

ИКОНОМИКА

Проф. г-р НАДЯ МИРОНОВА:

МИСИЯ „БЛАГОСЪСТОЯНИЕ“

*Prof. Nadya MIRONOVA, PHD: **MISSION: WELLBEING***

NAVIBULGAR®
SINCE 1892

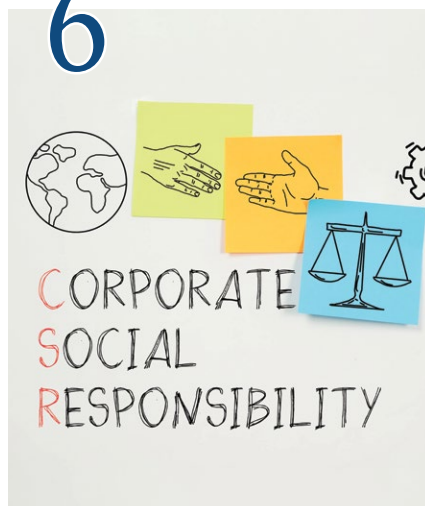

35 *Mr. & Mrs.*
ИКОНОМИКА

*Оскарите на
българския бизнес*

6

6.....Великите компании,
които променят света

14.....Проф. д-р Надя Миронова:
Мисия „Благосъстояние“
Prof. Nadya Mironova, PhD:
Mission: Wellbeing

22.....Петме Д на
десетилетието

26.....Посоки на
световната икономика

28.....Бизнес навигатор

38.....Второто пришествие
на Тръмп

44.....2025-а - още
от същото

46.....Инвестиции,
които променят
качеството на живот

50

50.....Най-добрата
камила за
нашето богатство

54.....Калин Генчев:
Отпечатаното
остава по-дълго

56.....Най-чаканите
технологични
проби

60.....Изкуственият
интелект води
трансформацията

62.....На ръба на
иновациите

66.....Иновативният
бизнес разчита
на младите хора

70

68.....Асарел-Медет с
награда за
иновационен
менеджмънт

70.....Космическото
образование -
на светлинни години

74.....Милен Христов:
Зарядните
станции на
Електрохолд са
близо до хората

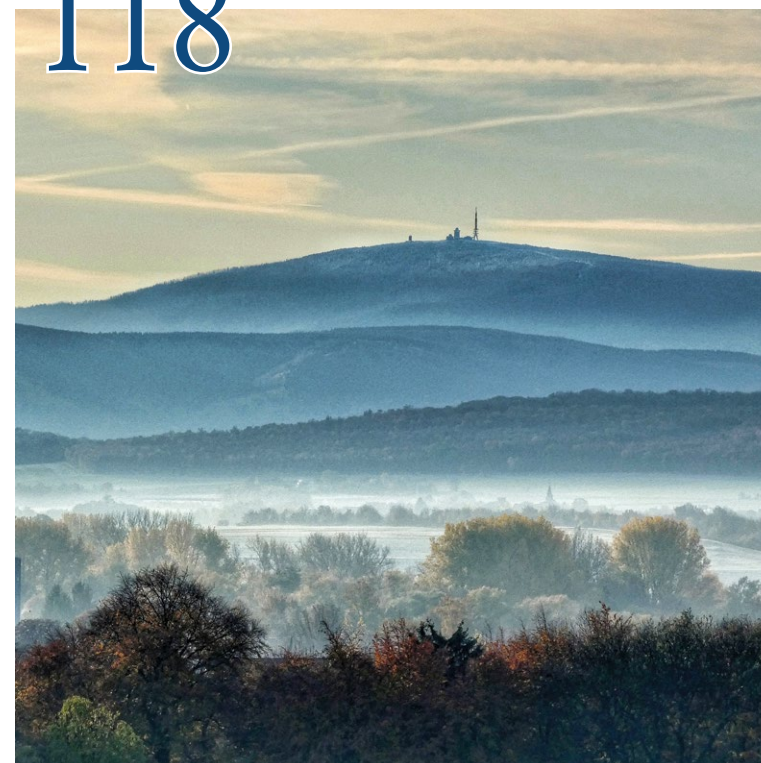
76.....За да има месо и
месни продукти

80.....Храната е здраве

84.....Черните ангели от
Голямо Враново

86.....Още за храната
и семената

118

88.....Приемственост
в мебелното
производство

92.....ВоВоХ и новите
изисквания
за екодизайн

94.....ЦЕРБ и
високоволтовите
електрически
машини

96.....Адвокатът,
който обича
числото 24

98.....Как се работи
на „тихия
фронт“

100.....БАГ България
насърчава
отговорното
поведение

102.....Навици на
високоэффективните
хора

104.....Mattel и
ненадминатият
триумф на
куклата Барби

108.....Васил Найденов:
Дълъг живот
има музиката,
която вълнува

112.....Нови книги от Сиела

114.....Добре дошли в
магнетичния
ESTE FITNESS & SPA

116.....Скулптурата и
нейното човешко
присъствие

118.....Планината Харц -
сърцето на Германия

Невена Мирчева,
главен редактор

НЕПРЕДСКАЗУЕМАТА 2025-а

Като всяка друга, 2025 година идва с огромни очаквания. И като всяка друга, тя е трудна за прогнозиране. Да, водещите световни политически и икономически теми ще са навярно същите като през изминалата 2024-а. Но тяхното развитие може да търпи неочаквани обрати, особено заради встъпването във власт на новия американски президент Доналд Тръмп - поредният, и може би най-значим непредсказуем фактор на глобалната шахмат дъска.

На едни фронтове вероятно войни ще спират (в Украйна и Близкия изток), на други ще се разгарят (в търговията на САЩ с Китай и други държави или относно финансирането на НАТО). Европа ще понесе немалко удари заради очакваните развои на тези процеси, но сега е моментът да затвърди своята идентичност и категоричното си място като съществен политически и икономически фактор.

В България през 2025-а също ще ври и кипи, все така в условията на политическа нестабилност, пренатягане на политическата ситуация, намаляващи инвестиции и напрежение на пазара на труда. Сред малкото добри новини е дълго чаканото присъединяване към Шенген и напредващата дигитализация. Евроразона остава за 2026-а, евентуално.

Тези няколко изречения накратко обобщават опитите за обрисване на близкото бъдеще, направени на нашите страници от водещи политически, икономически и финансови анализатори. Заедно и след съвсем малко време предстои да разберем кои от тях ще се окажат точни.

Приятно четене!

Действителен собственик: Дарина Тотева Тодорова, 100%

Списание „Икономика“. София 1111, жк. „Яворов“, бл. 73, ет. 6, ап. 11 Телефони: (02) 852 9696; (02) 852 9699

Издател „Медия Икономика България“ ЕООД; Управител: Невена Мирчева

Главен редактор: Невена Мирчева; Счетоводство: София Стрелкова - Гечева

Редактор: Татяна Явашева; Автори: Мария Иванова, Мая Цанева

Дизайн: Бранд Медия България ЕООД; Фото: Красимир Свраков; Фото корица: Александър Нишков

Печат: Дедракс АД; Разпространение: „Медия Икономика България“ ЕООД

Великите компании, които променят СВЕТА

СОЦИАЛНАТА ОТГОВОРНОСТ ДОБАВЯ ПОВЕЧЕ
СТОЙНОСТ ЗА БИЗНЕСА И ЗА ОБЩЕСТВОТО,
НО НЕ Е УНИВЕРСАЛЕН ПРЕПАРАТ ЗА ЧИСТА
КОРПОРАТИВНА СЪВЕСТ

✍ Татяна Явашева

Добрата компания предлага различни продукти и услуги, а великата компания прави всичко това и се стреми светът да стане по-добро място. Това твърди Уилям Форд, председател на борда на директорите на „Форд Моторс“. Друг представител на мултинационална организация уверява, че корпоративната социална отговорност не е козметичен продукт, а тя трябва да е обвързана с нашите ценности и да промени начина, по който сме свикнали да правим бизнес. Ето още една гледна точка: „Каквото сме направили само за себе си в нашия живот, умира с нас. Каквото сме направили за другите и за света, остава завинаги“. На свой ред големият американски психолог и философ Уилям Джеймс, роден преди повече от 180 години, споделя как най-великото откритие на неговото поколение е това, че хората могат да променят живота си, променяйки вътрешната си нагласа. Имениният лектор в областта на продажбите Зиг Зиглар е променил нагласата си, написал е дори книга за това. Той уверява, че може да имате всичко, което искате от живота, ако просто помогнете на другите да получат онова, което те искат.

Сила

И все пак защо е важно бизнесът да превърне в своя съставна част корпоративната социална отговорност? Просто защото той има по-голяма сила от всеки отделен индивид и може да направи нещо по-голямо и значимо, с което да предизвика по-осезаема промяна. Активностите, свързани със социалната отговорност, не са и не бива да се превръщат просто

в имиджов инструмент. Да, те допринасят за подобряване на репутацията. Проучванията показват, че около 90% от потребителите са готови да вземат решение за покупка и на база на това коя марка се застъпва за проблем, който ги интересува.

Кой и как печели

Оказва се, че корпоративната отговорност подобрява наемането, задържането и продуктивността на служителите, тъй като засилва чувството им за ангажираност и принадлежност към организацията, носи по-голяма лична удовлетвореност. Социалната съвест на бизнеса става от все по-голямо значение за хората на наемния труд. Тези ценности, вградени в корпоративните практики, повишават и потребителската лоялност. Но също така чрез социалната ангажираност се добавя обществена и икономическа стойност. С други думи, фирмите със силна социална отговорност привличат клиенти, които имат по-малка ценова еластичност. Те ще изберат да купуват от по-скъпа марка, която добавя социална стойност, а не от по-евтина, която не го прави. Изследване на Nielsen разкрива, че почти две трети от потребителите са готови да платят допълнително за продукти и услуги, предлагани от компании, ангажирани с добавянето на социална стойност. За все повече организации отговорността към обществото става част от усъвършенствана и задълбочена ESG стратегия, с която се постига по-добра спойка между екологично, социално и корпоративно управление.

Представяме три компании, които са образец със своята социална ангажираност:

Важно е да помогнеш за успеха, а не само да му ръкопляскаш

УПРАВЛЯВАЩИЯТ ДИРЕКТОР НА „МЕТРОРЕКЛАМА“ ЗАРИНА ГЕНЧЕВА РАЗКРИВА КОЕ ВДЪХНОВЯВА ПОДКРЕПАТА НА КУЛТУРНИ ПРОЕКТИ И БЛАГОРОДНИ КАУЗИ

Дарителството е акт на споделяне, което създава доверие и безценни емоции. Най-верният път е да съграждате качествени отношения и общество, с което вървите заедно напред към по-добро утре – в това вярва Зарина Генчева. Тя е бизнес лидер с ярки постижения, носител е на многобройни награди от престижни икономически и бизнес форуми, вдъхновител и спотосъществител на редица благородни каузи, свързани с културата и духовното развитие в национален и международен мащаб. И още: управляващ директор на „Моушън Артс“ ООД (известно с търговската си марка „Метро-реклама“); член на УС на най-голямата у нас работодателска организация – Конфедерацията на работодателите и индустриалците в България; основател и председател на УС на Транспортната индустриална асоциация, която е активен член на Международната асоциация за външна реклама.

Зарина Генчева разказва за приноса към коледната украса в София. И ето още какво споделя тя, като един от главните спотосъществители на Софийската опера и балет, както и дарител в кампания за деца и в подкрепа на културни проекти:

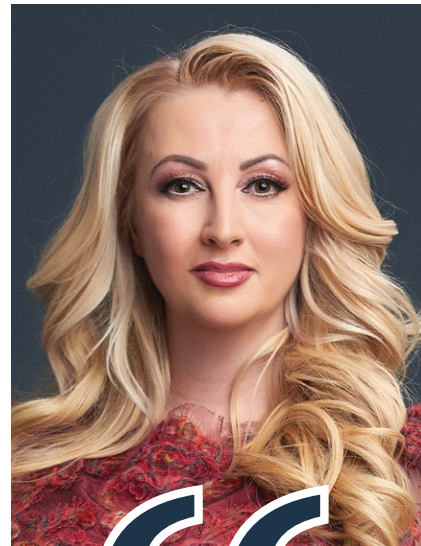
За моето семейство и екипа ми декември винаги е специален. Той идва не само като равностетка на изминалата година, но и като празник на доброто, на красотата и на онези непреходни семейни ценности, които пазим и предаваме. Подкрепяйки се взаимно, правейки нещо добро за другия или за мястото, където живеем, всички ние се чувстваме по-добре и имаме повече поводи за усмивки.

Коледа в Операта

Оперното и балетното изкуство е в сърцето ми отдавна и затова подкрепяме популяризирането на спектаклите на Софийската опера и балет. За осъществяването на една мечта са нужни съмишленици, които имат същите ценности и разбирания за живота. Заедно с фондация „Кремена и Кирил Домусчиеви“ това лято бяхме генерални спомоществатели и подкрепихме оперния спектакъл „Рилският пустинник“ на площада пред храм-паметник „Св. Александър Невски“. Водени от вярата в доброто и в силата на българския дух, отдадохме почти към нашия светец и покровител св. Иван Рилски и към 100-годишната на нашата патриаршеска катедрала. Като естествено продължение на тази ни ангажираност и вдъхновение от посещения в Опера „Гарние“ и нейната коледна украса, решихме да

предложим на акад. Пламен Карталов да направим така, че Операта в София да придобие коледния блясък и светлина, която заслужава. Изготви се идеен проект, като фондацията и семейните компании участваха в реализацията с фокус върху балета „Лешникотрошачката“, традиционно най-гледания коледен спектакъл. Реализирахме коледна украса, която се радва на огромен успех сред всички почитатели на оперното изкуство, които посещават през декември Софийската опера и балет.

„Лешникотрошачката“ ни вдъхнови и даде идея как четирите живи елхи в Княжеската градина и цялата ледена пързалка в Ice Park Sofia да грейнат. Забавленията на лег заедно с коледните базари са обичана традиция. Реализирахме желания от нас проект да създадем частица вълшебство извън дома като украсим живо коледно дърво и се радваме, че допринасяме и за грижата към природата в съответствие със стандартите на корпоративната ESG отговорност, която прилагаме много активно. Всичко това намери израз в коледния подарък на „Метро-реклама“ за приятели, клиенти и партньори. Нашите дизайнери направиха модел на Софийската опера и балет върху подаръчната кутия, изработихме и коледни карти за игра с героите от приказката „Лешникотрошачката“.

Приоритет за най-успешните хора и компании е развитието и на силно общество, което ГЕНЕРИРА ОБЩА ПОЛЗА И ВИСОК ЖИТЕЙСКИ РЕЗУЛТАТ
Зарина Генчева

Модел на корпоративната отговорност

Успешният бизнес има отговорността да споделя блага и ние уверено инвестираме в инициативи в полза на обществото. Подкрепяли сме различни каузи в културата, в образованието, в спорта, защото според нас най-ценно е да сме част от постигането на един успех, а не само от неговото празнуване след това. Всеки може да ръкопляска на дадено постижение. Ние предпочитаме да сме част

© Красимир Сираков

Балетът „Лешникотрошачката“ дава вдъхновение как да грейнат четирите живи елхи в Княжеската градина и ледената пързалка в Ice Park Sofia

застанем зад силни и добри каузи, но ще осъществим и собствени идеи и инициативи. Последователни сме и увличае все повече компании да са отговорни към обществото и като нас да споделят успехите си. Ако мислите, че злото бързо „заразява“, то повярвайте, че доброто се разпространява много по-бързо. И нека да се говори за всичко хубаво, което се случва. Благодаря на списа-

ние „Икономика“, че дава гласност на тази тема. Бизнес визията ни е отвъд това да си само честен и изряден данъкоплатец. Приоритет на успешните личности и екипи е не само постигането на успех в личен план, но и изграждането на силно и развито общество, което генерира общата полза и висок житейски резултат.

Грижа за хората в екипа

С уважение и съпричастност се грижим взаимно един за друг. Най-ценното за една компания е човешкият потенциал и в нашите екипи има разбиране, че всички зависим един от друг. Мениджърският ми опит ме е убедил, че най-добрите резултати се постигат, когато между всички участници в процеса има доверие. Тогава всички сме заредени с такава позитивна нагласа, която ни прави неупорядени.

от пътя към неговото постигане и това удовлетворение ни мотивира да продължаваме със следващата кауза и после следващата... Количественото натрупване доведе до качествени резултати, които са в основата на тази устойчивост в проявите на корпоративната отговорност.

Силата на подадената ръка

Искрено подадената ръка винаги е оценявана. И след това доброто се е връщало при нас, точно когато сме имали нужда от съдействие. Приятно е да знаеш, че усилията ти са приветствани, но още по-приятно е да видиш, че променяш социума и създаваш възможности. Не можете да си представите какви истински, всеотдайни, добри, знаещи и ценни хора има в нашата България. Хора, които правят разликата, които за нас са вдъхновение.

Още и още

Започваме годината с подкрепа за новия български филм „Триумф“, избран за участие в категорията международен филм на 97-ите награди на Филмовата академия „Оскар“, с участието на Мария Бакалова. Така продължаваме да подпомагаме български филми, актьори, музиканти, писатели, културни институции и събития. Ще спомена само последните няколко: филма „Гунди - Легенда за любовта“, концертите на Любо Киров и на група „Молец“, „Коледна приказка“ с маестро Камджалов и Деси Тенекеджиева, подкрепата ни за „Заедно в час“ и още, и още... Още през януари ще окажем съдействие на кампанията „Насилството обича мълчанието“, както и на две проходящи български компании, защото знаем какво означава подадената ръка в началото. През 2025 г. ще

Софийската опера и балет, обявя от коледен блясък и светлина

Модернизацията на МБАЛ „Уни Хоспитал“ с над 120 млн. лв. е най-голямата социална инвестиция на „Асарел-Медет“, реализирана чрез публично-частно партньорство с Община Панагюрище

Подкрепа, която продължава традициите

Екипът на „АСАРЕЛ-МЕДЕТ“ вярва, че инвестициите в ОБЩЕСТВЕНОТО БЛАГОПОЛУЧИЕ СЕ ОТПЛАЩАТ

Съвременният бизнес не може да живее изолирано, не бива да бъде затворен в своите бизнес планове и да загуби чувствителността си към обществените очаквания. Съвременният бизнес трябва да подкрепя значими обществени каузи, за да е успешен. Всяка компания може и трябва да бъде социално отговорна и – според възможностите си – да откликва на социалните потребности. Защото инвестициите в общественото благополучие се отплащат – в това от години насам вярва целият екип на „Асарел-Медет“ АД. И ето факти, които обясняват как и защо компанията има толкова силна социална ангажираност и коя е причината тя да продължава да поддържа това свое разбиране.

През последните 30 години името на Панагюрище нерядко върви заедно с това на местния лидер в рудодобива „Асарел-Медет“ – компанията, която

промени облика на средногорския град

Инициатор на този модел на кор-

поративна социална отговорност е проф. д-р Лъчезар Цоцорков, за когото подкрепата за родния край беше лична кауза.

„Нашето предимство е, че имаме сплотяваща фирмена култура, приемственост и добри традиции, които ни обединяват“, споделя и Димитър Цоцорков – председател на Надзорния съвет на „Асарел-Медет“ и син на проф. Цоцорков. „За нас на първо място стои грижата за хората и природата. През годините компанията ни премина през много трудни периоди и трябваше да положим големи усилия, за да можем днес да сме предпочитан работодател и да получаваме ежедневно нови заявления за постъпване на работа от цяла България. Щастливи сме от младите хора, които привличаме с нашия проект за дуално обучение, както и от мотивацията за резултати и успех, която има нашият екип. Тази година ще честваме 60-годишен юбилей и само можем да се гордеем с изминатия път на промяна и развитие“, добавя Димитър Цоцорков.

И точно по повод кръглата годишнина, която предстои на „Аса-

Нашето дългогодишно сътрудничеството с Община Панагюрище е ЕТАЛОН ЗА СОЦИАЛНО ОТТОВОРНО ВЗАИМОДЕЙСТВИЕ
Инж. Николай Пелтеков

рел-Медет“, както и по случай 150 години от обявяването на Априлското въстание, която предстои през 2026 г., „Асарел“ реши да даде поддръжка на

поредния родолюбив проект

Минната компания иницира възстановяването на т. нар. Алея на свободата, която някога е била изградена за 100-годишнината от епопеята с много доброволчески труд. Тя започва от изхода на град Панагюрище и стига до емблематичния паметник в местността Оборище. „Асарел“ пое ангажимент да финансира разработването и реализацията на проекта, като за това ще си сътрудничи с Община Панагюрище.

„Това е една идея, която има силната подкрепа на хората в общината. Обмисляхме я от известно време и смятам, че двете годишнини са достоен повод за нейната реализация“, споделя инж. Николай Пелтеков, изпълнителен директор на „Асарел-Медет“. „Този проект ще спомогне за родолюбивото възпитание на младите хора в Панагюрище. Ще развие туристическата инфраструктура в региона и ще подобри възможностите за активен отдих, планоценно свободно време и спорт. Заставаме за

каузи с дългосрочна добавена стойност

и продължаваме да даваме такава подкрепа“, добавя той.

През месец ноември минната компания подписа поредния меморандум за партньорство с Община Панагюрище, като от страна на местната власт споразумението беше сключено от кмета Желязко Гагов и председателя на Общинския съвет в Панагюрище Иван Лалов. „Нашето дългогодишно сътрудничество с Общината може да служи като еталон за социално отговорно взаимодействие“, казва по този повод инж. Николай Пелтеков. Меморандумът предвижда и подкрепа за устойчивото развитие на вече създадените публично-частни партньорства в областта на здравеопазването и спорта, инвестиции в развитието на дуалното обучение и редица нови образователни инициативи. Ще продължи подпомагането на досегашни съвместни дейности, реализирани с дарителски средства като подкрепата за събития от културния календар, местните даровити деца по проекта „Звезден клас“ и Асоциацията на спортните клубове в общината.

Семейната фондация събвда добри дела

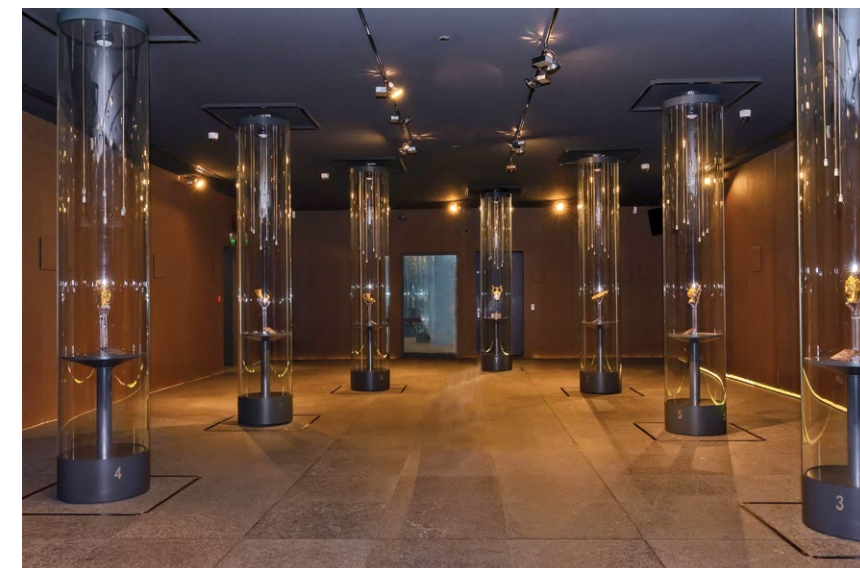
За 4 години фамилната фондация „Лъчезар Цоцорков“ е подкрепила над 72 проекта с повече от 5,8 млн. лв. „Тя носи името на моя баща не само за да му отгледим заслужена почит, но и да бъде естествено продължение на неговите убеждения и пример. Създадохме я с мисията да окрилява – да помага на добрите идеи, да събвда добри дела, да чертае мащабно и смело нови посоки, с които заедно да изграждаме един по-добър свят“, казва Димитър Цоцорков. Той е верен на завета на своя баща да остава лоялен към каузите, под които стои неговото име, и към хората, които му вярват.

Димитър Цоцорков

През декември миналата година фондацията отчете внушителни резултати от Националната скринингова кампания „Заедно срещу рака на дебелото черво“. Програмата предостави възможност на над 93 хил. човека за напълно безплатно лабораторно изследване, което може своевременно да сигнализира за коварното заболяване. Според оценката на въздействието скрининговата програма има потенциал да допринесе към брутния вътрешен продукт с над 31

млн. лв. и би спестила повече от 27 млн. лв. здравни разходи до 2029 г., в резултат на избегнати случаи на напреднал стадий на болестта. Важната за хората кампания „Шум за Тихия убиец“, направена от Фондация „Лъчезар Цоцорков“ в подкрепа на мисия „Заедно срещу рака на дебелото черво“, бе забелязана и отличена в категория „Нестопански сектор“ от престижните награди на Effie Bulgaria 2024.

През 2024 г. се навършиха 75 г. от откриването на Панагюриското златно съкровище. Залата презор, в която веднъж годишно се експонира оригиналът, е изградена с дарителски средства от „Асарел-Медет“ и проф. д-р Лъчезар Цоцорков

Грижа за уменията на бъдещето

ДЪЛГОГОДИШНАТА ПРОГРАМА НА YETTEL ПОМАГА НА ДЕЦА И ВЪЗРАСТНИ
ДА СА ПО-ДОБРЕ ПОДГОТОВЕНИ ЗА НОВИЯ ДИГИТАЛЕН СВЯТ

Днес технологиите се развиват много по-бързо, отколкото когато и да е било досега. Ефективното и осъзнатото им използване обаче изисква знание за възможностите, които предлагат, но и за потенциалните заплахи. Най-дългогодишната кампания за корпоративна социална отговорност на Yettel е посветена именно на безопасното използване на интернет. С нея телекомът затвърждава важната роля на бизнеса за преодоляване на дигиталното разделение. И поставя на дневен ред нуждата от овладяване на уменията на бъдещето, така че повече хора да бъдат пълноценни членове на съвременното дигитално общество. Амбицията на Yettel е всяка година да достига до 40 000 деца и младежи с темите за онлайн безопасността, както и да помага на 10 000 души да развиват дигиталните си умения.

„Новото поколение, което израства заедно с развитието на технологичната сфера, се ориентира много по-лесно в дигитална среда, но често пък не осъзнава част от опасностите, които ни дебнат онлайн. От друга страна – родителите, бабите и дядовците, учителите, невини са толкова на „ти“ с технологиите, което прави комуникацията по темата, както и опитите им да предпазят погростващите от различните заплахи, доста по-трудни“, посочва Маргита Колчева, мениджър „Устойчиво развитие“ в Yettel.

Дигиталната безопасност започва у дома

Програмата обхваща теми като защита на личните данни – създаване на силни пароли и особености при разговори с непознати; изграждане на критично мислене заради нарастващата дезинформация и необходимостта от разпознаване на фалшиви новини; както и онлайн заплахи, кибертормоз и превенция срещу зловредно съдържание и измами.

Заедно в мисията на телекома за

по-голяма сигурност във виртуалния свят е Националният център за безопасен интернет. В партньорство с организацията Yettel разработва полезни материали и ресурси за деца, учители и родители. Организира също редица онлайн и офлайн кампании с представяне на реални казуси и рискови ситуации, в които може да попадне всеки.

„Сътрудничеството ни с Yettel е изключително ценно за нас, защото ни дава възможност не само да разширим обхвата на работата си, но и да покажем, че заедно можем да създадем по-сигурно и по-добро бъдеще за нашите деца в дигиталния свят.

С реализираните обучения, събития и кампании през 2024 г. достигнахме до хиляди деца, родители и учители, като насочихме най-много усилията си към работа с родители, защото те играят ключова роля в развиването на дигитално-медийните умения и безопасно поведение на своите деца“, коментира Антоанета Василева, координатор на Националния център за безопасен интернет.

Качественият родителски контрол изисква добро познаване на платформите, в които децата прекарват най-много време. Не само кой и какво съдържание споделя в тях, но и какви рискове крият. Затова през 2024 г. телекомът обръща специално внимание на дигиталното родителство. В помощ на семействата, заедно с Центъра за безопасен интернет, операторът събира в специална страница приложими и актуални съвети за изграждането на дигитална култура у децата и защита на най-малките в интернет.

Нова ера в класната стая

Освен у дома, темата за безопасното сърфиране в интернет все често присъства и в училище. Като носители на знанието, но и автори-тети за погростващите, учителите играят важна роля за подготовка на бъдещите „дигитални граждани“. Специално създадени безплатни уроци

Новото поколение,
което израства заедно
с развитието на
технологииите, често
НЕ ОСЪЗНАВА НЯКОИ
ОТ ОПАСНОСТИТЕ,
които дебнат онлайн
Маргита Колчева,
мениджър „Устойчиво
развитие“ в Yettel

в образователната онлайн платформа iZZI на издателство „Клет България“ помагат на преподавателите да обучават децата за използването на социалните медии, кибертормоза и особеностите при общуването с непознати.

„С тази инициатива подпомагаме, от една страна, учителите да повишат дигиталната си грамотност, а от друга – развиването на ключови способности у децата, свързани със защитата на личните данни и изграждането на здравословни дигитални навици. Всеки нов урок, който създаваме по програмата с Центъра за

безопасен интернет и Yettel, се ражда на сериозен интерес от учителите и това ни мотивира да продължаваме нашата работа в подкрепа на безопасната интернет среда“, обясняват от издателство „Клет България“.

Заедно в час с изкуствения интелект

Въпросът за приложението на изкуствения интелект в клас също намира своето място в програмата на Yettel. През 2024 г. телекомът провежда второ издание на проекта „Дигитални умения в ерата на изкуствения интелект“ в партньорство с образователната платформа rpredavame.bg, създадена от фондация „Заедно в час“. Академията помага на учителите да се адаптират към съвременната онлайн среда и да внедряват новите технологии в учебния процес. Материалите имат практически фокус с конкретни примери за използването на инструменти като ChatGPT, Gemini, Copilot и BgGPT.

„Участниците в академията развиват уменията си за изграждане на позитивни дигитални навици и как се използват различни чатботове и приложения с изкуствен интелект. От началото на учебната 2024/2025 г. наблюдаваме увеличаващ се интерес и нужда от подкрепа у учителите относно ролята на изкуствения интелект в тяхната работа“, казва Пенко Иванов, ръководител на rpredavame.bg.

Пълноценни в съвременното общество

Освен принос към целите в стратегията за устойчиво развитие, с развитието на програмата „Безопасен интернет и развитие на дигиталните умения“ Yettel подпомага и друг важен обществен приоритет – повишаване на дигиталните компетенции на населението, заложен в програмата Цифрово десетилетие

на Европа. Като поставя на дневен ред нуждата от овладяване на уменията на бъдещето, така че повече хора да бъдат пълноценни членове на съвременното дигитално общество. „Най-големият успех за мен се крие в това, че награждайки програмата с нови теми и активности, поддържа искрата на любопитството сред децата, родителите и учителите в цялата страна“, уверява Маргита Колчева. 📞

В началото на 2024 г. Yettel участва в дискусия, посветена на Деня за безопасен интернет, организирана от Центъра за безопасен интернет

Интерактивният куиз Digital Scouts помага на децата да учат за безопасния интернет

Сградата на нашия университет от 1924 г. до 1975 г. на ул. „Стефан Караджа“, свързана в единен комплекс чрез вътрешен двор със сградата на ул. „Г.С. Раковски“

Сградата на в която през 70

ПРОФ. Д-Р НАДЯ МИРОНОВА:
Мисия „Благосъстояние“

ВРЕМЕ Е ЗА ЗАКОН, СПОРЕД КОЙТО ВСЯКО УПРАВЛЕНСКО РЕШЕНИЕ ДА ВОДИ КЪМ ПО-ДОБЪР ЖИВОТ НА БЪДЕЩИТЕ ПОКОЛЕНИЯ

—//—

PROF. NADYA MIRONOVA, PhD:
MISSION: WELLBEING

WE NEED A LAW THAT MANDATES EVERY GOVERNMENT DECISION
TO LEAD TO A BETTER LIFE FOR FUTURE GENERATIONS

Проф. д-р Надя Миронова е декан на факултет „Управление и администрация“ в Университета за национално и световно стопанство (УНСС). Тя е директор и на Регионалния център за дистанционно обучение на УНСС в Хасково. Член е на Съвета на директорите на „НДК Конгресен център София“ ЕАД. Проф. Миронова е дългогодишен преподавател в УНСС и бизнес консултант по общ мениджмънт, управление на хора, бизнес комуникации и ПР. Участвала е в множество научни и бизнес проекти. Автор е на повече от 100 учебници и публикации в страната и чужбина. Има регистриран полезен модел за обучение в ключови компетенции. Вдъхновител е на популярната обществена инициатива „Мисия 100“ и има свой „професорски“ подкаст. Нейно хоби е ауromетрията. „The Secret“ е първият и единствен по рода си център за благополучие в България, в който тя е ръководител и ментор.

✍ Татяна Явашева

- Проф. Миронова, във всички, което правите, работите все с много хора. Какво ви носи това?

- Възможността да влияеш върху много хора е отдаване, огромна отговорност, но и удовлетворение. Като преподавател имам повече от 30 000 студенти, приели поне по едно умение, убеждение или ценност от мен. Тези хора са част от управленския и от бизнес елита на държавата, животът на всички ни зависи от тях. Затова никога не забравям, че на първо място е отговорността. Опитвам се да предам на колкото може повече хора усещането за осъзната свързаност: Всяко решение и всяко действие имат следствие върху живота на другите. Затова трябва да сме изключително прецизни и отговорни в управлението, пък и в личния си живот. Удовлетворението идва от признанието. И от резултатите.

- Преподавател сте. Каква мисия и призвание е тази професия за вас?

- Много е лесно, когато професията ти съвпадне с призванието. Между преподавател и учител има разлика. Аз винаги съм се чувствала учител. Израснала съм в семейство на учители, за които професията беше ежедневно вдъх-

новение. А както знаем, за всеки човек е най-важно това, което чува на масата вкъщи. Оттогава още съм приела, че няма нищо по-отговорно и по-благодатно от това да помагаш на другите хора да усъвършенстват ума и духа си. Така възприемам мисията си професионално и житейски.

- От години промените на българското образование са постоянна тема. Кое би го направило по-адекватно към динамиката на пазара и нуждите на бизнеса?

- Системните връзки и прогностичните модели на търсене и предлагане, защото образованието не се променя от вчера за днес. Нямаме такива динамични модели, има статична карта на образованието. Проблемът е в клишетата и в постоянното мрънкане по темата. В последните години УНСС показва практичен модел на тези връзки и броят на кандидат-студентите нарасна осезаемо. Базовата причина за разминаването според мен е безучастието. Бизнесът търси готови кадри, но по правило не иска да финансира целево обучение и платени стажове, не желае да участва в обучението и да осъществява съвместни проекти с училища и университети, не е готов да плаща за по-висока квалификация. Е, как да се постиг-

не тази адекватност тогава? Разбира се, има изключения. Но те все още са бели лястовици.

- Има изобилие от критици към образователната система в България. Каква е вашата гледна точка по тази тема?

- Ние сме царе на критиците. Но нямаме нова, модерна идеологическа основа за образованието, върху която да създадем функции, структури, връзки и контрол. Старата система беше изградена върху идеята за всестранно развити личности. Нова идея няма. Аз мисля, че това трябва да е идеологията за критично мислещите хора с високо ниво на технически и социални компетенции. И на тази база да изградим критерии и показатели за различните нива на тези компетенции, да нагстроим просто, достъпно и житейски приложимо учебно съдържание, да свържем „вход“ и „изход“ на образователните степени, включително към основните професии, да обучим учители и родители... Това не е лесна работа, но е задължителна.

- Защо да изберем висше образование в България и в УНСС?

- Защото с нищо не отстъпва на образованието във всеки световен университет. И има основно предимство - учиш на родния си език. Доказателство

Prof. Nadya Mironova, PhD is the Dean of the Faculty of Management and Administration at the University of National and World Economy (UNWE). She is also the Director of the Regional Center for Distance Learning of the UNWE in Haskovo. She is a member of the Board of Directors of NDK Congress Center Sofia EAD. Prof. Mironova is a long-time lecturer at the UNWE and a business consultant in general management, human resource management, business communications and PR. She has participated in numerous scientific and business projects. She is the author of more than 100 textbooks and publications in Bulgaria and abroad. Prof. Mironova has registered a practical model for training people in key competencies. She is also the inspiration behind the popular public initiative "Mission 100" and has her own "professorial" podcast. She dabbles in aurometry as a hobby. She is a leader and mentor at "The Secret" - the first and only well-being center in Bulgaria.

✍ Tatyana Yavasheva

Prof. Mironova, you get to work with many people in everything you do. How does that make you feel?

The opportunity to influence many people means dedication and a huge responsibility, but also satisfaction. As a teacher, I have more than 30,000 students who have adopted at least one skill, belief or value from me. These people are part

of the management and business elite of the country - the lives of all of us depend on them. That is why I never forget that responsibility comes first. I try to convey to as many people as possible the feeling of conscious connectedness - every decision and every action has a consequence on other people's lives. That is why we must be extremely precise and responsible in management, as well as in our personal lives. Satisfaction comes from recognition.

And from results.

You are a teacher. What is your mission and calling with this profession?

It's very easy when your profession coincides with your calling. There is a difference between a lecturer and a teacher. I have always felt like a teacher. I grew up in a family of teachers, for whom the profession was a daily inspiration. And as we know, for each person what counts the most is what they hear at the dinner table at home. Since childhood, I have accepted that there is nothing more responsible and more rewarding than helping other people improve their mind and spirit. This is how I perceive my mission professionally and personally.

For years, the changes in the Bulgarian education system have been a constant debate topic. What would make it more adequate to the dynamics of the market and the needs of business?

Systemic connections and prognostic models of demand and supply, because it's good to remember that education

cannot be changed overnight. We do not have such dynamic models, there is a static educational landscape here. The problem lies in the constant clichés and public grumbling on the topic. In recent years, the UNWE has shown a practical model of these connections, and the number of our candidate students has grown noticeably. The basic reason for the discrepancy, in my opinion, is inaction. Businesses are looking for qualified personnel, but as a rule, they do not want to finance targeted training and paid internships, do not want to participate in the implementation of joint projects with schools and universities, and are not ready to pay for highly qualified personnel. So, how can we achieve an adequate landscape then? Of course, there are exceptions, but they are few and far between.

Bulgaria's educational system receives plenty of criticism. Do you find this to be useful?

We (Bulgarians) are champions of criticism. But we lack a new, modern

ideological basis on which to create functions, structures, connections and control of education. The old system was built on the idea of all-round developed individuals. There hasn't been a new concept since then. I think that this should be the departing point for critically thinking people with a high level of technical and social competencies. On this basis, they can build new criteria and indicators for the different levels of competencies, upgrade simple, accessible and practical educational content, connect the "entry" and "exit"

points of the educational levels to the main professions, and train teachers and parents... This is not an easy task, but it has now become obligatory.

Why should one choose to pursue higher education in Bulgaria and at the UNWE?

Because it is in no way inferior to higher education at any world university. And it has a main advantage - you can study in your native language. The proof is the growing number of wins of our university teams in different global competitions. Another

са нарастващият брой победи на нашите университетски отбори в световни състезания. Доказателство е огромният брой студенти, които продължават в следващи образователни степени в чужбина и се връщат в България. УНСС е органична част от Европейския университет ENGAGE и от европейското образователно пространство чрез програмите за мобилност на стотици студенти и преподаватели. УНСС има изключително интензивен академичен живот и силна академична култура. Дипломата е призната навсякъде. Какво повече от това?

- Причини, поради които младежите все още масово отиват да следват в чужбина?

- Основно заради недоверието и липсата на престиж във всяко нещо „Произведено в България“. Родителите търсят знак за по-висок имуществен и социален статус, като изпращат децата си да учат в чужбина. Когато младежите решават, те искат да избягат по-далече, да имат достъп до чужди култури и до по-добре платени работни места в перспектива. От всичко по малко. Но това не е лошо.

- Да ги задържаме ли? Как?

- Не и административно! Няма смисъл, освен ако не създадем кон-

Свободен университет за Държавно висше училище Висш икономически инст Университет национал

proof is the huge number of students who continue their subsequent degrees abroad and then return to Bulgaria. UNWE is an organic part of the European University ENGAGE and the European educational space through mobility programs for hundreds of students and teachers. UNWE has an extremely intensive academic life and a strong academic culture. Its diplomas are

recognized everywhere. What more could one ask for?

Why do large numbers of young people still go abroad to study though?

Mainly because of the distrust and lack of prestige in anything labelled "Made in Bulgaria". Parents are looking for a higher social status by sending their children to study abroad. When young people decide,

they choose to seek an escape further afield, to have access to foreign cultures and better-paid jobs in the future. A little bit of everything. But that's not a bad thing.

Should we keep them here? And how?

Not by creating administrative obstacles! It makes no sense unless we can create competitive conditions. We simply need to take professional care to improve the image of our education system. Each higher education institution has its own responsibility for this. If it cannot attract students, no one can help it by instituting administrative measures. Plus, students studying abroad are a major means of transferring information and positive experiences. Let's use that experience!

Do you have a vision of how to solve the issue of chronic shortage of personnel? But also, the employee surplus issue at certain times in some companies and sectors?

There is no perfect system for regulating the labour market. However, there are

курентни условия. Просто трябва да се грижим професионално за усъвършенстването и за имиджа на нашата образователна система. Всяко висше училище има своя отговорност за това. Ако то не може да си привлече студенти, никой не може да му помогне с административни мерки. А учещите в чужбина са основно средство за трансфер на информация и на положителен опит. Да ги използваме!

- Имате ли виждане как да се решава въпросът с хроничния недостиг на кадри? Но и с излишъка на хора в определени моменти в отделни компании и сектори?

- Няма свършена система за регулиране на пазара на труда. Но има симулационни модели, които показват дългосрочно тези процеси. Националното стопанство е инерционна система. Това, което става днес, ще даде резултат след месеци и години. Хроничният недостиг на кадри в едни професии и отрасли е резултат от хаотични промени в образователната система, от заплащането, от условията на труд, от поведението на работодателите, от престижа на професиите. Същите са факторите на излишъка от работна ръка. Решението е системна свързаност на образованието, науката, пазара на труда и работодателите. При

това ниво на информационните технологии подобна свързаност е напълно възможна. Въпрос на убеждение и действие.

- Кои е ключовият подход в доброто управление на хората, за който акцентирате във вашите лекции пред представителите на бизнеса?

- Аз съм убеден последовател на метода Wellbeing и обучавам студенти, мениджъри и специалисти по него. Същността е: мениджърите трябва да бъдат професионално, физически и психически все по-добре и да се грижат и хората им да се чувстват по същия начин.

Живеем в свързаност: Всяко действие има следствие върху другите, което налага

**ДА СМЕ
ОТГОВОРНИ И В
УПРАВЛЕНИЕТО,
И В ЛИЧНИЯ СИ
ЖИВОТ**

simulation models that show these processes in the long term. The national economy is an inertial system. What is happening today will only yield results in months and years. The chronic shortage of personnel in some professions and industries is the result of chaotic changes in the education system, wages, working conditions, the behaviour of employers, and the prestige of professions. The factors causing the labour surplus are the same. The solution is a systematic connection of education, science, the labor market and employers. At this level of information technology, such a connection is completely possible. A matter of conviction and action.

What is the key approach to good human resource management that you emphasize to business representatives in your lectures?

I am a faithful follower of the Wellbeing method, and I train students, managers and specialists in it. Its essence is: Managers must get professionally, physically and mentally

better and take care that their employees feel the same way. I have a registered practical model for training in key competencies using this method. I also have a center where we work on individual programs that teach this.

You are a long-time professor of management. What is your view of Bulgarian state management in recent years?

Governance can be analyzed under quality metrics. Here is a summary of my assessments of these metrics:

Low effectiveness from the point of view of public goals – the decision makers have placed as a priority their own personal and group interests. First, it is time for something like a Law on the Wellbeing of Future Generations to be adopted. It should mandate that every new law and regulation should be evaluated through its long-term results on the quality of life of young people. Second, we need a deep reform of institutions. They are crumbling before

Имам регистриран полезен модел за обучение в ключови компетенции по този метод. Имам и център, в който работим по индивидуални програми за това.

- Вие сте дългогодишен преподавател по управление. Вашият безпристрастен поглед към управлението на държавата в последните години?

- Управлението има измерители за качество. Ето моите оценки по тези измерители в резюме:

Ниско ефективно от гледна точка на обществените цели – приоритет имат личните и групови интереси на тези, които вземат решения. Първо, време е за нещо като Закон за благосъстоянието на бъдещите поколения, в който всеки нов закон и решение на високо ниво да се оценяват през дългосрочните му резултати върху качеството на живота на младите хора. Второ, нужна е дълбока реформа в институциите. Те се рушат пред очите ни, защото по дефиниция трябва да обслужват общите, държавните цели и не са създадени, за да работят за лични интереси.

Ниско ефективно – никой не следи с какъв разход на ресурси какъв резултат се постига. Примери? Коментарите за Държавния бюджет. Спорят за приходи, разходи, дефицит и дълг, но за ползи няма и дума.

our eyes. By definition, they should serve general, public goals and were not created to work for personal interests.

Low efficiency – no one monitors the cost of resources and what result has been achieved. Do you need examples? The debates surrounding the State Budget. The politicians argue about revenues, expenses, deficit and debt, but there is not a single word about benefits. In France, they have a so-called Green Budget – an assessment of the benefits of public spending on sustainable development. The use of communication and information technologies in the governance sector here is also critically low considering the funds invested.

Pseudo-democracy – we are in a situation of critically low representativeness. Democracy is based on representative power. For years, increasingly smaller groups of people have been nominating leaders who make decisions on how to dispose of all the state's resources. This deformation logically leads to overt or covert oligarchy

We live in connectivity: Every action has consequences for others, and it requires us

**TO BE RESPONSIBLE BOTH IN
MANAGEMENT AND IN OUR
PERSONAL LIVES**

Във Франция съществува т. нар. Зелен бюджет - оценка за ползата от разходите за устойчивото развитие. Използването на комуникационните и информационните технологии в управлението също е критично ниско на база вложените средства.

Псевдодемократично - в ситуация сме на критично ниска представителност на властта. Демокрацията е основана на представителната власт. При нас от години все по-малки групи от хора излъчват няколко лидери, които вземат решения за разпореждане с всички ресурси на държавата. Тази деформация логично води към явен или скрит олигархизъм и към авторитарно управление.

И още много детайли има в тази оценка. Добрата новина е, че всичко това е поправимо в страна с нашата големина. Можем относително бързо да станем „защитена земя“ - добре организирана държава, която изпълнява своите функции в полза на сигурността на хората и благосъстоянието на нацията. Такава държава не се занимава с бизнес и с рекет. Това е земя на свободни, отговорни и просветени нови поколения, възпитавани в духа на традициите и християнския морал. Има няколко приоритета и няколко реформи, с които организирано и бързо можем

да вървим в тази посока и да живеем все по-добре. Ако дигиталните услуги за гражданите и бизнеса станат приоритет в държавата, смятам, че само за 4 години ще имаме качествено нова среда за живеене.

- Навярно имате препоръки и за по-доброто управление на общините?

- Привърженик съм на пълната децентрализация на функции, ресурси и решения. Няма хора, които по-добре от общинските съветници да познават възможностите и проблемите на общините. Няма човек, който да работи за хората по-оперативно от кмета.

Ако дигиталните услуги за гражданите и бизнеса станат приоритет в държавата, само

**ЗА 4 ГОДИНИ
ЩЕ ИМАМЕ
КАЧЕСТВЕНА
НОВА СРЕДА ЗА
ЖИВЕЕНЕ**

Тях ги срещат на улицата, държат им сметка, коригират ги. Затова моят модел е: „Парите и решенията да са колкото може по-близо до хората“. Такава промяна е важна и следва да е планирана и добре управлявана. Поне корупцията по високите етажи на властта рязко ще намалее. А контролът на ниво община става по-лесен.

- Какъв най-важен акцент ще откриете по темата Регионално развитие?

- Без съмнение това е равномерното развитие на регионите - икономическо, социално и демографско. Акцентът върху качеството на живот в средните и малките населени места е ключов за бъдещето на нацията ни. Младите поколения много държат на екологичната среда и държавата и общините трябва да ги привлекат с осигурена инфраструктура, работни места, достъп до образование и здравеопазване, с бърз интернет и комуникации. И ако имаме изцяло дигитални административни услуги, много млади семейства по естествен начин биха избрали селата и малките градове като място за живеене.

- Ауromетрията е област, в която също работите. Какви са възможностите на този метод и защо го практикувате?

- Ауromетрията е холистичен

and to authoritarian rule.

There are many more details in this assessment. The good news is that all of this is fixable in a country of this small size. We can relatively quickly become a "protected land" - a well-organized state that performs its functions for the benefit of the security of the people and the well-being of the nation. Such a state would not engage in business ventures and racketeering. This would be a land of free, responsible and enlightened new generations, brought up in the spirit of traditions and Christian morality. There are several priorities and several reforms that we can adopt so we can go in this direction in an organized and quick manner to start living better. If digital services for citizens and businesses become a priority in the public sector, I believe that in just 4 years we will have a qualitatively new living environment.

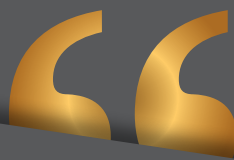
Do you have any recommendations for better management of municipalities?

I am a supporter of the complete

decentralization of functions, resources and decisions. There are no people who know the opportunities and problems of municipalities better than municipal councilors. There is no person who works for the people more efficiently than the mayor. They see their constituents on the street, and they get to experience criticism first-hand. Therefore,

my model is: "Money and decisions should be as close to the people as possible". Such a change is important and should be planned and well-managed. At least corruption at the highest levels of power will decrease sharply and auditing the municipal level will become easier.

What is the most important thing

If digital services for citizens and businesses become a priority for the state,
**IN JUST 4 YEARS WE WILL HAVE
A QUALITATIVELY NEW LIVING
ENVIRONMENT**

about regional development in your view?

Without a doubt, it would be the balanced development of the regions - economic, social and demographic. The emphasis on the quality of life in medium-sized and small settlements is key to the future of our nation. Young generations care a lot about the environment and the state and municipalities must attract them with infrastructure, jobs, access to education and healthcare, fast internet and communications. And if we had fully

digitalized administrative services, many young families would naturally choose the villages and small towns as viable places to live.

Aurometry is another field where you are involved. What possibilities does this method offer and why do you practice it?

Aurometry is a holistic method for determining physical, mental and emotional health and related behavioural patterns. Our aura contains all the information about us, although we can only read part of it. The

метод за определяне на физическо, психично и емоционално здраве и свързаните поведенчески модели. Нашата аура съдържа цялата информация за нас, макар че умеем да четем само част от нея. Моментното състояние на човека в тези области е основа за реализиране на програма за усъвършенстване, за повишаване на личната ефективност, за подобряване на здравето и на общуването. Тези резултати са приложими в управлението, но и в личен план. На мен този метод ми помага за диагностика, в обучението и за проследяване на напредъка в работата ми като ментор.

- Вашият съвет, „тайната“ как да поддържаме добро здраве?

- Наблюдавайте себе си, без да се вторачвате - отгоре, отстрани и със самоирония. Вашето тяло и вашето собствено информационно поле знаят всичко. Каквото и да видите, излекувайте го преди да се прояви. Ако не виждате, намерете виждачи.

- Вашата лична формула, събрана в чуждицата Wellbeing, която може да преведем като благополучие в добро здраве...

- Благополучието е естествена цел на личния ни живот, а благосъстоянието за нацията е смисленият приоритет на професионалната ни изява и на обществената ни активност. ⑩

current state of a person in these areas is the basis for implementing a program for general improvement, increasing personal efficiency, and improving health and communication. These results are applicable in corporate management, but also on a personal level. This method helps me with diagnostics, teaching and tracking progress in my work as a mentor.

What is the "secret" to maintaining good health?

Observe yourself without fixating - do it from above, from the sideways and with some self-irony. Your body and your own information field know everything. Whatever you see, heal it before it manifests. If you can't see, find those who can see.

What is your personal formula, collected in the word 'Wellbeing'?

Wellbeing is the natural goal of our personal lives, and wellbeing for the nation is the meaningful priority of our professional work and our public activities. ⑪

Петте на десетилетието

СПОРЕД АНАЛИЗАТОРИТЕ НА UBS
ТЕЗИ ТРЕНДОВЕ ЩЕ ОФОРМЯТ
ВЪЗМОЖНОСТИТЕ И РИСКОВЕТЕ
ПРЕД ИКОНОМИКАТА
И ИНВЕСТИТОРИТЕ ДО КРАЯ НА
20-ТЕ ГОДИНИ, А И ПО-НАТАМ

✎ Ния Илиева

Предстоящата 2025 година преполовява третото десетилетие на XXI век. Динамиката както в геополитиката, така и на пазарите и в икономическото развитие даде повод на мнозина анализатори да определят годините до момента като „Бурните 20“, белязани от висок икономически растеж, силна пазарна възвръщаемост и подобряване на производителността.

От началото на 2020 г. световните капиталови пазари са нараснали с около 50%, номиналният БВП на САЩ се е увеличил с над 30%, а корпоративните печалби пак там са се увеличили с близо 70%. И всичко това на фона на и въпреки непрецедентни явления - глобален локдаун, избухването на войни в Източна Европа и Близкия изток и най-големия скок на лихвените проценти и инфлацията от десетилетия.

Сега се приближаваме към средата на десетилетието и последиците от изборните резултати в САЩ и

завръщането на Доналд Тръмп в Белия дом са основна фокусна точка. Ключов въпрос е дали политическата промяна в САЩ може да удължи или да сложи край на „Бурните 20“ в глобален план.

Търсейки отговорите на тези въпроси, икономистите на швейцарската банка UBS правят интересни прогнози за оставащите 5 години до края на десетилетието на 20-те. Те смятат, че основните тенденции, които ще оформят идващата „петилетка“ и дори десетилетие, са формирани около 5 големи тренда, всички започващи с буквата „Д“.

Затова са ги нарекли „Петте Д“.

Кои са те? Петте големи Д са дълг, деглобализация, демография, декарбонизация и дигитализация. И според икономистите ще са най-значимите сили, оформящи следващото десетилетие. Те ще носят едновременно възможности и рискове за инвеститорите. Като цяло очакването на анализаторите е развитието на тези пет тренда да доведе до по-висок растеж и периоди на по-

висока инфлация в дългосрочен план.

Дългът: Нарастващо безпокойство

Подхранван от извънредните фискални стимули след пандемията от COVID-19, застаряващото население и увеличените разходи за отбрана, държавният дълг нараства значително от началото на десетилетието. Тъй като нивата на дълга сега са много по-високи, това значително намалява капацитета на правителствата да се справят с бъдеща рецесия или инфлационен шок. Поради това съществува по-голям риск от промени в доходността на дългосрочните държавни облигации поради периодични опасения за фискална устойчивост. Повишението на данъци може да е един от вариантите за справяне с по-високите нива на дълга. В тази връзка икономистите от UBS съветват инвеститорите да увеличат експозициите в своите портфейли в реални активи (включително акции, недвижими имоти, инфраструк-

тура и злато), тъй като те имат по-голям шанс да отговорят на или да надхвърлят нивата на инфлация спрямо парите или инструментите с фиксиран доход.

Деглобализацията: Промяна на парадигмата

През последните години светът стана по-малко глобален, под влиянието на пандемията, нарастващия национализъм, геополитическото напрежение и технологичните промени. Тези фактори накараха държавите да дадат приоритет на вътрешните интереси, което доведе до увеличаване на търговските бариери и протекционистични политики. Избирането за нов мандат на президента Тръмп с неговия подход „Америка на първо място“ може допълнително да ускори тези промени.

Активните конфликти в региони като Източна Европа и Близкия изток допринасят за тази тенденция, създавайки нестабилност и обезсърчавайки международното

сътрудничество. Технологичният напредък, макар и да улеснява глобалната комуникация, също така дава възможност за по-самостоятелни икономически стратегии.

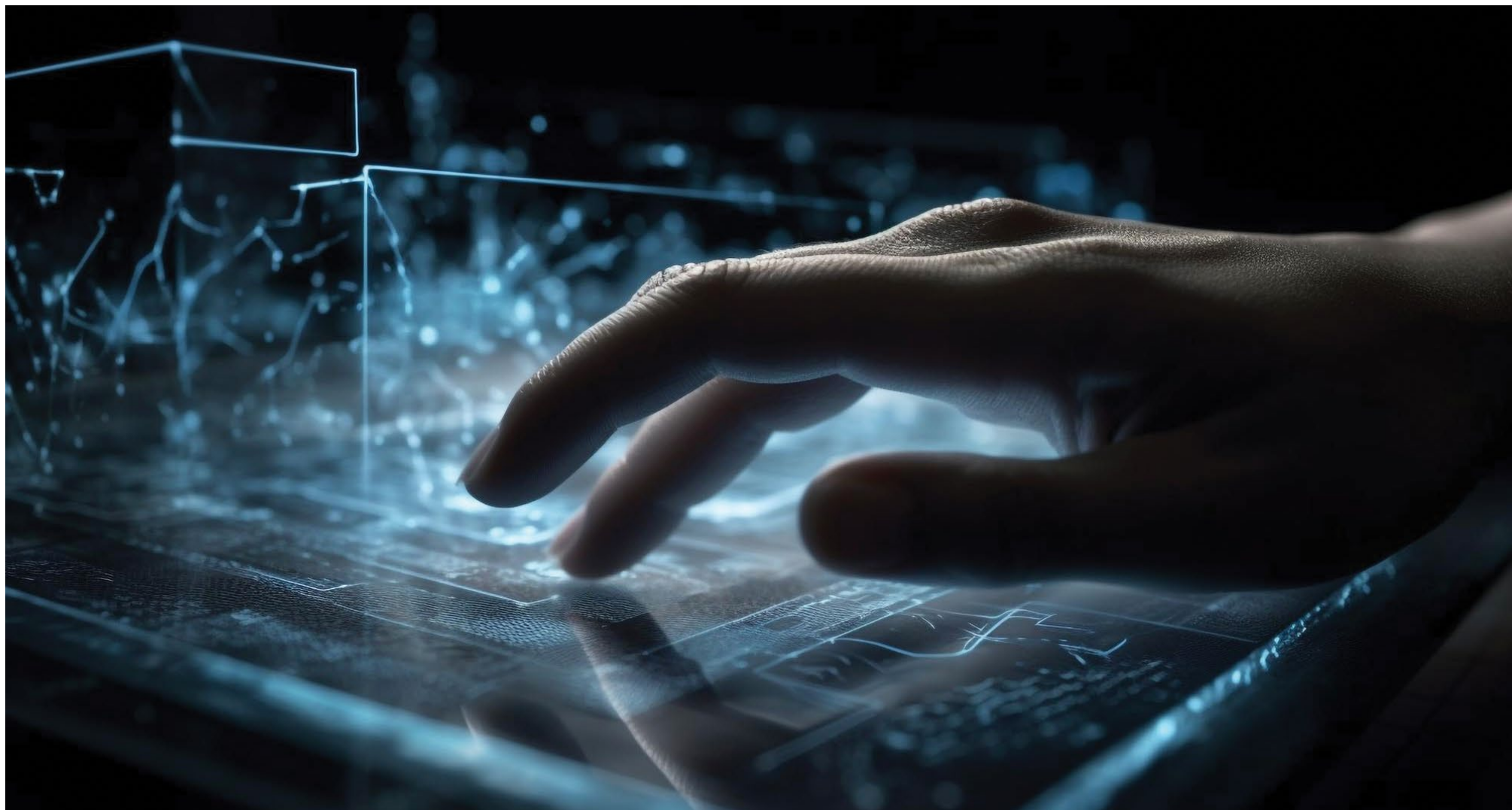
Всяко увеличаване на ограниченията пред търговията и капиталовите потоци може да доведе до по-високи разходи за потребителите и бизнеса, забавяне на глобалния растеж и повишена инфлация. Очакванията са и увеличените разходи за отбрана на повечето държави заради ескалиращите конфликти също да повишат нивата на дълга и инфлацията.

Въпреки тези предизвикателства деглобализацията предлага възможности за растеж в определени сектори. Тъй като държавите се съсредоточават върху киберсигурността и националната сигурност, инвестициите и иновациите в тези области може да нараснат, създавайки нови пътища за растеж. Компаниите, които се занимават с рещоринг (преместването на операции от чужбина в страната на

произход), автоматизация и национална сигурност, биха могли да се възползват от увеличеното търсене.

Демография: Дълголетие на фокус

Макар и процесите в тази сфера да се развиват бавно, вече сме свидетели на значителни промени в демографските модели от началото на десетилетието. Според ООН световното население на възраст над 65 години е нараснало с около 100 милиона души през последните пет години. Комбинацията от застаряващо население в САЩ, Европа и Северна Азия с младо и бързо растящо население в Африка и Южна Азия ще предпоставя както много предизвикателства, така и редица възможности. Начинът, по който обществата – индивидуално и колективно – изберат да управляват миграцията, ще играе важна роля при определяне на въздействието върху икономическия растеж и инфлацията.

Очакванията на анализаторите са тенденцията на застаряващото население в развития свят да допринесе за нарастващата поява на възможности за трансформиращи иновации в областта на човешкото дълголетие.

Декарбонизация: Сила и ресурси

От началото на десетилетието възобновяемата енергия представлява по-голям дял от глобалния енергиен микс, а дялът на изкопаемите горива вече има по-малък дял. Гледайки напред, очакванията са регулаторният натиск за декарбонизация да продължи. Има няколко фактора, които биха могли да повишат цените на оскъдните ресурси, включително протекционизъм, екологични данъци, по-високи застрахователни разходи и ограничения върху определени енергийни източници.

Остава несигурно дали обществата са готови да приемат по-високи разходи за енергия, особено ако търсенето се повиши поради увеличеното използване на изкуст-

вен интелект. Въпреки тези предизвикателства, значителните инвестиции, необходими за посрещане на нарастващото търсене на енергия и целите за устойчивост, също биха могли да стимулират икономическия растеж. Най-голямата инвестиционна възможност в тази сфера, според UBS, са иновациите, касаещи както новите мощности, така и новите ресурси.

Дигитализация: AI революцията

Изкуственият интелект (б.а. - от англ. AI - Artificial Intelligence) може да се окаже една от най-влиятелните иновации на века. Въпреки че по-голямата част от вниманието на пазара досега е фокусирано върху фирмите, които разработват технологията, в крайна сметка очакванията на анализаторите са AI да стимулира ефективността, иновациите и новите бизнес модели в различните сектори, от автоматизиране на рутинни задачи до позволяване на разширен анализ на данни.

Ако потенциалът на AI се реализира, това може да предвещава революция в производителността и да допринесе за по-ниски цени за различни стоки и услуги и по-високи темпове на икономически растеж. Историческите примери могат да предоставят известен контекст за потенциалната величина. Компютърът увеличава производителността на труда с 18% в периода 1986 до 2000 г., а интернет - с 20% от 2000 г. до днес. Ако се приеме, че AI ще доведе до 15% увеличение на производителността глобално, то изчисленията на UBS показват натрупването на стойност, възлизаща на 4,4 трилиона долара.

Революцията в изкуствения интелект вероятно ще помогне за намаляване на инфлацията, ще стимулира растежа и следователно ще доведе до по-високи реални лихвени проценти през следващите години, прогнозира още анализаторите.

Кой как ще се възползва от рисковете и възможностите, очертани от развитието на тези пет глобални тенденции - предстои да видим в идните години. 📊

5
ГОДИНИ
ГАРАНЦИЯ

NEW ALL-ELECTRIC EXPLORER®

Сега с ваучер за зареждане за
5 години от Ford*

MOTO-PHONE

Ford | BRING ON
TOMORROW

* Сумата е изчислена при 20 kW среден разход на 100 км и пробег до 13 000 км на година.

Посоки на световната икономика

ЕКСПЕРТИТЕ НА ALLIANZ TRADE ОЧЕРТАВАТ ПЕТ ТЕНДЕНЦИИ, ЗА КОИТО КОМПАНИИТЕ ДА СА ПОДГОТВЕНИ

Ния Илиева

2025 г. идва за бизнеса с уникална комбинация от възможности и предизвикателства. Въпреки че се очаква глобалният растеж да поддържа стабилен темп – около 2,8% годишно до 2026 г. – все още има важни регионални и икономически нюанси, които компаниите ще трябва да вземат предвид в стратегическите си планове.

Анализаторите на Allianz Trade очертават пет ключови икономически тенденции, които ще влияят най-значително на бизнеса през новата година.

Инфлацията отслабва

След години на висока инфлация има някои добри новини по темата: темповете ѝ се очаква да се установят на 2% до средата на 2025 г. Тази промяна трябва да позволи на централните банки постепенно да намалят лихвените проценти, облекчавайки бизнес разходите и отваряйки нови врати за инвестиции. Подобна стабилизация ще донесе глътка свеж въздух за бизнесите, които се борят с отеснели бюджети и намалени печалби поради ръста на цените. Новините са особено добре дошли за сектори като производство и транспорт, чувствителни към разходите за енергия. Предвижда се цените на петрола да останат под 80 щ. долара за барел до 2026 г. Тази стабилност може да улесни бюджетирането и да помогне при финансовото планиране.

Развиващите се пазари също могат да се възползват. С по-ниски инфлация и лихвени проценти тези икономики биха могли да привлекат повече инвестиции, предлагайки нови пътища за растеж. Като цяло облекчаването на инфлацията ще създаде по-благоприятна бизнес среда.

Регионалните различия изискват индивидуални стратегии

Глобалният растеж може да е стабилен, но не е равномерен. САЩ продължават да бъдат ключов двигател на световната икономика. Връщането на Доналд Тръмп не е повлияло значително на прогнозите за растеж на страната – очаква се икономиката да нарасне с 1,9% през 2025 г. и 2,3% през 2026 г. Силните спестявания на домакинствата и солидните корпоративни финанси помагат на САЩ да се стремят към „меко кацане“, избягвайки тежка рецесия. По-бавният ръст на заплатите обаче може да доведе до намаляване на потребителските разходи. Така за бизнесите, които оперират в ориентирани към потребителите сектори като търговията на гребно, може да се наложи коригиране на стратегиите, за да останат конкурентоспособни.

В Европа перспективите са смесени. Растежът постепенно се подобрява, като се очаква увеличение от 1,34% за 2025-26 г., но рецесията в Германия няма да приключи и ще продължи да засяга региона. Прекъсванията във веригите на доставки и намаленото търсене от Германия може да имат вълнообразни ефекти в цяла Европа.

Китай е изправен пред предизвикателства поради кризата с недвижимите имоти, която правителството се опитва да овладее. Въпреки че се очаква растежът да е около 5% за изминалата 2024 г. и съответно 4,6% и 4,2% през 2025 г. и 2026 г., ситуацията изисква предпазлив оптимизъм. Бизнесите, които обмислят разширяване или дейност в Китай, може би е разумно да се съсредоточат върху конкретни сектори, по-малко засегнати от тези проблеми.

Една универсална стратегия няма да работи. Успехът през 2025 г. вероятно ще изисква адаптиране на стратегии, които да отговарят на уникалните условия на всеки регион.

Затягане на фискал и повишаване на данъци

Държавните бюджети са обтегнати и в отговор на това се задават строги икономии и по-строги фискални политики, особено в САЩ и Европа. Вероятни са увеличения на данъците, както и по-високи разходи за финансиране, тъй като централните банки продължават да затягат политиките си. Тези промени могат да повлияят на корпоративните раз-

ходи и бизнесът е добре да обмисли насочване към сектори или региони с по-благоприятни фискални политики.

Затягането на количествените мерки от Европейската централна банка може да доведе до по-високи разходи за заеми за бизнеса. В САЩ подобно фискално затягане може да доведе до увеличаване на данъците и намаляване на държавните разходи. Тази среда ще засегне всеки бизнес, като повиши оперативните разходи и повлияе на потребителските навици за харчене.

Ангажирането на бизнеса с проактивно данъчно планиране и финансово управление може да помогне за смекчаване на ефектите от тези мерки.

Неплатежоспособността расте

Неплатежоспособността в корпоративния сектор в глобален план расте с очаквано увеличение от 11% през 2024 г. и ще продължи в този дух с допълнителни 2% през 2025 г. Отрасли като търговията на гребно и енергетиката са особено засегнати поради високите разходи и променящото се

поведение на потребителите.

В САЩ ръстът се ускорява с 28% годишно увеличение на неплатежоспособността, регистрирано за първите три тримесечия на 2024 г., и продължаваща възходяща траектория, прогнозирана за Q4. Западна Европа също преживява подобни тенденции, особено в страни като Холандия, Швеция, Австрия, Ирландия и Германия. Докато нововъзникващите пазари като Унгария, Южна Африка и Индия остават относително стабилни, нивата на неплатежоспособност в Европа и Северна Америка надхвърлят тези от преди пандемията.

За да остане един бизнес устойчив, той е необходимо да се фокусира върху управлението на паричните потоци и да направи задълбочени оценки на риска, особено когато си партнира с фирми във високорискови отрасли.

Геополитическите рискове

Геополитическата несигурност остава основна грижа за бизнеса с глобален отпечатък. Конфликтите в Украйна и Близкия изток, както и потенциален протекционизъм в

САЩ могат да повлияят на веригите за доставки и да повишат разходите. Предвижда се ефектът от тази несигурност да намали глобалния растеж с до 1,5 процентни пункта и да добави 1 процентен пункт към инфлацията.

Завръщането на Доналд Тръмп като президент на САЩ може да възобнови търговските войни, като Китай и Европа са най-заплашени. Експертите на Allianz Trade изчисляват, че износ на стойност 67 милиарда щ. долара може да бъде изложен на риск през 2025-26 г. Подновена, но ограничена търговска война при новото управление на Тръмп може да доведе до забавяне на растежа на световната търговия с 0,6 процентни пункта, докато всеобхватна търговска война, включваща 60% мита за Китай и 10% за останалия свят, може да намали растежа на търговията с цели 2,4 процентни пункта.

Да бъде адаптивен и да подготви планове за извънредни ситуации – това са вариантите пред бизнеса да реагира ефективно на променящите се обстоятелства, да изгради устойчивост и да се подготви за растеж през 2025 г. и след това. 📌

БИЗНЕС НАВИГАТОР

**КАКВО ПРЕДСТОИ ПРЕЗ ТАЗИ ГОДИНА –
ОРИЕНТИР НИ ДАВАТ НЯКОЛКО АНАЛИЗАТОРИ
СЪС СВОИТЕ ОЧАКВАНИЯ И ПРЕДУПРЕЖДЕНИЯ**

✍ Татяна Явашева

Няма да е лесно, но ще е интересно – това обещава астролози, гадатели, прорицатели и хора, които имат дар да надничат в бъдещето. „Интересните времена“ изискват добра подготовка и грамотна навигация в тази продължаваща трансформация. Някои умеят да се ориентират по небето и звездите, по различни природни симптоми, а ние предлагаме за икономиката и политиката да се използват насоки,

гадени от няколко анализатори, на които се доверихме.

Три тенденции

Има доста тенденции, които ще намерят продължение и развитие в 2025-а. Но ще обърнем внимание на три от тях. 1. ДЕГЛОБАЛИЗАЦИЯ. Светът започва да се регионализира. Двигател на този процес е спокойното време, в което сме живели в последните 80 години. Хората забравят защо светът е станал глобален. Но той е и цикличен. 2.

ДЪЛГ – всички политици във всички държави обещава повече, отколкото наличните ресурси позволяват. Те печелят електорат чрез обещания за повишаване на социалните разходи и ги реализират с пари назаем. 3. ДЕМОГРАФИЯ – Стара Европа застарява. Хората искат да работят по-малко, а да живеят по-добре. Това кара правителствата да задлъжняват.

Накъде и защо

И може би продължавате да се

питате как е възможно да вървим от избори към избори, да се въртим като политически хамстер в колело и нищо от важните за хората проблеми да не намира адекватно решение? Докога? Защо и европейските лидери също нямат визия за своите държави, за Европейския съюз, защо ни управляват с директиви и регламенти, които създават повече проблеми, отколкото да предлагат ред и решения? Отговор намираме в една мисъл, приписвана на Чингис хан и настроена към настоящето:

„Силните лидери създават лесни времена. Лесните времена раждат слаби лидери. Слабите хора създават трудни времена. В трудните времена се изграждат силни лидери“. В момента слабите лидери ни помагат да се разделим с хубавите времена.

Все по-бърза промяна

В момента търсим бялата лъстовица на надеждите за по-добра 2025-а. Астролози обещава да е по-мека и конструктивна, с по-

малко насилие от тази, която изпратихме. От анализаторите получаваме предупреждения за опасности, които може да развалят добрата картина. За някои хора самата дума промяна не означава нищо добро, а ние навлизаме в година на ускорени обществени и технологични трансформации, на предизвикателства, но и на големи възможности. Сигурно ще кацне и някой черен лебед, но той затова е „черен“, защото никой не може да предскаже неговата поява.

ГЕОРГИ СИМЕОНОВ, председател на Комитет „Данъци и право“ към УС на КРИБ:

Несигурността води до замръзване на инвестициите

Задава се трудна 2025-а за бизнеса, за работещите и за икономиката като цяло. Годината ще е предизвикателна за страните от ЕС, но и за държавите в региона. Очакванията ми са при добър икономически сценарий ръстът на българската икономика да е в порядъка на 1,8-2%. Няколко фактора водят към това – налице е забавяне на икономиката, продиктувано от политическата неяснота и несигурност, която пречи да се предприемат важни структурни мерки. Този постоянен цикъл на предизборни кампании и нови избори води до допълнително раздуване на разходите. Липсват обаче устойчиви мерки, които да компенсират повишаващите се разходи. В цяла Европа се наблюдава затягане на фискалните режими, опити за намаляване на дефицита, докато ние все още се движим в обратната плоскост да увеличаваме разходите при неясни приходи. Това създава риск от задълбочаване на дефицита, което ще се отрази на потенциалното ни присъединяване към еврозоната в рамките на 2025-2026 г. и на дългосрочните цели, които държавата си е набила. Виждаме, че

Германия и Франция изпитват сериозни затруднения

Германия очаква за 2025 г. ръст на БВП от 0,4%. Там има освобождаване на служители и затваряне на заводи, което вече се наблюдава и у нас. През 2024-а в България спряха предприятия, не изключвам тенденцията да продължи през тази година, поради което и други да ги последват. Германия, и ЕС като цяло, е основен наш контрагент в износа, тя е в рецесия. Това ще повлияе и на нашия експорт.

В региона се наблюдава хроничен дефицит на електроенергия. Нуждите се покачват, необходими са повече енергийни мощности. Дефицитът води до повишаване на цените, което озна-

МОМЕНТЪТ Е ИЗКЛЮЧИТЕЛНО ПОДХОДЯЩ ЗА РЕШИТЕЛНИ СЪПКИ КЪМ ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НИ В ЕВРОЗОНАТА

чава, че ни очакват по-високи цени на тока. Това от своя страна ще окаже

влияние на износа

като потенциален двигател на растежа на българската икономика, конкурентоспособността на експортно ориентирани компании ще намалее. Това ще се отрази и на инвестициите – очаква се чуждестранните инвестиции да са около нулата заради цялата неяснота и несигурност.

Постоянно се говори за покачване на минималната работна заплата, но и на максималния осигурителен доход, правят се допълнителни социални харчове – въпреки икономическата ситуация, в която се намираме. Освен това не знаем какво ще се случи с новото управление на САЩ,

каква политика ще поведе Доналд Тръмп

и правителството му, като заплахата звучат неговите намерения за повишаване на митата. Дори самото споменаване на това води до допълнителна несигурност. То влияе на веригите от доставки, на цените на суровините, което пък допълнително оказва натиск върху възможностите да произвеждаме и да изнасяме. Липсата на инвестиции води до липса на откриване на нови работни места. Не виждаме сектори, които да компенсират тъй създамата се ситуация. Разчитаме на европейските програми и на Плана за възстановяване и устойчивост, но и тук има много неизвестни и забавяне, което допълнително може да ни поведе към рецесия и затваряне на пред-

приятия. Може да се стигне и до преосмисляне на модела на данъчната ни система, срещу което КРИБ твърдо се противопоставя. Трябва да положим усилия да запазим данъчната система с плосък данък, това е модерна система, която работи добре при ниски разходи за администриране на данъците. В КРИБ не смятаме, че по-

вишаването на данъците прави държавите по-богати.

Бюджета може да сравним с басейн.

За да има „пълнен басейн“

трябва: 1. Да има някаква предвидимост на данъци и осигуровки, да има яснота, че ще се запази моделът на данъчната система. 2. Трябва да се знае какво ще стане с цените на електроенергията и компенсациите, които държавата плаща на бизнеса. Ако войната продължава и недостигът на електроенергия е голям, цените ще растат. 3. Важно е да се улесни правенето на бизнес, да има стимули за инвестиции. Не само външните инвеститори, но и бизнесът в България в тази ситуация на непредвидимост е в неяснота какво да очаква, за да планира каквито и да било инвестиции. Това ще намери израз в замръзване на инвестиционната активност.

В тази несигурност и нестабилност не е време да се правят резки движения и предлагането на екзотични идеи като повишаване на данъка върху добив на подземни богатства може да има негативен ефект върху цели региони в страната, в които добивните предприятия работят.

В тези райони хората имат по-добър стандарт благодарение точно на големите добивни компании.

Опасни са популистките ходове

В подобни моменти на политическа нестабилност и глобална несигурност. Опасението ми е, че в посоката, в която вървим, разговорът за данъците ще стане неизбежен, когато се зададе край на 2025-а. МВФ и Европейската комисия оказват натиск да повишават данъчните ставки и да променят модела, но това според нас не е правилно. Добре е да се осъзнае, че в България няма да станем по-богати, като повишим данъците и покачим социалните разходи. Харчовете от бюджета е добре да се насочват не само за социални плащания, но и за инвестиции, които водят до растеж на икономиката и до създаване на допълнителна стойност.

За 2025-а ни трябва известно отрезвяване. Реалността налага разумно стабилизиране на фискалната система. През цялата година трябва да се правят анализи и да се води диалог с всички заинтересовани страни, а не като дойде време за бюджета за следващата година,

да се разиграва шок сценарий, в който някой да е силно засегнат от определени мерки, предложени в последния момент. Нужна е предвидимост, важно е

да се чува думата на бизнеса

който произвежда богатства. В последните месеци като че ли се загърбва темата за присъединяването на България към еврозоната. Настоящият момент е изключително подходящ за решителни стъпки в тази посока. Годишната инфлация към края на месец ноември, измерена с хармонизирания индекс на потребителските цени, е 2,0%, което е заявка за преодоляване и на последния критерий пред присъединяването към еврозоната – този за ценовата стабилност. Българските власти следва в кратки срокове да поискат извънредни доклади за конвергенция от Европейската комисия и Европейската централна банка.

Оптимистичният сценарий за 2025-а е да има спокойна и поносима среда за работа и нормализиране на отношенията. Светът има нужда войните да спрат и фокусът да е в грядене и правене на бизнес.

АДРИАН НИКОЛОВ, старши икономист в Института за пазарна икономика:

Нестабилността блокира много процеси

Прогнозите, които правим, допускат липсата на непредсказуеми събития. Нито пандемията, нито войната в Украйна бяха възможни за предсказване. Затова и сега прогнозите се правят по траекторията от последните години и очакванията са да не се случи подобно гигантско и силно променящо средата събитие.

Очакванията сочат нормализация и задържане на икономическия ръст у нас в нивата на около 3%. Сега ЕК ни дава малко по-висока прогноза от финансовото министерство, за разлика от миналата година, когато беше обратно. Но разликите са в порядъка на 0,2-0,3 пункта, което е в рамките на потенциалната грешка на прогнозите.

Не се очаква експлозия за растеж

Нито пък се чака тласък към рецесия в следващите няколко години. Напоследък сме в инфлационна реалност, като за тази година обаче по-вечето очаквания са инфлацията да се успокои в нивата около 2%. Няма и дефлационни очаквания от никоя от институциите, които правят прогнози. Няма възможност и да се върнем към времената, когато на практика инфлацията отсъстваше, а доходите на домакинствата растяха бързо. Големият въпрос и за нашата, и за европейските икономики, е какво ще се случи в Германия. Виждаме политически размествания на пластове в Западна Европа, дори и в Румъния, а у нас се наблюдава голяма неспособност да се създаде стабилно правителство. Реалността е, че

няма визия за реформи

Има сектори, силно засегнати от високите енергийни цени, работната сила застарява, инвестициите намаляват – факт, който е характерен не само за нашата страна, но спъва развитието в повечето европейски държави. Има риск от възвеждане на агресивни американски мита за вноса, след като новата американска администрация влиза с намерения да разгаря търговски войни.

Въпреки политическите събития, бизнесът в България се оказва държелив. Но без стабилно политическо ръководство трудно ще ни приемат в еврозоната. Пропускаме големите реформи в социалната система, която можеше да оптимизира и по-добре да насочи публичните разходи за социална защита. Пропускаме и реформите в образованието, в политиката на пазара на труда, насочена към подобряване на знанията и уменията на човешкия капитал. Все още

има потенциал

за експанзия на пазара на труда по отношение на заетостта чрез активизиране на неактивни хора и на завръщане от чужбина, а и чрез внос на работници от трети страни.

Увеличението на минималната работна заплата размества структурата на българското производство и компании, които са на ръното на добавената стойност, обявиха намерения да се оттеглят от страната. Известен брой от тези хора ще може да се насочат към фирми с по-висока добавена стойност.

Политическата несигурност блокира много процеси. Инвеститорите ни заобикалят заради нея. Тя е задържащ фактор и за повишаването на кредитния рейтинг на страната. Към това се добавя и съдебната система, която не работи добре за

**ВИСОКИТЕ РАЗХОДИ
В ПУБЛИЧНАТА СФЕРА
МОЖЕ ДА ПРЕДИЗВИКАТ
ВИСОК ДЕФИЦИТ,
КОЕТО ДА ЗАСТРАШИ
ПРИСЪЕДИНЯВАНЕТО НИ
КЪМ ЕВРОЗОНАТА**

спазване правата на собственост и за честния процес. Това също тежи на инвестиционните решения на компаниите, които гледат към нашата страна. Имаме нужда от правителство с готовност да поддържа стабилно управление чрез ясни цели, за което са важни Планът за възстановяване, еврозоната, провеждането на ключовите реформи, балансирането на бюджета. Високите разходи в публичната сфера може да избият във висок дефицит и да се застраши присъединяването ни към еврозоната.

ЕВЕЛИНА СЛАВКОВА, съосновател на Изследователски център „Тренд“:

Пренатягане на политическата ситуация

Политическата обстановка вече е толкова хаотична и неопределена, че това прави прогнозите много трудни. Тази година ще бъде наситена с много политически събития и вероятността от нови избори през 2025-а изглежда напълно реална. Ако няма поява на нови политически субекти, които да могат да генерират сериозна електорална подкрепа и това да размести сегашните израци, ще получим повече от същото, което наблюдаваме на последните няколко парламентарни избора. Няколко са неизвестните, които ще предопределят дали политическата 2025-а ще е подобна на последните няколко години. Ако не се появи нещо голямо, което да концентрира надеждите на хората, малки екзотични партии ще имат шанса отново да намерят представителство в парламента.

Политическата нестабилност носи

**ЛИПСВАТ ПОЛИТИЧЕСКИ
ВИЗИОНЕРИ И
ДЪРЖАВНИЦИ, КОИТО
ДА ПРЕВЕДАТ СТРАНАТА
ПРЕЗ СОЦИАЛНИТЕ И
ИКОНОМИЧЕСКИТЕ
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА**

страхове, напрежение, стрес

На поредния служебен кабинет не се знае кой му дърпа конците и в каква посока се взимат решенията. И през 2025-а ще продължи да се трупа социално недоволство, проблемите ще нарастват. Еврозоната остава цел, която е по-трудна за реализиране, ако няма стабилен кабинет. Не съм икономист, но с нарастващи дефицити преминаването към евро ще е още по-трудна задача. Все по-видно става, че България губи парите по Плана за възстановяване, очаквани от бизнеса. Липсват политически визионери и държавници, които да преведат страната през социалните и икономическите предизвикателства, които ни чакат през 2025-а. Икономическите реалности в Западна Европа също не вещаят силна година за нашето икономическо развитие. Както се казва, когато икономиката в Германия кихне, българската икономика я хваща пневмония.

Българската политика е обладана от силни партийни интереси

те вземат връх над държавните и над обществените приоритети. Това създава усещане у хората, че става въпрос за постове и разпределение на блага. И не съм оптимист, че натрупаните проблеми ще се решават с лекота през тази година. Затова появата на нов политически субект би могла да е магнит за гласоподавателите. Страната се нуждае от стабилно правителство с 4-годишен хоризонт на управление, но в

сегашната ситуация ми е трудно да си го представя при зачестилите екзотики на ротационен премиер, ротационен председател на Народното събрание и какви ли не странни политически ситуации. Слабата електорална активност за мен е израз на силна апатия у българския народ спрямо политическата класа. Не смятам, че панацеята за

развързване на този възел

е смяната на държавния модел и замяната на парламентарната с президентска република. Това може да хвърли страната в нови проблеми. Важен акцент за 2025-а ще е дали Конституционният съд ще върне правомощието на президента сам да определя състава на служебните кабинети, с което да отпадне ограниченият избор на премиер в рамките на т. нар. „домова книга“.

И за 2025 г. ще има липса на доверие към институциите и политическите партии от българските граждани, както и липса на доверие на политическите партии помежду им, което ще прави консенсуса труден за постигане. Политиката не търпи вакуум и в сегашното пренатягане на ситуацията може да се появи нещо, което да пренареди политическата карта, както стана със Симеон Сакскобургготски и НДСВ, Тройната коалиция, Бойко Борисов... Социалните мрежи все по-силно допринасят за популярността на някои политици, които умело ги ползват. В България също имаме парламентарно представителство на формации, прескочили 4-процентовата бариера благодарение и на въздействаща онлайн комуникация с избирателите.

ДОБРОСЛАВ ДИМИТРОВ, председател на БРАИТ и член на Консултативния съвет на БАСКОМ:

ЗАДАВАТ СЕ ГОЛЕМИ ПРОМЕНИ, КОИТО ЩЕ ПРЕОБЪРНАТ БИЗНЕС МОДЕЛИ И ОТНОШЕНИЯ

Петата индустриална революция се ускорява

Ако не си оптимист, няма смисъл да мечтаеш. Когато си оптимист, има надежда утре да е по-добре...

За 2025-а съм оптимист. Тя ще мине под знака на революцията на изкуствения интелект и той ще дава практически изразения във всекидневието ни. Появяват се нови инструменти, които не са в обхвата на любопитното, а са в полето на прагматичното и продуктивното във всеки аспект. Всички, които разработват такъв тип технологии, ще показват нови възможности. Всички са изненадани и никой не е кой знае колко подготвен за този момент.

Проучване на БАСКОМ сред компаниите от софтуерната индустрия в България показва, че всички те на 100% в някакъв аспект са въвели инструменти за изкуствен интелект във всекидневната си работа. Само преди година и половина този процент беше близо до нулата. Това показва, че

IT индустрията действа адаптивно

Но то е до човека, до бранша, до компанията и всеки от нас трябва да е максимално бдителен, за да не го изненада развитието. Технологията е достъпна за 8 млрд. души. Всички големи компании в света се съревновават да са лидери в това нещо. Големите пробици ще стават много бързо и все по-бързо. Помислете каква голяма промяна би се получила в момента, в който някой реши задачата за автономността на автомобилите. А това в рамките на година-две ще стане и то би променило кардинално начина, по който градовете ни са устроени. Никой не е готов за тази промяна и всички ще имаме почти равен старт. Можещите ще са големите победители. Ние, българите, сме много адаптивни, свикнали сме да се справяме в сложна обстановка, в която няма готови решения. Цяла Източна Европа има скорошен опит с голяма трансформация – само пре-

ги 35 години започна генерална промяна в системата. На Запад сегашните поколения нямат подобна опитност. Пандемията също показва, че хората знаят две и двеста. Вече забравихме за нея, а това не беше толкова отдавна. Нашата образователна система се справи, въпреки липсата на формални инструменти, което доказва, че имаме способността да се адаптираме.

Задават се големи промени, които ще преобърнат бизнес модели и отношения. В такъв момент предимство имат неустановените икономики. Ние може да сме новатори в образованието, ако съумеем да се възползваме от тази огромна промяна и въведем технологичното знание по подходящ начин да се изучава в училище. Може да станем страната, от която цяла Европа гледа и се учи.

Има много положителни неща, които може да станат през 2025-а, ако запретнем ръкави. Хората не си дават сметка каква промяна за България е влизането в сухопътния Шенген, това ще повлияе благоприятно на българската икономика. Дебело трябва да се подчертае, че

Влизането в еврозоната

също е от критично важно значение за бизнеса и обществото. Това ще гарантира финансовата ни сигурност, последния стъп след сигурността, която

ни дава ЕС и НАТО. Еврото е втората най-голяма резервна световна валута след долара. Така ще станем дестинация, в която хората свободно развиват бизнес, което позитивно ще повлияе на нашата икономика. Няма да губим по около 1 млрд. лв. на година само от превалутване. Около 80% от контрагентите ни са в Европа и де факто работим в евро, а продължаваме да превалутираме. Имаме валутен риск, без реално да имаме контрол над валутата си. Ние сме вързани към европейската валута още от 1997 г. Българският лев отдавна не е „суверенна валута“, както някои го представят в аргументите си за „запазването“ му. Последният път, когато беше, през 90-те години на миналия век, обезценихме труда и спестяванията на три поколения българи. Затова е важно да влезем в този валутен съюз и

да приключим процеса по нашата интеграция

Опитваме се да убедим външните инвеститори, че може да ни се има доверие като държава и като дестинация. За да се случи това, трябва да имаме редовно правителство. Службните кабинети се справят, колкото могат, но инвеститорите не обичат да разговарят с министри, които след месец може да не са на този пост. У нас през

три месеца се стоварват всякакви екзотични идеи да повишаваме данъци, да махаме данъци, да повишаваме осигуровките... Това не е място, на което някой би искал да си довери парите.

Революцията на изкуствения интелект започна през 2022 г. Всичко се случва изключително бързо. Петата индустриална революция се ускорява. С появата на изкуствения интелект излизат нови AI инструменти. Това ще се отрази положително на IT индустрията, но може да има сътресения на пазара на труда.

Софтуерната индустрия порасна добре през 2024-а, ще расте и през 2025 г., но хората трябва да развиват своето може. Изкуственият интелект е множител и много зависи по какво умножаваш. Компаниите търсят професионалисти, но при този технологичен скок те се освобождават от посредствените служители. Индустрията беше прегряла много сериозно и в нея влизаха и такива, които покриваха минималните изисквания. Технологичният бизнес ще порасне и през тази година, може да расте и на брой хора, но това ще става внимателно. Всеки трябва да повиши своята квалификация, ако не иска да стане ненужен.

2025-а ще е под звездата на ускорението на технологичната трансформация.

Доц. д-р ЩЕРЬО НОЖАРОВ, преподавател в УНСС и икономически съветник в БСК:

Напрежение на пазара на труда

Растежът на българската икономика ще се ускори вероятно до 2,9% (+0,5% спрямо 2024 г.). Основни двигатели на това ускоряване ще са продължаващото високо вътрешно търсене, нарастването на износа, стабилизирането на инвестициите и ефектите от някои реформи, подобряващи бизнес средата. Вътрешното търсене ще остане високо, предвид заложеното в проектобюджета за 2025 г.: увеличение с 15,4% на минималната работна заплата, увеличение на заплатите в публичния сектор между 10-34%, което ще

доведе до

повишаване на средната работна заплата

и в частния сектор, индексирани на пенсии с 8-9%, както и все още достъпните кредитни условия на търговските банки. Пазарът на труда ще остане обтегнат, което ще влияе на темпа на нарастване на брутната средна работна заплата (вероятно 4% безработица).

Инфлацията ще окаже допълнителен ефект, подкрепящ търсенето,

предвид очаквания годишен спад от 2,3% и така ще увеличи покупателната способност на нарастващите доходи. Ще остане инфлацията на услугите, но също така и някои данъчни мерки, които засягат бързооборотните стоки, като ДДС и акцизи.

ВЪПРЕКИ НЕСИГУРНАТА ВЪНШНА СРЕДА, ПРЕД БЪЛГАРСКАТА ИКОНОМИКА СЕ ОЧЕРТАВАТ ТЕНДЕНЦИИ ЗА ВЪЗСТАНОВЯВАНЕ И РАСТЕЖ

Инвестициите ще бъдат стимулирани основно от намаляващата инфлация и повишеното външно търсене. Има вероятност да се получат средства по второ и трето плащане по Плана за възстановяване и устойчивост. Пълноправното цялостно членство на България в Шенген може да стимулира и известно нарастване на ПЧИ. Положителен конвергентен доклад за членство в еврозоната дори и от 2026 г. също би имало незабавен ефект върху ПЧИ.

Фискалният дефицит ще остане висок (около 3%) поради бюджетната експанзия на заплатите в публичния сектор, издръжката на ведомствата, определени публични инвестиции и разходите за пенсии. Външният дълг ще остане контролируем (24-24,5%), но нарастващ в номинална стойност в

условията на демографско свиване.

Най-висок риск

в прогнозата представлява влошаване на дефицита по текущата сметка и търговския баланс с тенденция за негативно задълбочаване в периода 2025-2028 г. - заради слабия капацитет за иновации, водещ до ниска производителност на труда и нисък експортен потенциал.

Повишеният геополитически риск и структурните промени, свързани основно с дигиталната трансформация, ще се отразят негативно на европейската икономика. Енергоемките отрасли и автомобилната индустрия ще бъдат засегнати, а това ще даде отразение върху българската икономика, включена в тези вериги на доставки на европейски производители. Новите

тарифни и имиграционни политики на САЩ вероятно ще доведат до определени

смушения в световната икономика

но и на икономиката на ЕС. Това отново ще засегне част от българските фирми, свързани с вериги на доставки за европейски производители. Фискалната консолидация в големите икономики на ЕС ще продължи, като това ще бъде друг фактор, който ще ограничи растежа през годината. Икономиката на ЕС ще отбележи постепенно възстановяване на растежа с 0,9% при консенсус за очаквания от 1,2%.

За да повишим производителността и базата за растеж на българската икономика, трябва да подобрим усилията за образование и развитие на умения, да намалим прекалено силните ограничения за бизнес инвестициите и да се справим със структурното нарастване на недостига на работна ръка.

Доц. д-р МОМЧИЛ АНТОВ, изп. директор на Националното сдружение на българските спедитори:

Реорганизация срещу опашките по границата

Радващо е, че от 1 януари сме част от Шенгенското свободно пространство. Но с този акт се премахва само една от проверките – гранично-паспортният контрол. На границата, не знаем докога, остават други контролни органи. НАП продължава да контролира стоките с висок фискален риск, там са Българската агенция за безопасност на храните, пътните такси и разрешителните, ТОЛ системата, кантарите. Като имаме предвид лошата инфраструктура, която не позволява трафикът да се ускори и да премине, и добавим проверките, които не са свързани с Шенген, не очаквам като с вълшебна пръчица опашките по границите да изчезнат. Със сигурност преминаването ще стане една идея по-лесно, но не си представяйте, че автомобилите ще преминават бързо.

Безспорно ще има

положителен ефект

да сме част от тази свободна зона. Българските контролни органи обаче продължават своята работа и ние отново повдигаме въпроса, че мястото им не е на границата, а е в обособени зони на километри от нея, където да се правят проверките. Проверките на НАП и БАБХ не са обхванати от Шенгенското споразумение. Ако се превозва кисело мляко – то е в обсега

ПРИЕМАНЕТО НИ В ШЕНГЕНСКОТО ПРОСТРАНСТВО ИЗВАЖДА НА СВЕТАЛО НЕРЕШЕНИ ДОСЕГА ПРОБЛЕМИ

на БАБХ, а за НАП е стока с висок фискален риск, вписана в специалната наредба. В Западна Европа също се прави аналогичен контрол, но това не става на самата граница, за да не се затруднява преминаването.

Да, като пълноправен член на ЕС някак по право ни се полага да сме част от Шенгенското пространство и не ми се иска да преекспонираме това като успех. Беше ни оказано доверие, но националното законодателство, което създава предпоставки за образуване на опашки, не е в правомощията на Брюксел. Вярваме, че с приемането ни в Шенгенското пространство по границите ще стане по-добре. Но за да стане още по-добре, трябва да се направят реорганизации в системата за граничен контрол. Част от пъзела е въвеждането на електронни товарителници с единен стандарт за обмен на информация, което ще улесни бизнеса, но и администрацията. По този начин системите на отделните участници във веригите за доставки

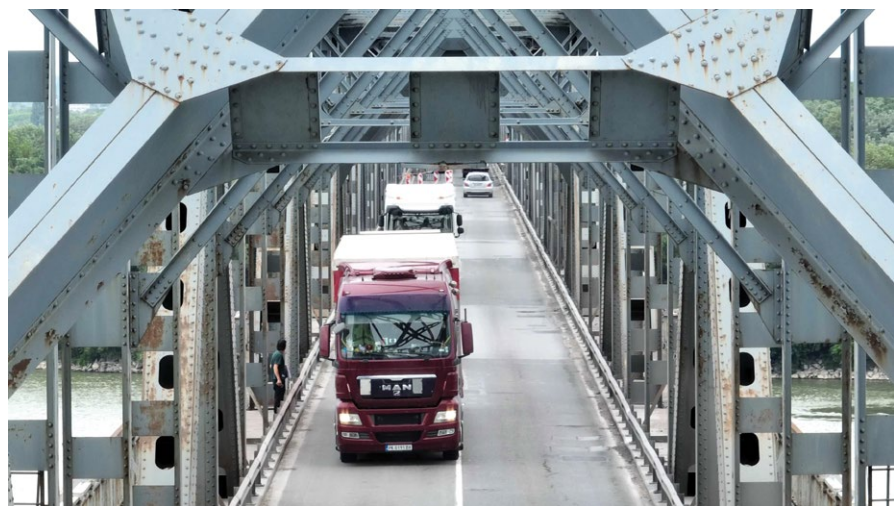
ще си обменят информация. Това ще позволи на контролните органи да правят с много по-голяма лекота

автоматизиран анализ на руска

Те ще имат не аналогова, а дигитална информация, което обаче се очаква да стане едва от 1 юли 2027 г. При тази смяна в управлението никой не иска да се ангажира с каквото и да е „горещ картоф“. Засега няма и фокус върху това, но определени интереси вероятно пречат то да се направи.

За да може опашките по границите да останат само спомен от миналото, е време контролните органи да седнат на една маса и да се разберат как този процес да се улесни и да се премахнат дублиращите се проверки. Анализът на руска може да се насочи към онези оператори, които наистина правят нещо нередно, и легалният бизнес да бъде оставен да работи.

Мнозина просто като гласаха „биха тъпана“ на 12 декември, но повечето нямат никаква представа колко добра е тази новина и какво точно следва от нея. За да имаме реалност, различна от досегашната, трябва воля и визия, нужни са средства и ресурси, за да се реконструира инфраструктурата. На река Дунав продължаваме да имаме само два моста, а вече сме в сухопътния Шенген. Повече нямаме оправдания нито за опашки, нито за лоша организация, нито пък за липса на адекватна инфраструктура. 🇵🇵

V O L V O

Устойчиво бъдеще с Volvo

Вижте нашите електрически модели
на volvocars.bg

МОТО-РФОНЕ

Второто пришествие на ТРЪМП

СВЕТЪТ ОЧАКВА НОВИЯТ МАНДАТ НА
АМЕРИКАНСКИЯ ПРЕЗИДЕНТ ДА БЪДЕ НЕ ПО-МАЛКО
ДЕСТАБИЛИЗИРАЩ ОТ ПЪРВИЯ И ДА ПЛАТИ ВИСОКА
ЦЕНА ЗА „ВЕЛИЧИЕТО“ НА АМЕРИКА

✍ Ния Илиева

Безспорната новина на 2024-а и дори на 2025 година е завръщането на Доналд Тръмп като 47-мия президент на САЩ, и то с гръм и трясък! Безапелационното спечелване на Белия дом, Сената и Камарата на представителите ще го направи много по-влиятелен, отколкото беше в първия мандат. По света трескаво се прогнозира как ще изглежда външната му политика. Ще имитира ли подхода „Първо Америка“ (America First) от първия мандат, който се превърна в политика „Само Америка и никой друг“? Ще се окаже ли управлението му разрушително и дестабилизиращо в глобален план, както в миналото?

Широко разпространеното мнение сред международната общност е, че ангажираността на Вашингтон към света през последните години не е била нито устойчива, нито последователна. Това повдига въпроси относно надеждността на САЩ като партньор. И се случва в момент, когато Америка вече не е единствената доминираща сила в един все многополюсен свят, което поставя ограничения върху способността ѝ да оформя глобалната геополитика и да определя резултатите от процесите в нея.

Несигурност и хаос

Непредсказуемостта и импулсивността на Тръмп ще засилят несигурността относно курса на американската политика, коментира Малееха Лоди, бивш посланик на Пакистан в САЩ, Великобритания и ООН, пред изданието Dawn.com. Унилатералис-

тският мироглед „Америка на първо място“ създаде много нестабилност във външната политика през първия му мандат, накарни позициите на САЩ на международната сцена и ги постави в изолация с отказа от глобалната им роля дотогава. Сега се очаква тази политика да продължи и дори да се засили.

Още по-остър в прогнозата си за втория мандат на американския президент е коментаторът на „Обзървър“ Саймън Тусгал. „Тръмп вече не може да бъде удържан от „възрастните в стаята“ – опитни професионалисти в политиката. Днешните му съветници се избират заради лоялност, а не заради способности. Тръмп 2.0 е още по-неясен по отношение на външната политика от преди“.

И цитира Лука Тренга в анализ, публикуван от Royal United Services Institute - „Този път с Тръмп няма да е по-лесно да се работи – ако не друго, ще бъде дори по-лошо. Световните лидери трябва да се подготвят за правителство на САЩ, което е по-малко стабилно, по-малко предвидимо и – най-вероятно – по-малко податливо на дипломация и компромис“.

Има и още по-крайни мнения – като това на Доналд Тръл Колинс, преподавател в Американския университет във Вашингтон, в коментар за „Ал Джазира“. „Светът не само ще стане свидетел на повторение на първия мандат на Тръмп. Има всички основания да се смята, че той ще изгради администрация, която е много по-репресивна, расистка и последователна от тази, която ръководеше през 2017-2021 г. Второто управление на Тръмп ще отпрати крайнодесен,

полуавтократичен режим и ще е огромен удар върху малкото останало от представителната демокрация в САЩ на федерално ниво“, рисува мрачни картини Колинс.

Според него първият президентски мандат на Тръмп и този на Джо Байдън след него са белязани от настойчивия отказ на Вашингтон да предприеме каквито и да било усилия за спазване на международното право и защита на основания на правила ред, който САЩ помогнаха да се изгради след Втората световна война. „При Тръмп 2.0 това целенасочено разединяване, което имаше ужасяващи последици за целия свят, ще се засили в нова ера на американски изолационизъм“, смята професорът.

Много анализатори вярват, че Тръмп е „отвсякъде лоша новина“ и някой, който „е превърнал раздора във визитна картичка на своето президентство“, както се изразяват журналистите Питър Бейкър и Сюън Гласър в книгата си The Divider (Разделящият). „Бившият президент, два пъти импичван и два пъти оправдан, е единственият управник от основаването на нацията, който възпрепятства мирното предаване на властта“, пишат те в своята книга от 2022 г. „Ерата на Тръмп не е отминала; това е настоящето на Америка и може би дори нейното бъдеще“, казват двамата тогава и се оказват прави.

Ерата на Тръмп наистина е бъдещето на САЩ, поне през следващите 4 години. А 4 години са много време за човек, когото сенаторът републиканец Линдзи Грѐм нарече през 2015 г. „разрушително гюле“, а синът на бившия президент Джордж У. Буш

Джеб Буш описа като „президент на хаоса“.

Идеята за Второто пришествие в християнската религия е в победата на доброто над злото и възцаряването на божията благодат. Второто идване на Доналд Тръмп обаче носи точно обратния знак за света – хаос и несигурност.

И все пак, хората го избраха. И както обобща накратко един от водещите на CNN: „Е, щом Америка иска Тръмп, нека го получи“. Получават го обаче и още милиарди хора извън САЩ, чието ежедневие неговото управление без съмнение ще засегне. И то значително.

И всъщност най-големите въпросителни сега са какво ще донесе Тръмп 2.0 на света?

Европа, НАТО и Украйна

Въпроси, по които се очакват радикални решения в политиката на САЩ при 47-мия президент, са войната в Украйна, отношенията с европейските съюзници и бъдещето на НАТО. А те са неразривно свързани.

Още в кампанията си Тръмп обяви, че може да прекрати войната в Украйна „за един ден“ и че това ще бъде сторено още в Ден 1 от управлението му. Няма подробности, но вече се появиха множество спекулации и сценарии. Със сигурност Тръмп ще окаже натиск върху украинския и руския президент Володимир Зеленски и Владимир Путин, за прекратяване на конфликта, който според него „никога не е трябвало да се случва“.

Избраният за вицепрезидент Джей Ди Ванс, открит противник на подкрепата на САЩ за Украйна, посочи вече опции – спиране на американските доставки на оръжия за Киев, замразяване на териториалното статукво, създаване на демилитаризирана зона приблизително по поречието на река Днепър и осигуряване на многонационални европейски сили, които да командват тази зона. Дали ще се получи така, предстои да разберем скоро.

Тръмп няма европейските пресантименти към Украйна. Той много вероятно не е против изход от конфликта в полза на Москва, при който Украйна трябва да отстъпи тери-

Търговската война между САЩ и Китай се очаква да се изостри

тория. И това едва ли ще отговори на резервите на европейските нации в това отношение. Нежеланието на Тръмп да подкрепи Киев в тази война може да доведе до загуби на бойното поле и на дипломатическия фронт, пагубни не само за Украйна, но и за сигурността и стабилността на всички нейни европейски съседи.

Не е ясно дали ще помогнат и опитите за дипломация от страна на Зеленски, който се опитва да се възползва от „бизнес настройката“ на Тръмп, заявявайки, че спирането на военната помощ от страна на САЩ ще доведе и до загуби на работни места за американци и провал в стил Афганистан. Но въпреки готовността за хипотетични отстъпки при евентуални преговори за мир, крайна-

та цел в исканията на Зеленски за Украйна остава непроменена – членство в НАТО, сега! Най-вероятно тази кандидатура ще бъде отхвърлена. Завинаги.

И тук стигаме до темата за НАТО, по която Тръмп винаги е бил крайно критичен към европейските си съюзници. Още в първия си мандат той ги нападна открито, че не споделят отбранителната тежест със САЩ. И гаде заявка, че през втория му мандат Америка ще преосмисли фундаментално „целта и мисията на НАТО“ и ще поиска от европейските нации да възстановят милиардите долари на САЩ за военни доставки, изпратени на Украйна. Това може и да звучи нереалистично, но няма съмнение, че Тръмп и Републиканска-

та партия не искат да продължат военното финансиране на Украйна. Изглежда, не искат и НАТО.

Още в първия си мандат Тръмп ясно каза на европейските съюзници, че трябва да поемат повече от разходите на алианса, и внуши траен страх, че като нищо може просто да излезе от него. През 2020 г. на Световния икономически форум той заяви на председателя на Европейската комисия Урсула фон дер Лайен: „Между другото, НАТО е мъртъв и ние ще го напуснем“.

Ще се оттегли ли Тръмп от НАТО? Може би не. Може ли да го остави „на доизживяване“? Твърде възможно. Едно нещо е сигурно: той не харесва НАТО и това е нещо повече от просто проблем с плащането на

разходите за отбрана на Европа, коментира журналистът Еджас Хайгер пред Dawn.com.

Заради заплахите на Тръмп за излизане от алианса, на 14 декември 2023 г. Конгресът на САЩ одобри законопроект, който забранява на президента да се оттегли едностранно. Текстът предвижда всяко оттегляне от НАТО да изисква акт на Конгреса. Но президентът на САЩ е този, който определя дали да ангажира или не американска военна мощ във всеки един конфликт. Това не е в правомощията на Конгреса. И както Иво Даалдер, бивш посланик на САЩ в НАТО, отбеляза в публикация за „Политико“ – „Това, което прави един съюз за сигурност ефективен, не е някакъв правен диктат... това е

доверие, което съюзниците имат един в друг. В това важно отношение Европа не вярва на Тръмп и има основателни причини“.

Но как европейските лидери да работят изобщо с Тръмп? Избирането му за втори мандат за тях е кошмар, смята Саймън Тисдал. „Кошмарът, за който европейците вярваха, че е приключил, се върна да ги преследва“. „Истина е, той отново е тук, изисква внимание и поклони. Подмазването на политиците, които преди го хулеха, говори много за слабостта и разделенията на Европа“, пише анализаторът на „Обзървър“ по повод посрещането на Тръмп в Париж от Еманюел Макрон през декември за откриването на Нотр Дам, както и реакциите на останалите европейски политици по повод преизбирането му.

„Досадните похвали са искрени в случая с унгарския лидер Виктор Орбан и крайно десните популисти като Калин Джорджеску, който се представя като румънския Тръмп. Бромантичните жестове на Еманюел Макрон са по-неискрени. Киър Стармър се опитва да е мил – припомняйки си вечерята им в Ню Йорк през септември, той великодушно описва Тръмп като „милостив“.

Загадката с Тръмп се усложнява допълнително от политическите сътресения във Франция и Германия. Вакуумът в лидерството може да направи ЕС лесна мишена за тактиката му „разделяй и владей“. Вместо да се споразумеят за евентуални контрамержки на ЕС срещу евентуалните търговски мита на Тръмп например, се говори за това как най-добре да го „подкупят“, критикува Тисдал, и с право.

Тръмп все така ще бъде хаотичен. Но втората му администрация няма да бъде толкова лесно разсеяна, очарована или блокирана от европейските си партньори. Европа и Великобритания трябва да се подготвят да защитават интересите си, точно както правят Тръмп и хората му. И на Стария континент е най-добре да са наясно, че Америка на Тръмп не е непременно приятел и може дори да стане враг, предупреждава наблюдателят.

В доста по-изгодна позиция е Мос-

ква. Руският президент Владимир Путин поздравя и похвали Тръмп и каза, че „Москва е готова за диалог с новоизбрания президент републиканец“. Путин знае как да играе играта умно. Той знае също, че Тръмп не обича войните. И че е по-загрижен за възпирането на Китай, отколкото на Русия.

Китай

Политиката на Тръмп към Китай е една идея по-лесна за прогнозиране, отколкото победението му по останалите теми, смятат повечето анализатори. Още в първия си мандат той започна безпрецедентна търговска война срещу Пекин и наложи мита до 25% върху китайския внос за САЩ. По време на предизборната си кампания миналата година заяви, че тарифите могат да достигнат до 60% и дори повече. Но отношенията с Пекин далеч не се свеждат само до търговия и мита. Те са структурен въпрос, който Джон Миършаймър описва като „трагедията на политиката на великите сили“. Политологът от десетилетия твърди, че ако Китай продължава да се развива с бързи темпове, то конфликтът със САЩ е неизбежен, тъй като Поднебесната става все по-пряк конкурент на американската хегемония.

Когато Байдън стана президент, Пекин очакваше различен подход от този на Тръмп. Но това не се случи. Байдън продължи с политиката на Тръмп, като добави още едно измерение към нея: мерки за лишаване на китайската технологична индустрия от полупроводници. Защото смята, че Китай, като нововъзникваща сила, предизвиква САЩ, настоящия хегемон. Тръмп няма да промени този курс. Той дори би засилил политиката, която сам започна, а после и Байдън продължи.

Аргументът на икономистите, че митата всъщност представляват данък върху американските потребители и правят икономиката по-малко ефективна, не впечатлява Тръмп. Както самият той заяви пред Икономическия клуб на Чикаго: „За мен най-красивата дума в речника е „мито“. Това е любимата ми дума“.

Близкият изток

Кризата в Близкия изток също е сред първите предизвикателства, с които Тръмп ще се опита да се спра-

Израелски войници в Газа през октомври 2023 г.

ви, като наложи прекратяване на огъня в Газа. Избягвайки конкретика, той многократно каза по време на кампанията си, че иска да види мир в региона и Израел трябва бързо да прекрати войната. Разбирай - като я спечели и си „дovърши работата“.

Според повечето анализатори Тръмп е дори по-израелски настроен от президента Джо Байдън и не изпитва съпричастност към тежкото положение на палестинците. След изборната победа премиерът Бенямин Нетаняху дори нарече Тръмп „най-добрият приятел, който Израел някога е имал в Белия дом“.

Тръмп също така не показва никакъв ангажимент за търсене на решение с две паралелно съществуващи държави в региона (израелска и палестинска), въпреки че това е досега позицията на САЩ. Всяка сделка, за която той би могъл да настоява, ще бъде при условията на Израел и също така ще има за цел да подтикне други арабски страни да се присъединят към Споразуменията Ейбрахам - неговата знакова инициатива за Близкия изток през първия му мандат. Това основно ще включва насърчаване на Саудитска Арабия да нормализира връзките с Израел, въпреки че Рияд ясно даде да се разбере, че това ще бъде възможно само след създаването на палестинска държава, коментира Еджаз Хайдер.

Според него се налага повече мнението, че Близкият изток ще остане нестабилен и както и досега - те-

рен за възможни нови обостряния. Особено с падането на режима в Сирия. Много ще зависи и от това как Тръмп ще подходи към Иран. Ако той се съгласи с атака на Израел и допълнително отслаби Иран, регионът може да стане още по-нестабил.

В заключение, бъдещото управление на Доналд Тръмп предвещава вълна от внезапни промени във външната политика на САЩ. Очаква се той да възприеме отново определящите характеристики на първия си мандат: търговска война с Китай; дълбок скептицизъм, граничещ с враждебност към мултилатерализма; афинитет към авторитарните лидери; политически стил, който се противопоставя на дипломатическите норми и стандарти, и склонност към импровизирани действия, коментират анализаторите от Международния институт за блискоизточни и балкански изследвания (IFIMES).

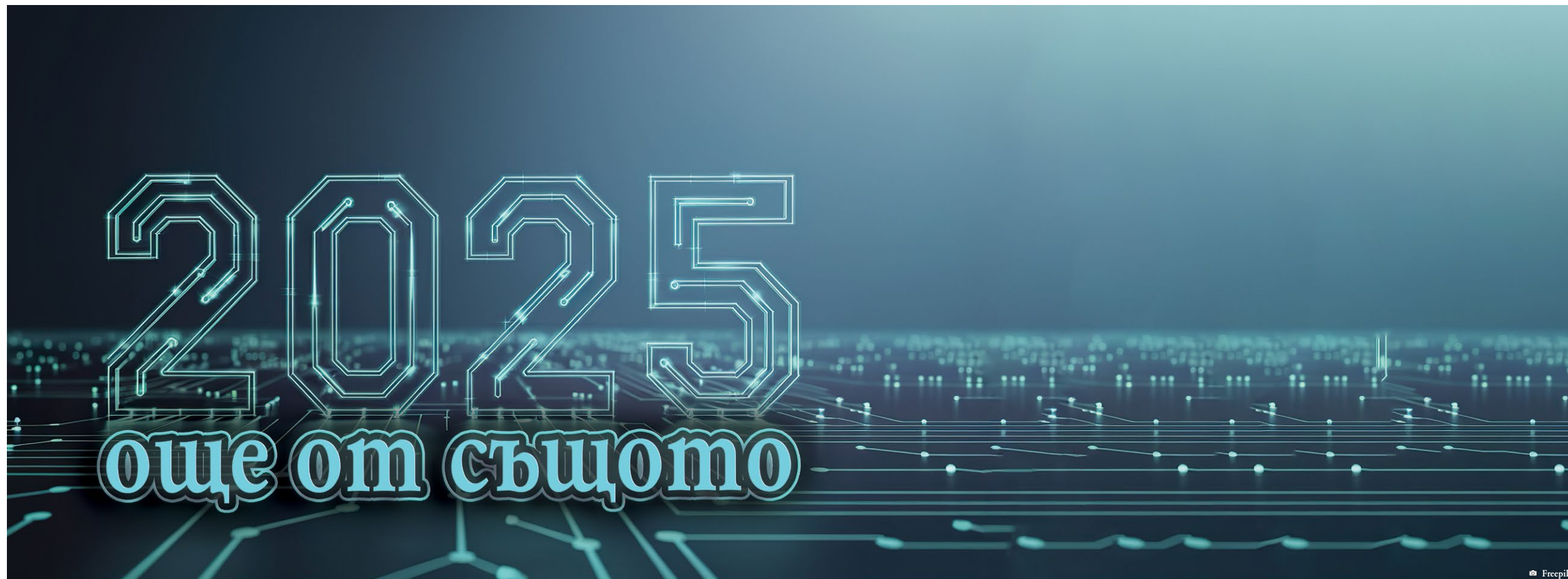
Несъмнено Тръмп получи мандат от американския народ да промени курса на външната политика на САЩ и няма съмнение, че този път той се чувства по-сигурен в преследването на смелите си и понякога непостоянни амбиции. Със своята уникална визия и нетрадиционен стил Тръмп може да постигне много. И ще положи всички усилия да върне „величието“ на Съединените щати, верен на своя лозунг „Да направим Америка отново велика“, а това неизбежно ще има висока цена за международните отношения. ⑩

Boost
your
energy

винаги
най-ДОБРИТЕ
цени

ELECTROCHARGE

НОВАТА ГОДИНА ЩЕ ПРИЛИЧА ТВЪРДЕ МНОГО НА СТАРАТА ПО ГЛОБАЛНА НЕСИГУРНОСТ И БЕЗПОКОЙСТВО

✎ Бисер Манолов

Едно от любимите ми определе-ния за макроикономист е следното: „Макроикономистът е специалист, който изключително обосновано ви обяснява защо прогнозите, които е направил вчера, днес не са се сбъднали“. В този ред на мисли, и след като се оправдах „обосновано“, запретвам ръкави пред моята магическа топка,

намачквам емоциите си като хартиен лист, който изхвърлям през прозореца, и смело се потапям в прогнозите си за 2025 г., които почти сигурно няма да се сбъднат в унисон със световните тенденции.

Ще започна с опит за прогнози относно на най-използваните думи през следващата година. Това са: 1. „Тръмп“, 2. „Инфлация“, 3. „Лихвени проценти“, 4. „Украйна“, 5. „Тарифи“ (мита), 6. „Биткойн“, 7. „Енергия“, 8. „Икономическо забавяне“, 9. „Изкуствен интелект“, 10. „Путин“, 11. „Близкия Изток“, 12. „Държавен дълг в ЕС“. Почти съм убеден, че ще се съгласите с мен с това предположение. Да, навярно отчитате факта, че точно същите думи са най-актуални и през 2024 г., но този подход е категорично тенденциозен от моя страна и ще се опитам да ви дам аргументите си по-надолу.

Тръмп сядат на трона на най-мощната държава през януари 2025 г. Нарочно не казвам, че ще я оглави, защото неговото лидерство безспорно ще

има характеристиките на царуване - еднолично и силово. Според Peterson Institute for International Economics всяко увеличаване на търговските мита с 10% ще доведе до 1% икономическо забавяне на американската икономика една година след въвеждането им. Точно поради тази причина от въпросния институт прогнозираят и свиване на ръста на БВП на Китай за 2025 г. от 4,5% на 4,00% за 2025 г. Да припомним само на читателите - Тръмп заяви в предизборната си кампания, че ще увеличи вносните мита за китайски стоки с 60%, а на мексиканските - със 100%. Да допуснем, че експертите са само наполовина прави в прогнозите си, пак нещата не изглеждат никак добре. В прав текст това означава високи цени, т.е. инфлация и икономическо забавяне. Не можем да не споменем и факта, че в края на 2024 г. инфлацията в САЩ изглежда категорично непобедена. През 2025 г. вече плахо се прокарва идеята, че Федералния резерв ще намали основната лихва не повече от

два пъти, което е извън очакванията на пазарните участници за поне четири пъти намаляване. Важно е да отбележим, че американците създават 26% от глобалния брутен продукт. В този ред на мисли, не може и да си представим, че е възможно глобално икономическо спокойствие при липсата на такова в Америка.

През 2024 г. биткойн нахълта в съзнанието на мерациите за бързо забогатяване точно както „слон в стъкларски магазин“ - грубо и с много шум. Почти не минава ден без да получа „въпрос от приятел“ „Да купувам ли?“. Това е прекомерно сериозна и дълга тема, за да правя опити за сериозни анализи в няколко реда. Вече не трябва да има никакво съмнение, че този дигитален актив е тук, за да остане. Фундаменталният му принос не се изразява в това докъде ще стигне цената му. Той показва, че е възможно мащабното функциониране на децентрализирани системи с необходимата степен на надеждност. През 2025 г. ще започне глобална трансформация на финансовата система, като много от новата инфраструктура, която предстои да бъде изградена, стъпва

върху механизмите на функциониране на вече работещата крипто екосистема. Както казах вече, това е прекалено сериозна тема, но на въпроса дали да се купува биткойн на настоящите нива (б.а. - в края на 2024 г., когато е писан текстът), бих отговорил - категорично „не“. Биткойн няма характеристиките на инвестиционен актив, без значение дали говорим за цени от 1000 долара или 1 милион долара за биткойн.

Другата гореща тема - Европа излиза от комфортния си сън на пенсионер с гарантирани социални придобивки и задължителното кафе в 16.30 ч. с торта Сахер. Европа има нужда от нова енергия и лидери, готови да наложат спартански режим по отношение на държавните харчове, плюс поколение, подготвено за битки в името на демокрацията, свободата на словото и правото на самоопределение. Европа проспа руската газова окупация, проспа и руската агресия в Украйна, проспа и военната си изостаналост по отношение на съвременните военни конфликти. През 2025 г. предстоят наистина фундаментални промени. Личното ми мнение е, че Европа се

сбуди и трансформацията предстои. В настоящия момент може да се каже, че от гледна точка на европейската финансова стабилност няма сериозен проблем, с изключение на Франция. Съотношението между публичния дълг и БВП средно за Стария континент е 84%. За Великобритания това съотношение е 104%, за САЩ -123%, а за Япония - 255%. Подобни цифри ще се запазят и през тази година, но цената ще бъде почти нулев икономически растеж. Личното ми мнение е, че в това има много позитивни нотки. Време е да започнем да градим европейска икономика, базирана на предприемаческия дух и частната икономическа активност, а не на безкрайните държавни стимули, които оставят трилиони дългове на следващите поколения.

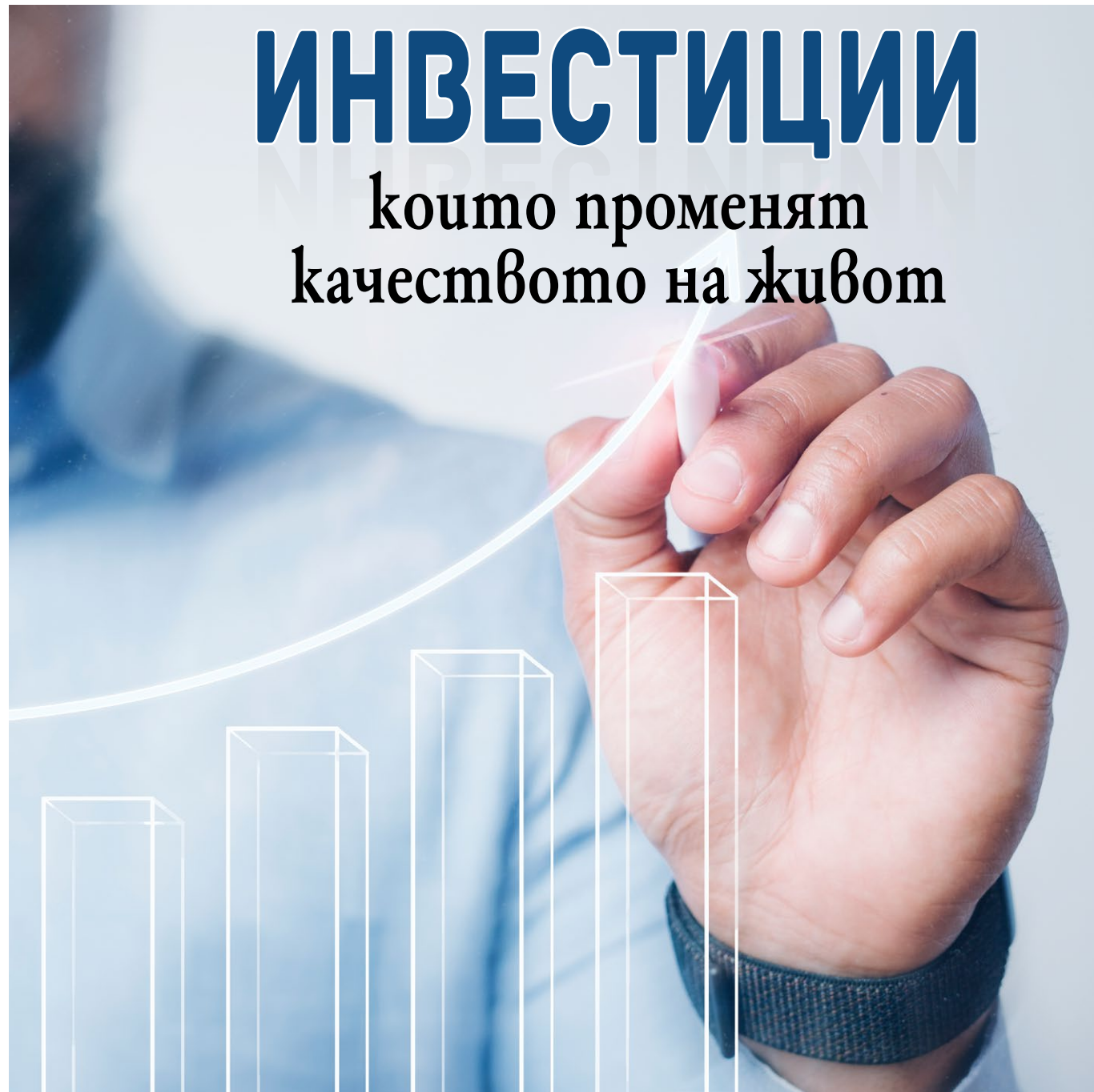
Европа ще трябва да помисли изключително сериозно за отбранителната си мощ, макар и в рамките на НАТО. Също така през 2025 г. Европа ще трябва да бъде готова за търговска война с най-близкия си съюзник - САЩ. Континентът има нужда от „американския подход“ спрямо Китай по отношение на търговските взаимоотношения. И въпреки горепосочените проблеми, ще кажа само едно - Европа е прекрасна и винаги ще бъде най-доброто място за живеене.

Твърде вероятно е през 2025 г. военният конфликт в Украйна да приключи. За голямо съжаление, това ще стане с цената на териториални отстъпки. Тръмп има нужда от тази външна победа, най-вече чисто имиджово. Русия категорично изтри статута си на надежден партньор за следващите 20 г. Даже и да бъде представена като победа, развързката в Украйна тепърва ще носи негативи на самозабравилите се Путин. През март 2025 г. Руската централна банка обяви стартирането на разплащанията с дигитални рубли. Това няма да реши обаче пълната изолация на Русия от глобалната платежна система. Всички фанфари около проекта „валутата на БРИКС“ заглъбнаха.

Както казах вече, 2025 г. твърде много ще прилича на 2024 г. по нивото на глобална несигурност и безпокойство. Годишните на относителен световен мир и свободна търговия са минало. Далеч сме от точката, от която ще започнем отново да градим доверието си, най-вече с Русия и сателитите ѝ, но както винаги, може да бъде казано само едно - че световната история винаги се повтаря. ⑩

ИНВЕСТИЦИИ

които променят качеството на живот

Татяна Явашева

ИНВЕСТИЦИИ – тази тъй важна за икономиката тема в последно време е изтласкана на по-заден план от проблеми, свързани с това кой и с кого ще управлява, а не с каква програма и с каква визия ще развива българската икономика и как ще подобрява живота. Потърсихме Виктор Манев, за да коментира какъв е напредъкът в инвестиционната култура в България и да сподели наблюдения и важни моменти от своя опит като съосновател и управляващ партньор в IMPETUS Capital.

КУЛТУРАТА НА ИНВЕСТИРАНЕТО СЕ НУЖДАЕ ОТ ОБЩЕСТВЕНО ВНИМАНИЕ И РАЗВИТИЕ, НАПОМНЯ ВИКТОР МАНЕВ ОТ IMPETUS CAPITAL

Количеството на инвестициите в България е много малко и това дава отражение върху цялостното развитие на икономиката. Съотношението между инвестирания частен капитал (Private equity & venture capital) и БВП на страната показва с какъв частен капитал се задвижва икономическото обновяване. По този показател днес България е осем пъти под средното за Европа ниво.

Добрата новина

е, че за няколко години сме стопили разликата на тази отдалеченост от 35 на 8 пъти. Количеството частен капи-

Виктор Манев е съосновател и управляващ партньор в IMPETUS Capital – фонд, инвестиращ в растящи компании, които чрез иновации създават нови пазари, продукти и услуги. Той има дългогодишен опит в инвестиционната консултантска компания ММС (ММ Консулт). Член е на УС на Българската асоциация на управленските консултантски организации (ВАМСО). Има бакалавърска степен по финанси от Уест Вирджиния Уеслиан Колидж в САЩ; специализирал е в областта на сравнителните изследвания в Оксфорд, Великобритания.

тал, което се инвестира от български и от чуждестранни фондове, е от огромно значение за състоянието на предприемачеството. В момента обаче то е твърде недостатъчно, за да се поддържа добър и висок растеж и България да е в състояние да настига другите европейски държави. Ако искаме да сме близо до Централна и Западна Европа, трябва да сме с тяхното темпо на развитие. Стремим ли се да ги достигнем, трябва да имаме „по-висока скорост“ от тях. Системното насочване на частен ресурс към икономиката е твърде слабо, това не е приоритетна политика, нито е превърнато в национален менталитет. Наскоро на инвестиционна конференция бе обявено, че активните индивидуални инвеститори на борсата у нас са около 2000 човека, докато 1,5 млн. души играятлото и лото. Тази пропаст се дължи и на разбирането на населението, тук липсва висока инвестиционна култура, повечето хора смятат, че стойност се създава, като си държиш спестяванията в банкови сметки и влагаеш в недвижими имоти. Това е типично за икономиките на България, Гърция, Кипър, но като цяло в Южна Европа се приема, че най-вече недвижимият имот носи

сигурност за парите

Банковият сектор има проблеми да финансира иновативната икономика дори в Западна Европа и един от сегментите, на които банковият сектор дава подкрепа чрез кредити, са недвижимите имоти. Да, така може и да се опазва стойност, но не се подема дискусията, че недвижимият имот трябва да бъде задвижен от хората, които ще го обитават, и от доходите, които те ще имат като част от икономиката. Недвижимият имот е функция на движението на икономиката, ако тя не е в добро състояние, то и стойността му не може да се удържи. Ако финансовият сектор пострада, настъпва корекция в цените на имотите – това се случва

при всяка голяма криза поради факта, че недвижимите имоти са функция на кредита. Стойност се създава в реалната икономика и производство.

Цялото общество и държавата е добре да са наясно със своите приоритети и ако целта е

икономика с висока добавена стойност

е нужно да се инвестира в такива дейности и да се насърчава точно такава активност. Важно е културата на инвестирането също да е във фокуса на общественото внимание. Емания на това е развитият капиталов пазар, характерен за високоразвитите икономики. Чрез насърчаването на ангелските инвестиции и на фондовете за рисково финансиране в областта на частните капитали и рисковите инвестиции и се стигне до инвестициите в капиталовия пазар – това е начинът, по който се създава бизнес. Българската икономика в значителна степен е финансирана чрез дълг. Растежът на българските компании зависи най-вече от заемите, а добър бизнес не може да се създава чрез пари под риск. Банките не отпускат заеми на стартапи и на изцяло нов бизнес, който трябва да изгради нови мощности, завод, производство, да назначи хора. По правило този първоначален етап, в който има

твърде висока несигурност и риск

дали това начинание ще е успешно, се задвижва с рисков капитал, за да се стигне до етап, в който компанията ще има свои парични потоци и тогава ще е лесно да получи банкова подкрепа. Първоначалният етап на финансиране у нас е много по-тежък и труден поради липса на целенасочени ресурси за този най-рисков етап. Ако имаше повече рискови инвестиции, щяхме да сме по-близо до нивата на развитие в Европа. Щеше да се експериментира, да има иновации и да се откриват повече нови работни места.

Ангелското финансиране идва от приятели и семейство, повярвали в шурата идея, те дават средства бизнесът да бъде задвижен. На това трябва да се гледа положително и да се насърчава като култура и разбиране. У нас, както и в развита Европа, имаме предизвикателството професионално да се канализират огромните спестявания на хората, за да отиват към възможностите за инвестиране. Институционалното инвестиране трябва да става и

чрез пенсионните фондове

които да играят важна роля в капиталовия пазар. Те може да подкрепят развити и в растеж български компании, за да правят европейска и световна експанзия. Имам положителни примери. Сред тях е „Шелли груп“ (бившията „Алтерко“), която набира капитал през борсата: през 2016 г. 2 млн. лв. и през 2020-а допълнително още 9 млн. лв. После бе направено двойно листване на Франкфуртската борса, където не се набра капитал, но през 2024 г. се качи на електронната платформа за търговия XETRA на Франкфуртската борса. „Шелли груп“ от 2016-а досега порасна 10 пъти в приходи от продажби, 30 пъти в оперативна печалба, а стойността на компанията се покачи 60 пъти и вече е над 600 млн. евро на Българската и на Германската фондова борса – един истински, свободно търгуваем и събдаващ се еднороз (unicorn). Това е модел как може да се създава европейска и по-точно световна стойност – не чрез малки фирми,

опериращи в региона, а като развива-
ме български компании със световно
присъствие и значение. „Шелли груп“
е сред първите по капитализация на
БФБ. Тя е насочена към създаването
на умни домове и решения за автома-
тизация. Само 3-4% от продажбите ѝ
са у нас, останалото е в чужбина. Този
пример показва, че

големи неща може да се правят и в България

макар че през 2015-а почти никой не
вярваше в бъдещето на нещо значимо
и световно, което собствениците и
менеджментът на компанията пред-
ставяха. Гледаше се със скептицизъм,
имаше недоверие, че подобно нещо е
възможно. А то стана с добър основа-
тел – Димитър Димитров, и с умело
управление. Вече е привлечен западен
менеджмент. Волфан Кириш е съиз-
пълнителен директор. Първоначал-
но сред световните инвеститори
имаше притеснение, че компанията е
българска. На една конференция през
2024-а Кириш бе запитан какво е бъл-
гарското в създаването на тези ви-
соки постижения. А той отвърна, че
немското в компанията е само то, че
всички други са българи, които рабо-
тят от България. Компанията вече се
интернационализира и в чужбина ме-
стата в нейните представителства
се попълват от международни кадри.
Този пробив се дължи на хора с визия и
възжеления и, разбира се, на основате-
ля, който все още работи в нея. За да
имат голям успех, тези лидери трябва
да притежават

две качества

Първото от тях е способността
да продават идеите, продуктите и
решенията, които създават. Вто-
рото качество е уменията да финан-
сират онова, което искат да напра-
вят. Има много хора у нас и по света,
които създават гениални продукти,
но ако не умеят да ги продават, кли-
ентите няма да купят. Предизвика-
телството е как революционно нови
идеи, появили се от малък гаражен из-
рач, да стигнат до пазара и да се фи-
нансират растежът.

IMPETUS Capital има насоченост
към малки и средни предприятия, ко-
ито имат двуцифрен ръст, ориентира-

ни към световните пазари. Най-често
те са с оборот между 40 и 80 млн. лв.,
който се смята за малък в Западна
Европа, но в България това е добър
бизнес. Този тип фирми може да са се-
мейни – създадени през 90-те години,
днес вече са изградили нещо значимо.
Те често са големи играчи със значим
 дял на своя пазар. Успешните фирми
притежават няколко характеристики
и една от тях е, че са фокусирани.
Имаме инвестиция в компанията за
международни транспортни услуги и
логистика „Дискордия“, която е съз-
дала иновативен модел, по който пра-
ви бизнес и по който управлява целия
процес. Всички дейности извън основ-
ните са делегирани на ключови парт-
ньори. Друг интересен пример от
нашето портфолио е „Тайгър Техноло-
джи“ АД с основател Александър Леф-
теров – компания, създава хибриден
облак и връзка между обемите данни в
сървърите и в облака. Разполагат с

голяма клиентска база

и в частта на наблюденията се от-
крояват летищата в Лас Вегас и в
Доха, банки в Далечния изток. Друг
добър образец е Storied Data, създали
са я българи в САЩ, като изпъква
фигурата на Раго Которов. Тази ино-
вативна технология предефинира как
бизнесът публикува и споделя данни в
дигиталната ера. Компанията разви-
ва апликация за информация с огромни
възможности и производителност,
насочена е към големи корпорации, как-
то и малки фирми, администрация и
военни структури, които работят с
големи бази данни. Които държи
формата за предаване на информация,
ще държи и бъдещето за развитието
на изкуствения интелект. От наше-
то портфолио е и фирма „Биодигит“ –
тя разработва системи и продукти с
биометрични решения. „Болерон“
пък е български онлайн застраховате-
лен брокер, който предлага услугите
си бързо и лесно, има планове за ек-
спанзия на Балканите. Базираната във
Великобритания ДЕЛИВЪРС.АИ има
турски основатели, които премест-
ват в Хасково производството на
роботи за крайна доставка (last mile
delivery robots). Ние инвестирахме
съвместно с фонда за рисков капи-
тал на Японските пощи (Japan Post
Capital) в последния рунд на компания-

та, която предлага решения в Европа,
Близкия изток, САЩ и Япония. Във
всички компании търсим наличие на
български елемент. Гледаме глобално
на решенията, които се ползват на
земята, но се задвижват от Космоса
(space enabled solutions).

Имаме компания – платформа „Им-
пулс РАСТЕЖ“, на капиталовия пазар,
която дава

възможност за всеки малък инвеститор

да насочи средства във всички наши
компании. Всеки българин може да вла-
га и малки суми, които да отиват в
българската икономика. Алтернатив-
ните фондове, които управляваме,
имат механизъм, който държи парите
„затворени“ за 10 години. Насочени са

към професионални инвеститори, те
инвестират в портфолиото от ино-
вативни компании с двуцифрен ръст,
ориентирани към износ и световен
пазар.

Тези примери са доказателство,
че България е място за добър бизнес.
Отне ни доста години да обясняваме,
че „Шелли Груп“ е българска компания.
Отстоявахме това, докато чуждес-
транни инвеститори ни убеждаваха,
че тя трябва да напусне България и да
се установи в чужда юрисдикция. Вече
се осъзнават ползите от това компа-
нията да е в България – заради големия
инженерен талант тук, а и заради да-
нъчния аспект. Нужно е да имаме пове-
че самочувствие и да не подценяваме
своите възможности и справедливо
място. Важно е да се въоръжим с тър-
пение и

„гориво“, за да вървим напред по пътя

IMPETUS Capital вкарва ресурс в
България и в свързани с нашата страна
проекти и програми, за да подпомог-
нем иновативни компании с визия да
реализират мечтите си. Всичко това
си струва, защото откриването и съз-
даването на непознатото и неизвест-
ното може да промени живота. И от-
ново пример, свързан с „Шелли груп“.
В домовете за възрастни хора в Германия
те автоматизират пускането на ос-
ветлението и отоплението, на щори-
те, като правят възможно възрастни-
те с гласова команда да ги управляват.
Така те създават и огромна човешка
радост, че тези хора отново са в съ-
стояние да командват живота около
себе си. Това е възновяващо. ☺

IMPETUS CAPITAL В ЧИСЛА ЗА 2023 Г.

18 компании
разчитат на тяхната
инвестиционна подкрепа

5100+
създадени работни места

365 + млн. евро
оборот на портфейлните
компании

965 + млн. евро
стойност на компаниите
в портфейла

Най-добрата **КАМИЛА** за нашето богатство

КОЕ Е ДЕВЕТТО ЧУДО НА СВЕТА ЩЕ НАУЧИМ ОТ
МАКС БАКЛЯЯН, ГЛАВЕН ИЗПЪЛНИТЕЛЕН ДИРЕКТОР
НА ТАВЕХ ЗА БЪЛГАРИЯ, РУМЪНИЯ И СЪРБИЯ

✍ Тони Григорова

В какво да инвестираме в това време на инфлация и нестабилност? В злато? „Златото съхранява стойността на богатството и няма да направи никого по-богат. Когато виждаме, че златото поскупява, това означава, че цената и на мерцедеса, и на хляба, на компютъра, на водата и тока, на всичко се е покачила долу-горе с толкова, с колкото се е покачила цената на златото. Цената на валутата е паднала, а не цената на златото се е покачила. В идната декада ще продължим да виждаме заглажняване на правителства и поскупяване на златото“, предупреждава Макс Бакляян, основател и изпълнителен директор на Тавех България. Това е компанията, която е създал на пазара на инвестиционно злато у нас през 2009 г. И само 15 години по-късно България се нарежда на трето място по покупка на инвестиционно злато в сравнение с БВП на глава от населението: „Приемам продажбата на злато като мисия, защото съм видял, че има периоди в икономическата история, в които

ако нямаш „застраховка“

може да загубиш голяма част от трудно спечелените си пари. Златото завършва своя бичи цикъл в края на 70-те години на миналия век с покачането на цената със 100% в рамките само на една година. Сега във всяка от държавите данъците започват да се покачват. А те се покачват по една проста причина - някой трябва да плати сметката. И ако тази сметка не може да бъде платена с данъците, които плащаме в момента, те ще

започнат да се покачват до ниво, на което ние ще се опълчим. И когато се опълчим, тогава се налага другият по-тежък данък - данъкът на инфлацията. Когато виждаме, че цената на златото се покачва, това не означава, че вие можете да си купите повече със злато“.

През 1997 г. родителите на Макс Бакляян загубват цялата покупателна способност на своите спестявания. Тогава той е на 15 г., но осъзнава колко пагубен е

ефектът на инфлацията

върху благосъстоянието на едно семейство, а и на всяка държава. Когато години по-късно разбира, че инвестиционното злато е естественият противовес на инфлацията, открива възможност, чрез която да помогне на повече хора да се предпазят от този най-тежък данък. Според него в България най-често злато се купува, когато цената расте, и се продава, когато тя пада. Това не е начин, по който добрият инвеститор се държи. Затова апелира хората да не купуват, а първо да се образуват и чак тогава да вземат инвестиционно решение: „Започнете да отделяте по 1 час на седмица, за да повишите своята финансова култура. Само след шест месеца вече ще знаете в какво да вложите парите си. Активите са най-различни, волатилността им е различна, възвръщаемостта - също. Едни ще искат да станат експерти по криптовалути. Други обаче шест месеца по-късно ще разберат, че са пасивни инвеститори. Тогава най-добре да складирате парите си в нещо, което не губи стойност. Златото е базов актив, на който

се надграждат други активи, които имат по-висока възвръщаемост, но те имат и по-висок риск. Възвръщаемостта и рискът са двете страни на една и съща монета. Първо - огромявайте се. Второ, спестявайте“.

Проучване на Тавех България показва, че само 22% от българите спестяват. Но по-голямата част от тези хора

не спестяват, за да
инвестират

а за да отидат на екскурзия, за да направят ремонт на апартамента, да си купят по-добра кола. Това показва, че българинът спестява, за да може да харчи повече: „Затова - огромявайте се и спестявайте, но не за бъдещи харчове. С огромяването ще накарате парите си да работят за вас, вместо само вие да работите за парите си. В този процес ще разберете кой е финансовият актив, който е за вас“.

Най-разумната инвестиционна стратегия е всички яйца да не се слагат в една кошница. Златото може да е само част от вашия инвестиционен пакет. Освен него е добре да има и друго. Най-лошата „инвестиция“ е да оставим спестяванията си някъде. Затова посланието е - „Правете нещо с парите си!“. Но преди да инвестирате в каквото и да било, си задайте въпроса „Колко знания имам по темата?“. Ако нямате знания, не инвестирате, а спекулирате и

шансът да загубите
парите си

е огромен. Ако го правите от незнание, няма да сте наясно защо се покачва цената на криптовалутата. И ще сте частливи, щом тя расте. Цикълът на всеки финансов актив обаче не е само нагоре. Когато цената поеме надолу, шансът да се изплашите е огромен. Появи ли се страхът, най-вероятно ще продадете. Ако продадете, когато цената пада, най-

вероятно ще загубите, което е най-грешната стъпка в една инвестиция. Освен това Бакляян предупреждава, че криптовалутите са много и има само една – биткойн – на която може да се обърне внимание. Другите са спекулативни активи.

Още един важен въпрос е колко голяма волатилност моят рисков профил може да понесе. В такъв случай колко голямо място има биткойн в портфейла на инвеститора зависи от нивото на неговите знания и от

нивото на риска

което той може да поеме. Така идва ред на следващия съвет: „Диверсификация - това е деветото чудо на света. В света има водещи финансови анализатори и всеки трябва да намери онзи от тях, който създава усещането за доверие у вас. Но и нещо много важно - той не бива да ви продава нищо. От него се очаква само обективно мнение. Не следвайте анализатори, които ви продават“. И тук идва място за един анекдот, който Макс Бакляян пренася от Албания: „Двама бедуини търговци се срещат на оазис в пустинята. Разговорът се завърта около предимствата на едната камила, която почти не пие вода и почти не се храни, издръжлива е, не знае почивка. Единият поиска да купи камилата от притежателя ѝ, но той казал, че тази най-добра в света камила не се продава. Накрая след

ЗЛАТОТО е
геополитическа и
макроикономическа
„застраховка“
Макс Бакляян

много уговорки собственикът се съгласил да я продаде за 100 хил. долара. След няколко години двамата отново се засекли в един оазис и купувачът на „страхотната“ камила се насочил към онзи, който някога му я продал. Започнал да го обижда и да крещи как го е излъгал и ограбил. Той го попитал какъв точно е проблемът. Последвала гневна тирада от обяснения колко лоша е камилата. В отговор чул само: Слушай какво, човече, ако някога искаш да си продадеш камилата, никогата недей да злословиш срещу нея“. Според Макс Бакляян сега се намираме в период, в който „камилата е добра“, защото според Аристотел златото е пари и то все още е пари. А това, което държим в портфейла си, е валута. В проинфлационните времена

валутата не е добър съхранител

на нашето богатство и затова е препоръчително да прибегнем към „застраховката“ на златото. Но не инвестирайте от алчност: „Диверсификацията на активите е да сложите в инвестиционния си портфейл два или най-добре 12 актива от различни области, които са напълно некорелиращи един с друг и не се движат заедно с движението на цялата икономика. Така може да намалите с 80% волатилността на целия си инвестиционен портфейл, като запазите възвръщаемостта си. Друг аспект на деветото чудо на света е да имате висока възвръщаемост при нисък риск. Това е постижимо с един час време седмично, което да посвещавате на развитие на своята финансова грамотност. Когато имате достатъчно натрупвания, в един момент сами започвате да виждате финансовата картина. Иначе може да имате пари, но да не знаете какво да ги правите. Готови сте да губите от инфлация, вместо да рискувате, тъй като знаете, че нищо не знаете и може да загубите всичко“.

И все пак Макс Бакляян продава своята „камилата“. Всеки на собствена отговорност решава дали да се вслуша в съветите му, тъй като материалът не е препоръка за инвестиционно решение.

Златната пътека от Виена до София

Времето е най-мъдрият съветник, тази максима стига до нас чак от древността. Времето дава оценка на всички наши действия и наистина мъдри инвеститори са били онези, които преди 35 години са вложили пари в златната монета „Виенска филхармония“, тъй като сега цената ѝ е поне 10 пъти по-висока. Монетата е създадена през 1989 г. и обединява иновациите на съвременните технологии с вековните златарски традиции. Досега от нея са продадени над 5 млн. броя, като през това време тя се утвърждава като символ на прецизност и изключително майсторство. „Ако трябваше да положим златна пътека от Виена до София, съставена от продадените през последните 35 години златни монети „Виенска филхармония“, бихме могли да я измислим пет пъти“, изчисли Андреа Ланг, директор „Маркетинг и продажби“ в Австрийския монетен двор, основан още преди 830 години. Според нея монетата се продава така добре, защото тези, които са били във Виена, обикновено отиват да видят и сградата на Виенската филхармония. Знае се, че централната банка, т. е. държавата, стои зад тази монета и това също е известна гаранция за съз-

даването на доверие.

За последните 11 години Tavex са продали над 1 тон от златната монета „Виенска филхармония“. Ръководството на тази компания уверява, че Австрийският монетен двор е не просто производител на монети, а е еталон и емблема в индустрията на инвестиционното злато. Периодът около 1989 г. е бил един от най-неспокойните и не е бил добър момент за начало на нов инвестиционен

продукт. Но да си пръв изисква вяра, визия, дългосрочност и кураж и Австрийският монетен двор показва, че притежава тези качества, тъй като започва дейност в момент, неблагоприятен за финансовия актив злато. Tavex България също дава начало на своята дейност в момент, когато инвестиционното злато е непознато в България, но вече е ексклузивен партньор на рафинерии и монетни дворове. ①

Калин Генчев: Отпечатаното остава **ПО-ДЪЛГО**

В КОСТИНБРОД ИЗГРАЖДАМЕ ПЕЧАТНИЦА ОТ НОВО ПОКОЛЕНИЕ, ЗА ДА ГАРАНТИРАМЕ КАЧЕСТВЕНО, ИКОНОМИЧНО И ЕКОЛОГИЧНО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ВСЯКА ПОРЪЧКА

✍ Тони Григорова

Написаното остава, но отпечатаното остава по-дълго. В днешния дигитален свят повечето хора не си дават сметка колко лесно могат да загубят всичката си информация – снимки, текстове, спомени. Една книга може да запази безценното си съдържание хиляди години.

Всички са взрени в дигиталните устройства и става все по-трудно да разпознаем истината от неистината, реалното от измисленото. С навлизането на изкуствения интелект има опасност човешкият фактор да загуби част от своя смисъл. Компютрите и всички умни устройства трябва да са в помощ на човека, а не обратното.

Да управляваш и да развиваш печатници в дигиталната ера е предизвикателно и вдъхновяващо. Полиграфическата индустрия е една от най-старите. Хората дори не могат да си представят колко много печатни продукти използват в ежедневието си. Те се увеличават и развиват успоредно с дигиталните технологии.

Да строиш в Костинброд модерна печатна база за широкоформатен дигитален печат и за външна реклама е възможност „Билборг“ АД да създаде производствена база от ново поколение, която да отговаря и на условията за по-екологично

производство.

Предприехме тази инвестиция от 5,5 млн. лв., като избрахме подхода да изградим изцяло нова база от основите, да проектираме максимално процесите и различните потоци така, че да оптимизираме всички фактори от доставката на материалите, през процеса на обработката, говършителните работи, до пакетирането и издаването на клиентите.

Предимствата на тази нова база са, че си гарантираме присъствие в бъдещето, което ще принадлежи на компании, които могат да произвеждат големи обеми в кратки срокове при оптимални цени. За това ще се изисква висока ефективност и автоматизация.

За нашия семеен бизнес ESG е нещо задължително. Въпреки че за момента ESG политиките са по-скоро информативни, всички фирми, които сериозно гледат на своя бизнес, трябва да бъдат наясно, че устойчивостта за напред ще е дори по-важна от цената. Намаляването на вредните емисии и стабилизирането на климатичните промени ще е задача номер едно на всички фирми и правителства.

Устойчивото развитие в нашия бизнес модел включва отказ от използването на PVC материали и намаляване на консумираната електрическа енергия чрез изграждане на фотоволтаичен парк за собствени нужди.

Зелената трансформация означава да се рециклира всичко, което се използва, и нищо да не се изхвърля в боклука.

Нашият нов поглед към външната реклама: Да отговорим на нейната глобалност, защото външната реклама е навсякъде и за нас е важно тя да бъде изпълнена качествено, икономично и екологично. Така и нейният смисъл е по-голям.

Новият ни продукт, който нарекохме Green Banner, е реалната алтернатива на винила за всички билбордове, банери и други материали за външна реклама. Този нов продукт е изцяло рециклируем, като решава един голям проблем с оползотворяването на старите рекламни материали, вместо създаването на опасен отпадък.

Освен екоползите, Green Banner има и други предимства: Той е по-здрав, по-лек и с много по-качествен печат. „Билборг“ АД инвестира милиони левове през последните няколко години в обновяването на технологичната си база, така че да може да предложи на своите клиенти преминаване изцяло към тази нова екологична алтернатива.

Бизнесът може да намали отпадъците, като ги рециклира. Заедно с налагането на Green Banner започваме програма за рециклиране на старите рекламни материали. Предлагаме на всички свои клиенти възможността да ни ги върнат обратно, за да ги предоставим за преработване и оползотворяване на специализираните компании. Издаваме сертификат на клиента.

Положителен пример от нашата полиграфическа група: През тези над 30 години от нейното съществуване не сме спирали да ин-

Калин Генчев е мениджър с над 20 години професионален опит в областта на полиграфията. Завършва висшето си образование в Техническият университет в София, специалност „Индустриален мениджмънт“. От 2003 г. е председател на Съвета на директорите и търговски директор на „Билборг“ АД.

промяната е необходима и вещае нещо положително, тя не бива да е прибрзана.

Бизнес лидерът трябва да познава всички процеси в компанията и да може адекватно да приема и предлага подобрения по отношение на технологични обновления, нови инвестиции, оптимизиране на процеси, но да въвежда новостите и в чисто човешки и социален аспект.

През последните години основна трудност за нас, както и за повечето фирми в България, е липсата на работна ръка. Страната ни е изправена пред абсурдния проблем, че има много работа, а няма кой да я свърши.

Когато ми е най-трудно, знам, че винаги мога да разчитам на своето семейство. Семейството може да ни даде сила и смелост да се изправим срещу проблемите, които често ни изглеждат много по-големи, отколкото са в действителност.

Работата става все по-динамична и управлението на времето все по-трудно. Откакто измислиха мобилните телефони, скоростта в бизнеса се увеличи неимоверно.

На следващите поколения в бизнеса бих искал да предам своя опит, знания, но и ценностната система, която ме изгради като успешна личност.

Моят предприемачески постулат: За да стигнеш, където искаш, първо се научи да вървиш, да разпознаваш опасностите и да ги избягваш. Решаващо е да развиеш нюх за възможностите и да ги използваш. 📌

вестираме в оборудване и в човешки капитал. Стремежът ни към подобрение никога не е бил спиран от страх към промените. Вярваме, че именно те са част от растежа и пътя към успеха.

Иноватори в бизнеса: Да си пръв, е винаги трудно. „Билборг“ АД остава пионер в своята област, не

наложихме стандартите в индустрията и успяхме да развием бранша, увеличавайки обемите в десетки пъти. Вярваме, че ще променим изцяло индустрията в използването на екологични материали.

Рускът печели, когато знаеш кога и колко да рускуваш. Въпреки че

НАЙ-ЧАКАНИТЕ

технологични пробиви

ЕТО В КОИ СФЕРИ СЕ ОЧАКВАТ НАЙ-СЕРИОЗНИТЕ ПОСТИЖЕНИЯ ПРЕЗ 2025 Г. И ЗАНАПРЕД

Мария Иванова

Технологичният сектор безспорно е този, който довежда бъдещето днес и най-големите пробиви се очакват именно в тази сфера. Затова ще се опитаме да очертаем тенденциите, които ще оформят не само настоящата 2025 година, но и следващите години. Наред с вече утвърждаващи се технологии като изкуствения интелект, който тепърва ще продължи да се развива, се очакват нови пробиви в интересни области като квантовите компютри и невралните интерфейси. Ако отидем по-далеч - към науките за живота - нови начини за използване на нашумелия метод за редактиране на гени CRISPR-Cas9 ще отворят врати към лечението на генетични заболявания, а според някои специалисти и дори към създаването на нови форми на живот.

Някои от тези технологии все още са в начален етап на развитие, а други много скоро ще променят коренно начина, по който живеем, работим и взаимодействаме един с друг.

Изкуственият интелект

продължава да набира скорост и се очаква да има огромно влияние върху различни сектори през 2025 г. В здравеопазването през следващата година технологията може да подобри диагностиката, позволявайки на лекарите да откриват заболявания като рак и Алцхаймер в по-ранен стадий и повишавайки значително шансовете за излекуване на пациентите. Алгоритмите на машинното обучение вече могат да анализират медицински изображения с точност, надминаваща човешката. В транспорта, автономните системи, включително самоуправляващите се автомобили, но също камиони и кораби без екипаж, и дори безпилотни самолети, са на прага да преобразят

начина, по който се придвижваме. Компании като Tesla и Waymo работят усилено върху разработването на напълно автономни превозни средства, които ще направят пътуването по-безопасно и удобно.

Въпреки многобройните ползи, които изкуственият интелект обещава, той поставя и сериозни предизвикателства, сред които съкращаването на работни места, създаването на автономни оръжия и потенциалната загуба на контрол върху технологиите. Ето защо основен акцент пред неговото развитие и през следващата година ще бъде разработването на строги етични рамки в полза на човечеството. Повече за новите тенденции в сферата на AI технологиите можете да прочетете в следващата ни статия.

А ето и кои други технологични сфери да следим внимателно:

Мозъчни импланти

Невралните интерфейси за управление на дигитални устройства чрез мисли имат за цел да подобрят човешките когнитивни способности, както и да помогнат на редуцирани хора да използват пълноценно компютри, а в бъдеще вероятно и да добавят повече удобство и ефективност за всички. Компании като Neuralink на Илон Мъск са пионери в тази област, разработвайки импланти, които позволяват на хората да управляват устройства само с мисълта си. От основаването си през 2016 г. Neuralink имплантира мозъчно-компютърни интерфейси на двама доброволци и има планове за още осем изпитания тази година. Наред с това наскоро Мъск обяви, че биотехнологичният му стартап ще започне да тества система, която може да позволи на човек с парализа да контролира роботизирана ръка с мислите си. Ако тестовете са успешни, това ще е важен пробив, който ще даде на

дежда на хиляди парализирани хора, че ще живеят по-пълноценно в бъдеще.

През 2025 г. Neuracl Technology и биомедицинският инженерен екип на университета Цинхуа в Китай също планират да тестват технологии за мозъчно-компютърен интерфейс (BCI), които биха могли да се конкурират с имплантите на Neuralink. Един от тези продукти е NEO - безжично и минимално инвазивно BCI устройство с осем електрода, разположени върху сензомоторната кора на мозъка, предназначено за възстановяване на движението на ръцете при хора с парализа. Клиничните му изпитания започнаха през 2023 г. и първите резултати показаха, че участник с увреждане на гръбначния мозък е в състояние да се храни, пие и хваща предмети след девет месеца използване на BCI у дома. Изследователите, които стоят зад NEO, планират през 2025 г. да разширят обхвата на изпитанията.

Gartner прогнозира, че до 2030 г. 30% от работещите със знания ще бъдат подобрени чрез технологии като двупосочни интерфейси мозък-машина (BBMI), в сравнение с по-малко от 1% през 2024 г. Това означава, че тази технология има потенциални приложения в областта на повишаването на квалификацията на хората, маркетинга и

оптимизацията на ефективността, като позволява на марките да разбират емоциите на потребителите и да подобряват невронните им способности за постигане на по-добри резултати.

Квантовите компютри

са още една технология, която се очаква да получи силен тласък през 2025 г. Тези машини, които работят на принципите на квантовата механика, имат потенциала да решават проблеми, които са извън възможностите дори на съвременните суперкомпютри.

В началото на декември Google представи новия си квантов чип Willow. Той е толкова бърз, че може да извърши за по-малко от пет минути изчисления, които биха отнели на водещия суперкомпютър Frontier в Тенеси 10 септилона (10 000 000 000 000 000 000 000 000 000 000) години. Това е несравнимо повече от възрастта на Вселената.

Екипът за Willow си е поставил амбициозна цел да създаде квантови алгоритми, които могат да се прилагат за практически задачи като разработка на нови лекарства чрез моделиране на молекули на атомно ниво, ускоряване на изследванията в областта

на ядрената енергия и устойчивите източници на енергия, подобряване на изкуствения интелект чрез по-добра обработка и оптимизация на алгоритми и други.

По отношение на киберсигурността квантовите компютри представляват както заплаха, така и възможност. От една страна, те могат да разбиват съществуващите системи за криптиране, но от друга - могат да бъдат използвани за създаване на нови непробиваеми решения за защита на данни.

Мета вселената

Наскоро Meta обяви плановете си за 2025 г., които включват следващия голям напредък в развитието на метавселената чрез интеграцията на очила с изкуствен интелект и истинско изживяване с добавена реалност. Тези иновации ще бъдат базирани на очилата Orion, които компанията представи тази година.

Интегрирането на изкуствен интелект с виртуална и добавена реалност ще позволи през следващите години метавселената да трансформира работните места. Виртуалните офиси ще започнат да се превръщат в норма, позволявайки работа от разстояние с ниво на интерактивност, което

имитира физическото присъствие. Тази промяна би могла да намали необходимостта от физически офис пространства и да промени динамиката на глобалния бизнес. Виртуалната и разширената реалност, блокчейн и изкуственият интелект са само част от технологиите, които ще играят ключова роля в изграждането на тази нова среда.

Развитието ѝ обаче е свързано с редица предизвикателства като опазването на неприкосновеността на личния живот, гарантирането на сигурността на данните, както и борба с пристрастяването към цифровите технологии. Освен това метавселената може да задълбочи съществуващите различия, тъй като достъпът до висококачествени виртуални преживявания може да бъде ограничен от социално-икономически фактори.

Генетика

Методът CRISPR (Clustered Regularly Interspaced Short Palindromic Repeats) позволява на учените да редактират гени, предлагайки надежда за лечение на генетични заболявания, които досега са били считани за нелечимими. Тази технология съществува от

няколко години, а до края на 2025 г. се очаква първите терапии, базирани на CRISPR, да достигнат до пациентите.

Въпреки огромния потенциал за лечение на заболявания, лекотата, с която CRISPR позволява да редактираме гени, повдига сериозни етични дилеми. Възможността за създаване на „дизайнерски бебета“ с желани черти предизвиква дебати за това къде трябва да бъдат поставени границите на генното инженерство. Освен това непредвидените последици от редактирането на генома може да имат дългосрочни и необратими ефекти върху околната среда и обществото ни.

Освен в медицината, CRISPR намира приложение и в селското стопанство, където може да се използва за създаване на култури, по-устойчиви на вредители, болести и климатични промени.

ВЕИ

Международната агенция по енергетика (МАЕ) прогнозира, че през 2025 г. повече от една трета от електроенергията в света ще идва от възобновяеми източници. Китай ще доми-

нира при ВЕИ инсталациите, според прогноза на шведската фирма за инженерни услуги AFRY. Въпреки че темповете на растеж ще бъдат по-бавни в сравнение с предходните години, се очаква китайските инсталации за възобновяема енергия да надхвърлят 250 GW през 2025 г.

Wood Mackenzie, гостагчик на глобални решения за данни и анализи в областта на енергийния преход, прогнозира, че САЩ са на път да се превърнат във водещ производител на син водород в света. Водородът, според експерти от индустрията, е ключът към бъдещето с нулево нетно потребление на въглерод.

МАЕ прогнозира също, че цените на енергията ще се повишат в световен мащаб през следващата година. Това ще бъде резултат от няколко фактора, включително нарастващото търсене, високите цени на едро, увеличените производствени разходи, студеното време, както и намаляващите запаси от газ. Въпреки че цените на енергията се очаква да се повишат, усилията за намаляване на въглеродните емисии и подобряване на устойчивостта ще продължат да бъдат приоритет за правителства и индустрии по целия свят. ⑩

PRINT YOUR BRIGHT IDEAS

billboard

www.billboard.bg

Изкуственият интелект води ТРАНСФОРМАЦИЯТА

КЛЮЧОВИ ТЕНДЕНЦИИ
И СТРАТЕГИИ ЗА
РАЗВИТИЕ НА
БИЗНЕСА ПРЕЗ 2025 Г.

✍ Мария Иванова

През последните години изкуственият интелект (AI) продължава да трансформира индустриите със забележителна скорост, като 2025 г. обещава още по-големи промени за бизнесите, които използват тази технология. С нарастващото внедряване на изкуствен интелект във всички аспекти на бизнес операциите, първоначалните опасения относно технологията постепенно отстъпват място на въпроса как най-добре да се използва тя. Бизнес лидерите вече не се питат дали трябва да включват изкуствен интелект в стратегиите си, а как да го използват още по-ефективно. Част от отговорите се крият в модернизацията на хардуера, прилагането на малки езикови модели (SLM), развитието на агентен изкуствен интелект и други.

Запознайте се с ключовите AI тенденции и стратегии за бизнеса през 2025 година:

Малки езикови модели (SLM)

Малките езикови модели (от англ. SLM - Small Language Models) са по-леки и по-бързи и са способни да изпълняват специфични задачи с висока точност. Същевременно те нямат толкова всеобхватни познания, колкото големите езикови модели (Large Language Models - LLM), които всички ние използваме днес. SLM са особено полезни за бизнеси, които искат да внедрят AI, без да инвестират в скъпи и сложни

инфраструктури. В допълнение, те улесняват интеграцията на изкуствен интелект в мобилни приложения и IoT устройства, което разширява възможностите за автоматизация и персонализация.

„През последните две години имаме чувството, че AI е нещо монолитно - един чат прозорец за всички наши нужди и всички наши любопитства“ - посочва Майк Бехтел, главен футурист на Deloitte и един от авторите на тазгодишния доклад на компанията за развитието на AI. Бехтел допълва, че през 2025 г. ще виждаме фрагментирането на изкуствения интелект на „десетки, а след това стотици и накрая хиляди агенти, обучени на специфични данни“. В доклада на Deloitte се обяснява, че поради гъвкавия характер на SLM, всеки асистент ще помага на бизнеса да изпълнява конкретна задача, като например да кандидатства за безвъзмездни средства, да представя финансови отчети или да обобщава доклади от проверки. Тези малки езикови модели ще работят заедно, създавайки екип от виртуални асистенти, на които компанията може да разчита за изпълнението на много задачи.

Хардуер

С увеличаването на сложността и обема на данните, обработвани от AI системите, необходимостта от модернизация на хардуерната инфраструктура става все по-осезаема. Това включва инвестиции в мощни графични процесори (GPU) и специализирани чипове, които могат да извършват тежки изчислителни задачи.

„Предстои да започне обновяване на физическите компютри на предприятията и служителите, каквото не сме виждали от 15 години насам“ - посочва Бехтел. „За пър-

ви път от едно поколение насам физическият комплект, процесорите, сървърите, мрежите, лаптопите могат да бъдат ключът между това да стигнете до желаното бъдеще и това да останете в миналото“ - допълва още той. Това развитие все повече ще принуждава компанията да обмислят модернизирани устройства на служителите си, тъй като трансформацията на изкуствения интелект, която те предвиждат за своите компании, става невъзможна без подходящ хардуер, който да я поддържа.

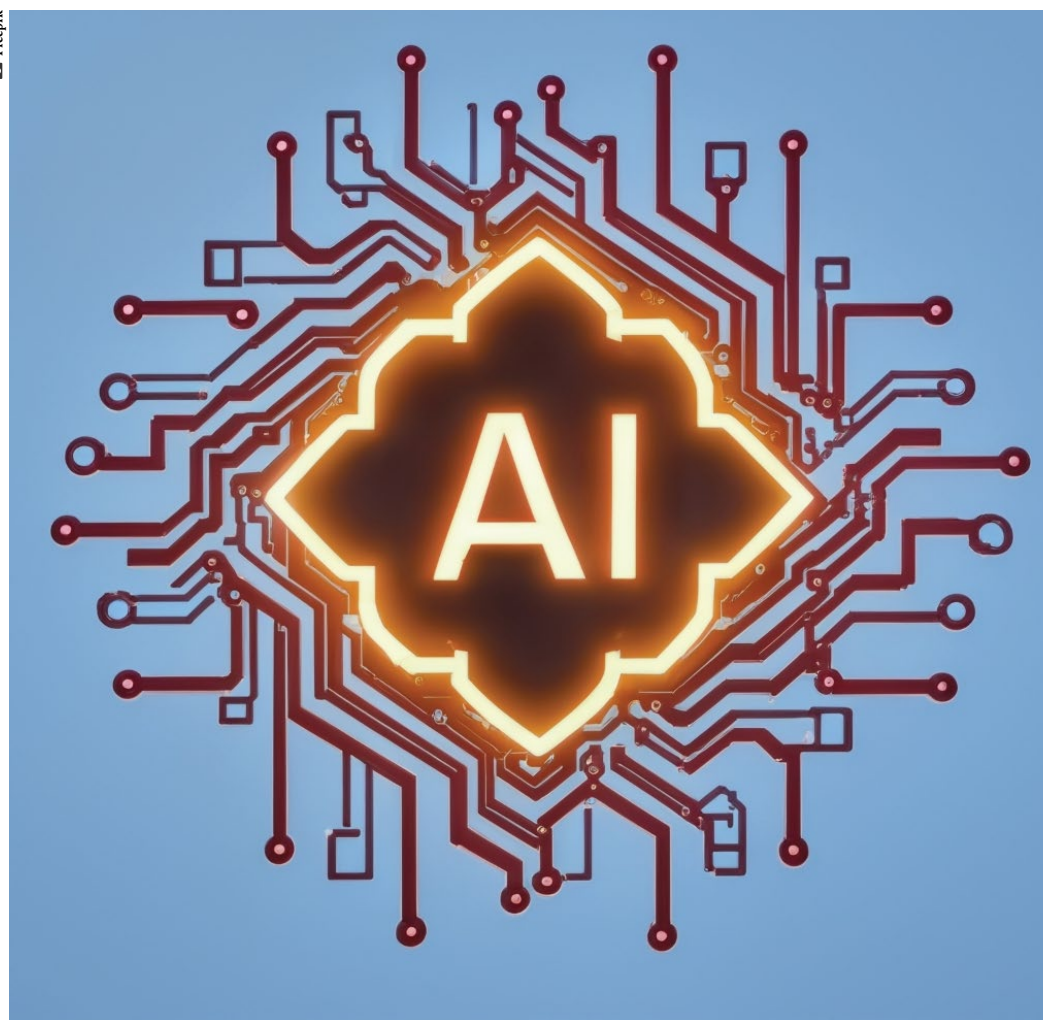
Пример за тази тенденция е огромният ръст на Nvidia през изминалата година, като нейните графични процесори се превърнаха в една от най-горещите стоки и направиха компанията една от най-ценните в света. Deloitte прогнозира, че световният пазар на чипове с изкуствен интелект ще нарасне от 50 млрд. долара през 2024 г. до 110 млрд. долара през 2027 г. при консервативна прогноза или до 400 млрд. долара през 2027 г. - при оптимистична прогноза.

Киберсигурност

През 2025 г. дийпфейк материалите, генерирани от изкуствен интелект, ще стават все по-усъвършенствани и скрити, заобикаляйки традиционните мерки за сигурност, смята Андрю Хардинг, вицепрезидент по сигурността в Menlo Security. Според доклад на компанията, те ще имитират надеждни марки, правителствени агенции или дори лични познати, което ще доведе до автоматизиранни и целенасочени фишинг атаки.

Проучването Bitwarden Cybersecurity Pulse установява, че 89% от технологичните лидери вече са обезпокоени от съществуващите и нововъзникващите так-

Freepik

тики за социално инженерство, подобрени от генеративния AI. Тази година хората вероятно ще се адаптират към по-достоверните атаки, но скоростта и сложността им може да изпреварят мерките за защита. Най-добрият начин за борба с тези заплахи ще бъде многопластовата сигурност - съчетаване на решения с пароли, многофакторно удостоверяване и непрекъснато обучение на служителите за разпознаване на потенциални измами.

Агентен AI

Агентният изкуствен интелект представлява следващата стъпка в развитието на автономните системи, които могат да вземат решения и да действат самостоятелно в реалния свят. Тази технология има потенциала да промени здравеопазването, транспорта и производството, където автономните роботи и дронове могат да изпълняват сложни задачи с минимална

човешка намеса. Въпреки че агентният AI все още е в ранния си етап на развитие, той предлага огромни възможности за оптимизация и ефективност.

С напредъка в паметта, разсъжденията и мултимодалните възможности агентите ще се справят с все по-сложни задачи. Компанията може да преосмислят процеси като създаване на отчети и задачи, свързани с човешките ресурси, като например помощ при разрешаване на проблем с нов лаптоп или отговаряне на въпроси, свързани с обезщетенията, освобождавайки служителите да се съсредоточат върху работа с по-висока стойност.

Бизнесите могат също да създават множество агенти, които да предупреждават мениджърите на веригата за доставки, за прекъсвания на складовите наличности, да препоръчват нови доставчици и да изпълняват поръчки за продажби, справяйки се с ежедневните предизвикателства.

Всичко това ще положи основите на бъдеще, в което организациите ще разполагат със съвездие от агенти - от обикновени с подкана и отговор до напълно автономни, които ще работят самостоятелно или заедно, за да организират и изпълняват процеси.

Според Microsoft, само през последната година използването на генеративен изкуствен интелект сред бизнес лидерите е скочило от 55 на 75 процента. От компанията прогнозира, че през 2025 г. моделите на изкуствен интелект ще станат още по-способни и предпочитани.

Моделите с

разширени възможности за разсъждение

като OpenAI o1, вече могат да решават сложни проблеми с логически стъпки, които са подобни на начина, по който хората мислят, преди да отговорят на трудни въпроси. Тези възможности ще разширят видовете бизнес проблеми, които могат да се решават с помощта на AI. И ще продължат да бъдат полезни в области като науката, програмирането, математиката, правото и медицината, позволявайки на моделите да сравняват договори, да генерират код и да изпълняват многоетапни работни процеси. На глобалната сцена изкуственият интелект ще помага за откриването на нови начини за справяне с едни от най-големите предизвикателства на съвременното - от климатичната криза до достъпа до здравеопазване, прогнозиран експерти. ⑩

На ръба на ИНОВАЦИИТЕ

ДИГИТАЛИЗАЦИЯТА И ВНЕДРЯВАНЕТО НА ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ ВСЕ ОЩЕ СА ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА ЗА БИЗНЕСА

▲ **Мая Цанева**

Парадокс ли е, че при челното 7-о място на България по развитие на публични дигитални услуги за бизнеса в ЕС по данни от 2023 г., има изоставане по отношение на прилагане на висока дигитализация и изкуствен интелект? Защо се получава така? И защо създаваме успешни нишови технологии, но не ги прилагаме? Годишният доклад Иновации.бг 2024 на фондация „Приложни изследвания и комуникации“ търси отговор на този и други сродни въпроси, които се обединяват в темата: какво пречи на стратегиите за интеграция на високи технологии и изкуствен интелект да се превърнат в реални продукти, услуги и иновации извън малкото нишови пробииви.

Според експертния екип зад доклада „правителството е осигурило финансови ресурси за иновации и дигитализация за интелигентна трансформация за почти всички бизнес дейности – от ваучерна схема за уменията на персонала до разработване и локализиране на ИТ решения в полза на конкурентоспособността“, но „препъникамъкът“ се оказва недостигът на „подходящи практики за управление на таланти, които повишават организационната гъвкавост.“ Такива има, но прилагането им е трудно при ниски общи дигитални умения – само 8% от населението в България може да се похвали с владението им над базово ниво. Едва 9% от предприятията осигуряват на служителите си обучение в областта на ИКТ, а делът на малките и средните предприятия (МСП) с поне базова дигитална интензивност на процесите възлиза на 28%.

Недоверие в технологиите

Вероятно сред тези 28% са и компаниите, които инвестират в научноизследователска и развойна дейност (НИРД) и правят две трети от раз-

ходите за НИРД в страната. Те са частни компании, от големи до малки, като големината определя размера на инвестициите. Това е и логиката при броя на персонала, зает с НИРД, спрямо работната сила. Но България (с 0,91%) изпреварва по този показател Кипър, Латвия, Малта, Словакия и Румъния, като се оформя стабилно като хъб за иновации в нишови сфери с бърз достъп до международни пазари, без нужда дори да стъпват у нас като пазар.

Тук идва и парадоксът. Както показват и нагласите на работодателите – поне още 5 години те планират да разчитат на добре обучени специалисти,

а не толкова на системи с изкуствен интелект. Затова и инвестицията в лидери на иновации и в по-скоро непознати по въздействие технологии е дългосрочна, а не непосредствена. Това обяснява и защо в разделението на 4 групи по интензивност на използване и планиране на приложения за изкуствен интелект най-голям дял имат компаниите, наречени „изоставащи“. 41% имат най-слабо разбиране за това какво представлява изкуственият интелект, използват го най-рядко и почти не планират да го използват. Коментарът е, че „все още разбирането за това какво е, как се внедрява и какъв е ефектът от изкуствения интелект е неопределено, противоречиво и по-скоро се възприема като модно течение,

отколкото като осъзната бизнес необходимост“.

Сред 14% лидери от фирмите по този показател попадат тези, които имат специално отделен бюджет, бизнес процеси и организационни нагласи не само за изкуствения интелект, но за всяка друга иновация. Догонващите са около 23% от всички фирми. Те планират бързо да внедрят колкото се може повече различни инструменти с изкуствен интелект и работят с различни високи технологии. Но дори общият сбор на дела на тези компании, отворени към ИИ, не може да доближи изоставащите, за които доверието в технологиите не е достатъчно.

Три от компаниите победители и финалисти в конкурса „Иновативно предприятие на годината 2024“ доказват, че успехът идва с инвестиция в потенциала на хората и без страх от технологиите. Именно при тях е нужно най-много фино бораене на човешкия ум с изкуствения интелект. Ето как виждат те рецептата за успех:

Борислав Панчев: Експериментираме с AI инструменти

- Г-н Панчев, с какво вашите иновации променят услугите, свързани с обществената и личната безопасност и сигурност на публични и частни имоти?

- Нашите комуникатори осигуряват бърза, стабилна и надеждна връзка между мониториращите компании и обектите под охрана. Тези технологии не само намаляват времето за реакция при алармени събития, но също така предлагат по-голяма гъвкавост при внедряване и обслужване на широк спектър от умни решения. Така подобряваме обществената и личната безопасност, като същевременно улесняваме ежедневната работа на нашите партньори.

- Какви са предизвикателствата?

- Едно от основните предизвикателства е гарантирането на стабилна комуникация в отдалечени и труднодостъпни райони, както и при обекти с висок трафик от потребители. Въпросът със смяната на 2G/3G мрежите в Северна Америка и постепенното им спиране в Европа изисква навременно внедряване на нови технологии като LTE-M. Най-голямо предимство от нашите иновации получават охранителни компании, центрове за мониторинг и интегратори на системи за сигурност. Технологиите ни намират приложение навсякъде, където има нужда от допълнителна сигурност и отдалечено наблюдение.

- В годишния доклад Иновации.бг 2024 пише, че по данни за 2023 г. значителна концентрация на иновационната дейност е в ръцете на относително малък брой фирми. При останалите се запазва правилото „големината определя инвестициите“. Как се справяте вие?

- Именно поради постоянните си инвестиции в развойна дейност и иновации сме запазили нашите лидерски позиции на пазара. С придо-

Борислав Панчев е оперативен директор в M2M Services. Тя спечели награда в категория „Пазарно лидерство“. Сред множеството иновации на предприятието се откроява компактният и универсален комуникатор MiNi-LTE-M за „умно“ управление на сигурността и групи смарт решения

биването на американски компании като Alula и Uplink разширихме капацитета си за иновации. Работим с повече от 7000 партньори в над 40 държави, като броят на активните ни устройства е над 1,5 млн.

- Какво е мястото на изкуствения интелект във вашата работа?

- Нашите екипи са на етап експериментиране с AI инструменти за подпомагане на различни проекти. Възможно е да адаптираме такива технологии, за да оптимизираме работния процес и повишим ефективността. През 2025 г. планираме разширяване на продуктовото ни портфолио с нови комуникационни решения и внедряване на допълнителни ИИ функционалности.

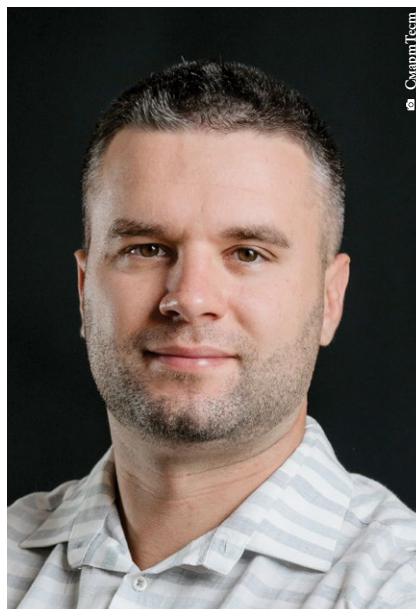
Александър Попов: Бъдещето на изпитите е дигитално

- Г-н Попов, с какво вашата иновация променя начина, по който образователната система се свързва с бъдещето?

- Българските училища са дигитални - дневници, учебници, администрация. Но изпитите изостават и все още се правят на хартия. В СмарТест вярваме, че бъдещето им също е дигитално. Предимствата на нашите иновации са големи: по-малко хартия; имаме над 2 милиона решени теста, което се равнява на 2 тона спестена хартия; по-ефективни учители: чрез автоматичното проверяване и създаване на тестове с изкуствен интелект, учителите имат повече време за по-важни задачи от работата им. Намалява и преписването. Учителите имат по-реална представа за знанията на учениците.

- Как образователната система възприема иновации?

- Иновациите изискват време за разясняване на ползите и за интеграция. Образователната система не го прави по-лесно, тъй като учителите често са претоварени с преподаване, администриране, участие в обучения, които понякога не отговарят на реалните им нужди. Това води до скептицизъм към нови технологии и ре-

© SmartTest

Александър Попов е създател на СмарТест. Компанията е финалист в конкурса „Иновативно предприятие на годината 2024“ в категория „Иновации в образованието“. Предлага технологични решения за улеснение на учебния процес чрез оптимизиране на времето, което учителите отделят за административни задачи и за ефективно оценяване на знанията на учениците

ния интелект във вашата работа?

- Постоянно следим бързото развитие на възможностите на ИИ и си задаваме въпроса: Как може да помогне на учителите и образованието? Към момента използваме ИИ за създаване на тестове - всеки учител може да снима учебник и след 30 секунди да получи въпроси по съответния урок. Също така, за да спестим време на учителите от въвеждане на готов тест, могат да използват ИИ, който автоматично го вмъква от файл. През миналата учебна година пуснахме първото пробно национално външно оценяване по български език и литература за 7. клас, проверявано с изкуствен интелект. Изпитът е по-

шения. Но с правилния подход и ясна комуникация може да бъде преодолян.

През последната година забелязваме трикратно увеличение в броя на училищата, които използват платформата ни - вече над 160. Това доказва, че когато дадеш реална стойност и улеснение на учителите, те са готови да се адаптират.

- Какво е мястото на изкустве-

Крум Павлов: Правим

Крум Павлов е главен изпълнителен директор на Логисофт. Фирмата предлага персонализирани сортираци системи за куриерския и онлайн търговски бизнес, с локално решение и възможност за самодиагностика и едноминутно разрешаване на потенциални проблеми. Тя бе отличена в категорията „Пазарно лидерство“

- Г-н Павлов, с какво вашите иновации в сферата на куриерския и онлайн търговски бизнес променят този динамичен сектор?

- Много са предимствата на нашата система: бързина, перфектно качество, отлична поддръжка, без проблемно използване от клиентите. Дρασично намаляване на физическия и умствения труд на служителите, респективно броя на хората, които

са нужни за тези операции, особено за нощен труд. Това е умна система, тя прави фирмите конкурентни.

- Предлагате цялостен комплект от услуги на клиента, включително планиране и проектиране, механична и електроинсталация, софтуерно внедряване, визуализация и поддръжка. Какви са предизвикателствата?

- Най-голямото предизвикател-

© Pixabay

официалния модел на Министерство на образованието и науката и учениците получават обратна връзка до 5 минути. За следващата учебна година

ще използваме ИИ за създаване на общителни анализи от входни нива или други изпити. За новата година ще създадем пробни дигитални мату-

ри по БЕЛ и математика за 7 клас и БЕЛ и английски език за 12 клас. Надяваме се и СмарТест да излезе извън границите на България.

клиентите си по-конкурентни

ство беше да надграснем самите себе си. До вчера бяхме софтуерна фирма за индустриална автоматизация, а днес вече сме фирма, предлагаща цялостни решения. Обстоятелствата ни принудиха много бързо да превключим към изграждане на такива цялостни системи. Преходът от софтуерна компания към компания, предлагаща цялостни решения, ни завари неподготвени по отношение на базата ни за производство. А най-голямото предизвикателство пред нашите клиенти бе да ни повярват, че можем да изградим система директно при тях, на място. Довериха ни се най-големите в куриерския и онлайн тър-

говски бранш в България. Риск при нашите системи за клиентите няма. Системата има модулна структура и всяка авария може да се отстрани самостоятелно от клиента в рамките на до 60 секунди.

- Как развивате своя иновационен потенциал и екипи?

- Да, големите компании инвестират големи средства за иновации и подобряват своето производство. Но за нас те са крайни клиенти. Например, най-големият PCS 7 проект преди години в България беше за фабрика на „Каолин“ в с.Ветово. Нашите иновации са насочени към решаване на проблемите на такива компании.

В условията на бурното развитие на онлайн търговията, допълнително напомняща и без това презряните куриерски компании, създаваме решения за тях.

- Какво ви предстои през 2025 г.?

- Целта ни е да излезем на чуждия пазар, откъдето постъпват много запитвания. Но и на вътрешния пазар има много клиенти, които работят по старому, чрез ръчен труд и без облекчения в разпределителните им центрове. Като водещи в интралогистиката ще се представим на най-известния панаир за интралогистична автоматизация - LogiMAT, през март. ☺

© Логисофт

Иновативният бизнес разчита на МЛАДИТЕ ХОРА

ДЕФИЦИТЪТ ОТ ЕКСПЕРТИ ЗА ВИСОКОТЕХНОЛОГИЧНИТЕ ИНДУСТРИИ ЩЕ РАСТЕ И КОМПАНИИТЕ Е ДОБРЕ ДА НАМЕРЯТ СВОЙ НАЧИН ДА ДОСТИГАТ ДО ТАЛАНТИТЕ, КАЗВА СТАНИМИР МИТОВ ОТ СЕНТИЛИОН

✎ Тони Григорова

Електронна индустрия, машиностроене, автоматизация и роботизация, както и други технологични бизнеси продължават да изпитват глад за кадри. Ако държавата има амбициозни планове за развитие на икономиката, е нужно тя да има и визия как да осигури необходимия набор от хора с конкретна квалификация, знания и умения. Расте броят на клубовете по роботика за деца и ученици поради силен интерес към тях. Това само показва, че е нужно да се създаде

образователна инфраструктура, която да позволи на повече представители на най-младото поколение да получат добра техническа подготовка и квалификация за области, в които бизнесът се нуждае от хора. Скоростта, с която се създават такива специалисти, трябва да е съобразена с потребностите и с перспективата за тяхното включване в пазара на труда. И ето гледната точка към този процес на Станимир Митов, ръководител EMS Производство, и на споделяния от него опит на СЕНТИЛИОН – компанията, от която е част:

Станимир Митов

СЕНТИЛИОН се развива с бързи темпове и всяка година технологиите, които прилагаме, бележат значителен ръст. Компанията е иновативна, а иновациите се правят с талантиливи специалисти, с добро управление и отлична организация. Подходът при подбора на нови хора е с фокус върху младите таланти. Пазарът е динамичен. В младите има по-голяма

дългосрочна перспектива

ако обаче те припознаят работата си в технологичната сфера като нещо, с което да се занимават задълбочено. Поколението, което учи и завършва образованието си, може да се възползва от стажовете на СЕНТИЛИОН. Има и възможност ученици и студенти по-часово да работят като стажанти. Взаимодействието с тях изисква гъвкавост, нужно е наградяване на знанията на новопостъпналите, за да може те ефективно да се впишат в работния процес.

Успехът е комбинация от два фактора – талант и работа. Правилните навици се изграждат чрез самодисциплина и добри ментори. Насърчаваме

нашите служители да се фокусират върху уменията, които да им помогнат да са по-добри специалисти. Отскоро разчитаме и на програми по менторство в подкрепа на всеки нов служител, за да придобие увереност и да натрупа правилния опит в изпълнението на всекидневните си задължения.

Ключов фактор

за привличането на млади хора е възможността да работят в иновативни сектори и да се развиват успешно в тях. Интригуващ е достъпът до високите технологии и проблемите, които те решават. Инженерните предизвикателства и нестандартните решения също са от голямо значение.

В България например се произвеждат космически технологии и СЕНТИЛИОН е част от развитието на тази сфера чрез високия клас електроника, който произвежда.

Опитваме се да достигнем до ученици и студенти чрез кариерни пътеки и мунипроекти. Осъзнаваме, че хората са основната ни ценност. За

това високото ниво на ангажираност е най-важният инструмент за задържането им. В началото на всяка година извършваме процес по целеполагане. В него участват всички експерти. Всеки обявява как лично ще допринесе за постигането на целите, като заявява и от какви компетенции има нужда. Избираме обучения и всичко това залагаме в годишния бюджет.

Добър пример в тази посока е наскоро реализираният проект по

дигитализация на основните бизнес процеси

в компанията. В началото на 2024 г. успешно внедрихме MES (Manufacturing Execution System) система, която съвместно с ERP осигурява пълна проследимост, навременен мониторинг и синхронизирано управление на процесите. Това подпомага и по-ефективно вземане на бизнес решения. В проекта се включиха голям брой експерти от СЕНТИЛИОН, които в ролята на ключови потребители участваха в създаването на логиката на системата.

Новите технологии са от опреде-

лящо значение в избора на работно място. Добрият екип и споделянето на знания са ценност за всеки, който се присъедини към нашата компания.

Доброто заплащане

е задържащ фактор във всяка сфера на реализация. Но не желанието да се изкарат повече пари, а интересът към работа в технологичния сектор трябва да е определящ в избора на професия. Възнагражденията не може да растат само движени от желанието на служителите да получат повече и повече, а зад тях трябва да стои положен труд и резултати, умения и квалификация. И не на последно място развитие на продукти с висока добавена стойност.

В България се наблюдава тенденция младежите по-късно да започват работа, каквато всъщност е реалността и в Западна Европа. Има разлика в подготовката на младите колеги, завършили в чужбина, и на тези, дипломирали се в България. Тук фокусът на обучението е повече върху теоретичната част, а на Запад акцентът е върху практиката и уменията, които се създават.

Бизнесът може да има основна роля в трансформацията на този модел, така че бъдещите таланти да отгово-

рят на нуждите на пазара. Това означава инвестиции в обновяването на технологичната база на професионалните училища и техническите университети. Възлагането на реални проекти на университетите, които решават конкретни проблеми на компании по задание и с финансиране от бизнеса, също е успешен подход. Тази практика засега е рядкост в сравнение със Западна Европа. Пренастройката към

повече практическа работа

и повече ефективни взаимодействия с образователните институции вече е в ход, но темпът е твърде бавен. От опит сме се убедили, че създаването на технически грамотни кадри не става лесно. Дефицитът от технически кадри ще расте и компанията е добре да

намерят свой начин да достигат до талантите. На този етап бизнесът компенсира с наградяване на знанията и уменията на служителите, но трябва да има ясна национална политика, свързана с по-добрата подготовка на учениците и студентите за пазара на труда. Индустрията е потребител на „образователния продукт“ и е важно да задава необходимите му параметри. Два подхода към младите таланти биха пожелали успех. Бизнесът да работи в близост с образователните институции, които подготвят нужните му професионалисти. И второ, младите таланти да се включват в повече форуми, за да се докоснат до технологиите, а това ще е още по-вълнуващо, ако е чрез проекти, в които те участват.

Фирмен профил

СЕНТИЛИОН е иновативна компания за производство на електронни модули, системи, комплексни продукти и услуги в областите медицина, авионика и прецизна индустриална техника. Производствените мощности са в собствена модерна, енергийноефективна и екологична сграда. Екипът е от опитни ръководители, специалисти и експерти с богат опит, като стремежът е да се осигурят работни условия и възможности, които благоприятстват професионалното развитие и компетентност. 📧

АСАРЕЛ-МЕДЕТ

с награда за иновационен мениджмънт

ТОВА Е ВТОРО ОТЛИЧИЕ ЗА МИННАТА КОМПАНИЯ ОТ КОНКУРСА „ИНОВАТИВНО ПРЕДПРИЯТИЕ НА ГОДИНАТА“

„Асарел-Медет“ АД получи награда в категория „Иновационен мениджмънт“ в престижния национален конкурс „Иновативно предприятие на годината“, организиран от Фондация „Приложни изследвания и комуникации“. Това е признание за постиженията на компанията, въздействието и ефективността на иновациите, които са внедрени, и други, които са в процес на разработка. Организаторите уточняват, че критериите за оценка включват не само високо качество и оригиналност, но и

ефективността на бизнес модела

Ето защо тази компания така силно залага на иновациите, щадящите околната среда технологии и доброто управление: „Няма как да имаме цели за зелена икономика и да си мислим, че една нова мина, откъдето ще дойдат металите, ще се създаде от днес за утре. Това е инвестиционен процес, който отнема повече от десетилетие“ – обяснява Димитър Цоцорков, председател на Надзорния съвет на „Асарел-Медет“ и изпълнителен директор на „Асарел Инвестмънт“ ЕАД. На свой ред инж. Ивайло Василев, директор „Иновации, планиране и развитие“, казва: „Минната индустрия претърпя голяма промяна през последните години. Дългосрочното устойчиво развитие днес е невъзможно без иновации, научноизследователско сътрудничество и дигитални технологии от последно поколение. Развитието на автоматизирани технологии и дигиталните решения е фирмен приоритет, като основните аспекти са свързани с ефективно управление на ресурсите, отчитане на напредъка по целите за устойчиво

Кметът на София Васил Терзиев (вляво) връчва отличието на инж. Ивайло Василев

чиво развитие, безопасност на труда и екологична грижа“.

Признанието за „Асарел-Медет“ е за участието в международните научноизследователски проекти X-Mine и AGEMERA, които се финансират по програма „Хоризонт 2020“ на ЕС. Технологиите, разработени по проекта X-Mine, се приемат за бъдещето на минното дело, защото имат голям принос към целите за устойчиво развитие. Благодарение на тях се очаква до 20% намаление на транспортните разходи, 7% намаление на преработената откритка, от 10 до 30% по-ниско потребление на енергия и намаление на въглеродните емисии. Новите технологии позволяват по-добро минно планиране и по-ефективни производствени процеси, при които се намалява отпадъкът и се извличат оптимално полезните елементи. „Асарел-Медет“ е

единствена българска компания

която е партньор и по проекта AGEMERA. Неговата цел е да бъдат

разработени и тествани иновативни и неинвазивни геофизични методи за проучване, чрез които да се детайлизира европейската карта на критичните материали, включително за мед, кобалт, боксит, литий, ванадий, ниобий, тантал и др.

Устойчивостта не е и никога не е била за „Асарел-Медет“ само едно добро намерение, което може да се отложи за утре. От години това е

политика на компанията

и наградите са просто признание за това. Ще припомним, че и през 2017 г. „Асарел-Медет“ получи отличие в конкурса „Иновативно предприятие на годината“ за уникалния проект за техническа и биологична рекултивация на минно съоръжение в процес на експлоатация - Окисно насипище, по който са вложени над 10 млн. лв. След техническата рекултивация на терена се извършва биологично възстановяване чрез затревяване със специални смеси, близки по характеристики до естествено разпространените тревни местообитания в района. ⑦

НОВИЯТ DISCOVERY SPORT

ЕКСКЛУЗИВНИ УСЛОВИЯ ЗА ОГРАНИЧЕНО КОЛИЧЕСТВО

МОДЕРЕН ЛУКСОЗЕН ИНТЕРИОР

Discovery Sport е с функционален дизайн, до седем места и готов за семейни приключения. Впечатляващо изтънченият нов интериор излъчва модерен лукс, допълнен от най-новата информационно-развлекателна система Pivi Pro на елегантен извит стъклен сензорен екран. Практичното пространство за вещи, конфигурациите на седалките и технологиите за благосъстояние правят автомобила предпочитан от активните съвременни семейства.

Най-новата информационно-развлекателна система **Pivi Pro** извежда постоянно достъпни странични ленти, които осигуряват преки пътища до ключови контроли и функции на автомобила, като медиум, сила на звука, климатик и навигация. Това позволява на потребителите достъп до 90% от задачите с две докосвания от началния екран.

Discovery Sport съдържа една от най-усъвършенстваните налични технологии за качество на въздуха, благодарение на **Cabin Air Purification Plus**. С PM2.5 филтрация и управление на CO₂, системата подпомага благосъстоянието на цялото семейство и същевременно повишава бдителността на водача чрез слеждане и контролиране на CO₂ нивата в купето.

ОБНОВЕН ЕКСТЕРИОР

Новият Discovery Sport се отличава с фини обновявания на екстериора, които подчертават характерното ДНК на Discovery. Моделите Dynamic са по-изявени и целеустремени, с контрастен покрив и екстериорни акценти. Дръзките нови опционални алуминиеви джанти включват 21-инчов вариант в цвят Gloss Black и 19-инчов в цвят Gloss Black или с ефект „диамант“. Към подобренията цветовата палитра за екстериора е добавен цвят Varesine Blue.

Discovery Sport предлага гама от икономично plug-in електрическо хибридно и „мекко хибридно“ захранване, което съчетава ефективност и производителност. Новата батерия на P300e осигурява подобрен пробег в реални условия до 47 км. Можете да сте спокойни, че зареждането на електрическия хибрид е бързо и лесно – от 0 до 80% само за 30 минути с постоянно токово зареждане, част от стандартното оборудване. Гамата се допълва от бензиновите P250 и P200 Ingenium и дизеловите D200 и D165 Ingenium двигатели. И при двата вида усъвършенстваната електрическа технология „мек хибрид“ осигурява плавна работа на функцията старт-стоп за спокойно градско шофиране.

ПЕТ ЗВЕЗДИ ЗА БЕЗОПАСНОСТ ОТ EURO NCAP

Discovery Sport дебютира през 2014 г. с пет звезди **за безопасност от EURO NCAP**. Тестван отново през 2022 г. по още по-строги стандарти и изисквания, универсалният семеен SUV си осигури още една оценка от пет звезди, с подобрени показатели от 89% за защита на деца пътници, 71% за уязвими участници в движението и 85% за асистент за безопасност. Защитата на възрастни пътници отбеляза 84%. Усъвършенстваните системи за подпомагане на водача, предлагани от Land Rover Discovery Sport, включват Автономно аварийно спиране (AEB), Lane Keep Assist, Аварийен асистент за поддръжане на лентата, 3D Surround Camera и ClearSight Ground View и Адаптивен круиз контрол.

Научете повече на landrover.bg

MOTO-PHONE

КОСМИЧЕСКОТО образование - на светлинни години

САМО БИЗНЕСЪТ И ДАРИТЕЛИ ПОДКРЕПЯТ БЪЛГАРСКИТЕ МЛАДЕЖИ ДА СЕ РАЗВИВАТ В КОСМИЧЕСКИТЕ НАУКИ. ИНСТИТУЦИИТЕ ТЕПЪРВА ЩЕ ОСЪЗНАВАТ, ЧЕ ЗВЕЗДИТЕ СА ПО-БЛИЗО, КОГАТО ИНВЕСТИРАТ В ЗНАНИЕ ЗА ТЯХ

Мая Цанева

Татяна Иванова и Самуил Николов учат в Авиационния университет Ембри Ридъл в САЩ, след като успешно събраха сумата за първата година от своето следване – около 60 000 долара. Това стана с обществени кампании, а не с подкрепата на държавата. Техният път към Космоса минава през научно-образователен космически лагер по модел на НАСА в турския град Измир – трамплин за бъдещите пилоти, инженери и конструктори за европейски и международни звездни мисии. Преди няколко години това беше една от малкото възможности български младежи да влязат в тази нишова сфера на образование. Днес възможностите са повече благодарение на българските иновативни компании, които работят в тази област, и с усилията на университети, предприемачи и учени. Сред тях са „Космическо училище“ за гимназисти на Society for Conservation GIS-клон България, Институтът за

космически изследвания и технологии към Българската академия на науките (БАН) и Българското астронавтско дружество. Космическата академия за деца на Тихомир Димитров също обучава лобознателните. Райчо Райчев, основател на EnduroSat, създаде образователната програма „Космически предизвикателства“. Студентите от Висшето военноморско училище (ВВМУ) във Варна разполагат с най-голямата високотехнологична лаборатория за космически науки у нас, отново по инициатива на Райчев. Фестивалът „Ало, Космос! Говори България!“ събира ентузиастични и професионалисти в сферата.

Министерството на образование и науката (МОН) и държавата сякаш са на светлинни години от тази сфера и тепърва правят първи стъпки в нея. През 2024 г. пловдивското СУ „Св. Паисий Хилендарски“ откри паралелка след 5. клас с разширено изучаване на космически науки. Учебната програма е в партньорство с Физико-техно-

логичния факултет на Пловдивския университет „П. Хилендарски“ и ВВМУ-Варна. България планира да инвестира над 3,2 млн. евро за изграждането на българската LOFAR станция за астрономически изследвания на Рожен. Извън тези частни или проходащи инициативи на ниво общодостъпно образование – средно и висше, няма заделен национален ресурс за неговото развитие, нито за подкрепа на български младежи със стипендии. Затова остава в полето на бизнеса, неправителствения сектор и частни дарители да припознаят значимостта на тази инвестиция за икономиката и обществото. За държавната политика предстои да говорим, когато космическото образование стане национален приоритет.

Срещаме ви с Татяна Иванова, Дияна Георгиева и Нина Мирчева, които от различен ъгъл ще покажат стойността на преследването на звездите като национален дивидент:

Татяна Иванова: Преследвам мечтата да стана астронавт

- Г-жо Иванова, как се насочихте към космическите науки и защо?

- В гимназията се замислих в каква професия бих желала да се реализирам и смело казвах „не“ на повечето. През лятото на 2018 г. спечелих стипендия за международния лагер по модел на НАСА в Измир, Турция. Там усетих, че това е моето нещо. Няма професия в света, която да те предизвиква да достигнеш предела на силите си, психически и физически, както тази на астронавта. Селекцията за астронавти изисква 1000 летателни часа като пилот или 3 години стаж в сферата, в която кандидатът се развива след висше образование. Избрах да уча „Аерокосмическо инженерство“ със специализация „Ракетни двигатели“. Имам интерес и към създаването на нови технологични уреди, спомагащи по-добри симулации на микрогравитация в лабораториите по неутрална плаваемост, което би съчетало чудесно страстта ми към гмуркането с инженерните науки. Вече 6 г. преследвам мечтата си да стана астронавт. Участвам в два научни проекта, работя на три места и съм офицер в три клуба паралелно с класовете. За мен е огромна радост, когато говоря в училища, защото любопитството на децата ме вдъхновява.

- Какви са кариерните и бизнес перспективи в тази област?

- Образованието в тази област стимулира развитието на високотехнологични индустрии, укрепва научната общност и повишава националната конкурентоспособност. Инвестициите в космически изследвания могат да допринесат за икономическия растеж, като създават нови бизнес възможности и работни места. Освен това, космическите науки играят ключова роля в агресивното на глобални предизвикателства като

Татяна Иванова (21 г.) е студент по авиокосмическо инженерство със специализация „Ракетни горива и двигатели“ в САЩ. От близо 7 години преследва мечтата да стане първата жена космонавт на България в тренировъчната програма за кандидат-астронавти към IIAS (International Institute for Astronautical Sciences – Международния институт за космически науки)

- Какво е нужно, за да има добро и перспективно обучение по космически науки у нас? Бихте ли сравнили с дълга държава?

- За да има добро и перспективно обучение по космически науки в България, е необходимо да се направят значителни инвестиции в образованието и научната инфраструктура, както и да се създадат специализирани програми в университетите и училищата. Нужно е оборудване с модерни технологии като лаборатории, телескопи, сателитни симулатори и достъп до космически мисии. Също така, изграждането на партньорства с международни организации като Европейската космическа агенция (ESA) и други научни институти би било ключово за осигуряване на стажове, съвместни изследвания и достъп до глобални ресурси. За сравнение, в САЩ космическите науки се развиват активно благодарение на големи инвестиции, партньорства с НАСА и частния сектор, както и наличието на иновационни центрове. България може да се възползва от подобен подход. Съществуват програми в колаборация с ESA в Софийския университет, но не мисля, че са добре познати сред студентите и учениците. Все още има концентрация на силни школи в определени региони, а в други школи тотално липсват! Но ключови учебни заведения са създадени благодарение на ангели и големи инвеститори. Инвестицията в образователни инициативи би вдъхновила младите хора да изберат науките, технологиите и инженерството на територията на страната.

климатичните промени и управление на природните ресурси. Доста от студентите тук завършват инженерство или авиация, а след това специализират бизнес науки. Все по-често срещано е създаването на частни бизнеси и стартове в индустрията. Разработването на нови костюми и скафандри, използването на ресурсите на астероидите и създаването на площадка за космически апарати на Луната ще са част от идеите, които ще бъдат осъществени в най-скоро време.

- Как българският бизнес и общество би помогнаха? Как виждате приноса си за България в бъдеще?

- В образованието и в развитието си получих подкрепа от десетки компании, частни лица, семейства и програми, по които кандидатствах. В Подкрепи.бг организирах две дарителски кампании. Надявам се, когато придобия нужните знания и опит, да сътруднича с български компании, дори и с държавни институции, за да се подобри обстановката тук. Мечтата ми е да учредя фондация. Често помагам на деца и бъдещи студенти. Имах честта три години да журирам конкурса за стипендии на ЦТО за Space Camp Turkiye.

Дилиана Георгиева е част от Център за творческо обучение (ЦТО), който организира участието на български ученици в Space Camp Türkiye. Мисията на центъра е да създаде възможности за младите хора в България да се докоснат до световната наука и технологии

Дилиана Георгиева: Интересът на бизнеса е все по-голям

- Г-жо Георгиева, какво е мястото на вашия Център в неформалното образование по космически науки в България? Кои подпомага лагера?

- Центърът за творческо обучение има водеща роля в популяризирането на космическото образование у нас. С участието на български ученици в Space Camp Türkiye (Космически лагер Турция) насърчаваме интереса към STEM дисциплините и трансформиране начина на учене чрез иновативни подходи. Програмите ни развиват практически умения и създават среда за активно учене в реални ситуации. Българските участници получават подкрепа от български бизнеси и организации, както и от местните власти. Интересът на бизнеса към тази инициатива е все по-голям, тъй като тя предоставя платформа за насърчване на бъдещи лидери в научната и технологична

та сфера. Много от партньорите ни виждат добавената стойност в подкрепата на ученици, които един ден ще могат да бъдат част от иновативни екипи в различни индустрии.

- Кои са най-големите ви постижения? Каква е добавената стойност от участието в лагера?

- Сред най-големите ни постижения е участието на повече от 1200 български ученици в Space Camp през последните години. Те не само усвояват важни умения, но и намират професионално вдъхновение. Татяна Иванова и Самуил Николов продължават обучението си и преследват кариери в аерокосмическата индустрия. Един от най-новите ни проекти е STEM обучителната програма за директори и учители. Тя цели да подпомогне българските училища в разработването на свои STEM инициативи и дейности с космическа

насоченост. Добавената стойност за учениците е свързана с тяхното лично и академично израстване - те придобиват увереност и задълбочават знанията си в различни научни дисциплини в екипи и с решаване на реални проблеми. За учителите това е шанс да се обогатят с нови подходи и инструменти в преподаването.

- Ако има профил на българските участници в лагера, какъв е той?

- Участниците в Space Camp са с различни образователни и социални профили. Общото между тях е страстта към науката и технологиите, както и желанието им да открият нови хоризонти. Много от тях са мотивирани не само от академични успехи, но и от жаждата за нови знания и практически опит. Демонстрират изключителни лидерски качества и желание за иновации.

Нина Мирчева: Да си в космическия клуб е престиж

- Г-жо Мирчева, защо подкрепяте каузата за космическо образование?

- Насекомите играят жизненоважна роля за изследването на Космоса и могат да помогнат на хората в оцеляването им при дългосрочни космически полети при завладяването на далечни планети. Това не е фантастика. И НАСА, и Европейската космическа агенция провеждат научни проекти с насекоми. Виждаме тясна връзка между нашата дейност и космическите мечти на човечеството. Що се отнася до бизнеса изобщо, космическото образование е ключово за насърчването на култура на креативност и интердисциплинарно мислене, което представлява съществена част от устойчивостта и иновациите.

- Какви са вашите очаквания от младежи като Татяна за принос към икономиката и държавата?

- Татяна ни впечатли още на първата среща. Млади хора като нея възпламяват амбицията и любозна-

телността на младостта, но тя е пример и за постоянство. Татяна вдъхновява. Тя е посланик на България. Вярваме, че космическото ни момиче ще постигне много, а нейните успехи ще помогнат за образа на България като страна.

Нина Мирчева е мениджър Комуникации в Nasekoto - новаторска биотехнологична компания за индустриализиране на отглеждането на насекоми за добив на протеин. Фирмата подкрепи Татяна Иванова в обучителната ѝ подготовка за Авиационния университет в САЩ

Подкрепата ни за „космическото момиче“ на България бе провокирана от желанието ни да вдъхновяваме следващите поколения. Искаме да създаваме лидери в устойчивостта, технологиите и иновациите. Смятаме, че усилията за изследване на Космоса са инвестиции в напредъка в различни индустрии на Земята.

- Какво е необходимо, за да имаме перспективно образование по космически науки у нас?

- В конкретния случай говорим за сътрудничество между академичните среди, бизнеса и международните космически организации. Целта би била достъп до ресурси, менторство и обмяна на глобален опит. Разбира

се, нужни са и стабилни инвестиции в изследователски центрове и добре оборудвани лаборатории за обучение. България трябва да работи за иновативно образование. Имаме нужда от интердисциплинарно мислене, от програми и проекти, които комбинират наука, технологии и инженерство с меки умения за успешно общуване и екипна работа. И не на последно място - да си част от космическия клуб е престиж, който може да даде сили за нови открития и иновации. ☺

Милен Христов: Зарядните станции на ЕЛЕКТРОХОЛД са близо до хората

100% ЕЛЕКТРОМОБИЛНОСТ В СВЕТОВЕН МАЩАБ
НА ТОЗИ ЕТАП Е НЕВЪЗМОЖНА, ТЪЙ КАТО
ЕНЕРГИЙНИТЕ СИСТЕМИ НЕ БИХА МОГЛИ ДА
ОТГОВОРЯТ НА ТАКАВА КОНСУМАЦИЯ

Тони Григорова

Електромобилността е важна тема не само за България, но и за целия свят. Тя е неизменна част от Зелената сделка, независимо дали я приемаме като корпоративна или като политическа цел. Големите градове страдат от замърсяването на въздуха, сериозен принос към което имат автомобилите. Електрическите коли са част от решението, казва Милен Христов, управител на „Електрохолд ИПС“ и член на УС на „Електрохолд Продажби“ и „Електрохолд Трейд“. И ето още от неговата визия за развитието на електромобилността:

Да тръгнем от градската среда, от градската архитектура и от планирането на нашия любим град. В София повечето хора живеят в блокове и липсват паркоместа. Но в новото строителство може да имат дори лична зарядна станция за своя електрокар. Повечето притежатели на коли нямат такава екстра, а за някои това се превръща в задължителен фактор за удобна покупка.

Територия

С нашите зарядни станции за електрокар целим да изградим мрежа, която е близо до хората. Искаме да създадем удобства за зареждане не само когато са в мола, а когато се приберат вкъщи, да имат подходяща възможност за зареждане в околността. Насочихме се към изграждане на станции в квар-

талите, още преди електрокарите да се използват масово. Идеята е нашата инфраструктура да бъде извън наличните хъбове за зарядни станции, които са разположени в централната градска част и големите търговски центрове.

Проникване

През 2024 г. ръстът в придобиването на електрокар у нас е над 60%, като броят им вече надхвърля 16 хил. Хибридният автомобил също подлежат на зареждане. Те са с доста по-малки батерии, но може да изминат с тях 30-50 км. В цяла България те са около 55 хиляди и продължават да се увеличават. Времето за зареждане на всеки модел пълен хибриден автомобил е различно. По технически причини те не се зареждат на бързите зарядни станции, но за максимум час и половина може да се запълни целият капацитет на батерията.

Колко бързо

Технологиите за бързо зареждане позволяват дори само за 20-30 минути капацитетът на батерията да се запълни изцяло. Най-полезният диапазон е между 20 и 80%, тъй като така батерията не се износва, а тя е най-скъпата част във всеки електрокар. Шофьорите трябва да избягват да карат със заряд под 10%, тъй като няма кой „да долее“ и е твърде рисково.

Минус и плюс

За мен колата не е само средство за придвижване, а е удоволствие. Харесвам двигателите с вътрешно горене, обичам мощните автомобили. Електрокарът е много по-бърз в ускорението, но липсва звукът на двигателя и ароматът на бензин. В централната градска част електрическата кола има

несравними предимства, тъй като може по-дълго да престои в зоните за паркиране.

Верига

„Електрохолд“ предоставя най-ниската цена за зареждане на електрокарите поради ангажимента на компанията към обществото за осигуряване на достъпна енергия. Нашата цел е да създадем условия за достъп до зарядните станции и това се постига не просто с изграждане на инфраструктура, а чрез прилагането на ценови модел, който стимулира хората да си купят електрическа кола. Веригата от зарядни станции на „Електрохолд“ включва обекти из цялата страна и освен в Западна България, предлагаме достъпна енергия също в Бургас, Варна, Пловдив, Сливен, Велико Търново, Търговище. Амбицията ни е да сме в кварталите, близо до хората. Внедряваме технологии и решения, които ни дават предимство. Имаме и ангажимент към общините в усилията им да подкрепят електрокарността.

Стимули

България все още няма цялостна политика за насърчване покупката

Милен Христов е управител на „Електрохолд ИПС“, той е член на УС на „Електрохолд Продажби“ ЕАД и член на Съвета на директорите на „Електрохолд Трейд“ ЕАД. Има бакалавърска степен по бизнес администрация от University of Sheffield, последвана от MBA в Московския бизнес институт „Сколково“. През 2021 г. защитава и магистърска степен по застраховане и управление на риска към ВУЗФ. Притежава допълнителна квалификация в борсовата търговия от London Stock Exchange.

на електрокар, каквато е фактът в редица други държави. Все пак имаме данъчни облекчения и паркирането е безплатно, а и самите оперативни разходи са по-ниски. Ако зареждате с ток в рамките на дома, е много по-евтино да карате такава кола, която на този етап е освободена и от данъци. С малка инвестиция може да купим електрокар с висока мощност.

Енергията, без която не можем

Зелената енергия е непредвидима. За това обекти, които съхраняват тази енергия - като ПАВЕЦ „Чаира“, трябва да са национален приоритет, тъй като те имат роля на важна балансираща мощност. Това съоръжение е като „екологична батерия“, направена от вода. И ако то работеше, токът в България вероятно щеше да е по-евтин. В интерес на страната е да увеличи своите

ядрени мощности за производство на електроенергия и да насърчава инвестициите в зелена енергия. Важно е ПАВЕЦ „Чаира“ да се ремонтира по най-бърз начин и е добре да се построят и други подобни съоръжения.

Бъдещето на технологиите

100% електрокарност на този етап е невъзможна в световен мащаб, тъй като никоя енергийна система не би могла да отговори на такъв интензитет на консумация. Електрокарите имат бъдеще повече като градски коли. Вярвам, че ще се намерят технически решения за производството на по-евтини батерии, които да бъдат по-издръжливи за природата. Убеден съм, че ще се появи нова технология, която ще позволи камиони и автобуси да се придвижват на големи разстояния, без да се налага да използват минерални горива. ⑩

Политиката за развитие

Засега „Електрохолд“ има над 40 зарядни станции в 17 града. Всеки месец ще се добавят нови локации. Предпочитаме места, където все още няма изградени зарядни станции или са малобройни. Политиката на компанията е да създаде повече зарядни станции, удобни за хората. Имаме инициатива потребителите да предлагат места, на които биха искали да има инфраструктура за зареждане.

За да има месо и МЕСНИ ПРОДУКТИ

БРАНШЪТ ПРЕМИНАВА ПРЕЗ МНОГО ТРУДНОСТИ, НО УСПЯВА
ДА УСТОИ ДОРИ НА НЕДОСТИГА НА СУРОВИНИ И КАДРИ

▲ Яна Колева

Месната индустрия се развива динамично и се адаптира към непрестанно променящите се условия. Секторът се опитва да запази традициите, съчетавайки ги със съвременни практики. На пазара има голямо разнообразие от месни продукти - и традиционни, и иновативни. Фокусът е насочен върху качеството и устойчивостта на производството, като фирмите се настройват съобразно промяната в потребителските навици.

Какво сочат данните

На този етап българското свинско месо стига само за прясна консумация и много малък дял отива за производство на месни продукти. От 2005 г. няма стратегия за развитие на месната индустрия, а е необходима държавна политика, напомнят от Асоциацията на месопереработвателите в България (АМБ). Статистиката на МЗХ за 2023 г. сочи, че е произведено 106 082 т червено месо. През 2023 г. вътрешното потребление на червено месо намалява с 1.2% в сравнение с 2022 г. През 2023-а се увеличава износът на червено месо с 32%, както и вносът с 6.4% в сравнение с предходната година. Към месец септември 2024 г. свинското месо е добито от 864.2 хил. животни, което представлява увеличение от 7.3% спрямо същия период от 2023 г. В периода януари-август 2024 г. са внесени 77 858 т свинско месо, което отразява слабо увеличение от 0.5% спрямо предходната 2023 г. Износът на свинско в периода август-януари 2024 г. е 4479 т и отбелязва лек спад от 0.7% - основно към държави от ЕС, докато за същия период през 2023 г. са изнесени 4512 т.

Говеждото месо - по официални данни към септември 2024 г. е добито от

24.6 хил. животни, като това отбелязва ръст от 6.9% спрямо същия период от 2023 г. Вносът има увеличение от 16.9% спрямо предходната година, като през 2024 г. са внесени 5525.3 т в сравнение с 4724.7 т през 2023 г. Износът на България бележи значително увеличение от 236% за януари-август 2024 г., когато 8139.3 т са експортирани от страната, спрямо 2421.1 за същия период от предходната 2023

г. Това се обяснява главно със силното увеличение на износа към трети страни като Турция, за сметка на което износът на България към държавите от ЕС изостава.

По хълмовете на времето

Месопереработвателният сектор в България е преминал през значителни промени през последните 30-35 години под влияние на различни икономически,

социални и технологични фактори. В прехода към пазарна икономика след 1989 г. много държавни месокомбинати са приватизирани. Частният сектор бързо се разви, но новият подход доведе до загуба на много работни места и намаляване на производствения капацитет, обобщават от АМБ. В периода преди присъединяването на България в ЕС секторът трябва да се модернизира. Предприятията инвестират много в нови технологии и оборудване, което подобрява производствената ефективност и качеството на продуктите. В последните години нараства интересът към автоматизация и дигитализация на производствените процеси. С въвеждането на европейските стандарти за хигиена и безопасност на храните се увеличават разходите за съответствие.

Трудности

Бъдеще с въпроси без отговор:

- Недостиг на български суровини

за месопереработката, въпреки че животновъдството се субсидира по различни европейски програми. Къде е грешката? Дали това са структурни проблеми в животновъдството, разминаване между търсене и предлагане, неконкурентоспособност със суровините от другите страни членки на ЕС? Решаването на тези проблеми изисква комплексен подход с промени в политиките на подкрепа, насърчаване на инвестиции, подобряване на образованието сред животновъдния сектор и активна работа с производителите на суровини за повишаване на техните конкурентни предимства, смятат в АМБ.

- Ограничени външни пазари за месо и месни продукти.
- Липсва политика за представяне на българските месни продукти на европейския пазар и в трети страни.
- Няма подпомагане за преработвателната индустрия от страна на държавата и ЕС.
- Често възникват проблеми с пре-

даването на страничните животински продукти за обезвреждане - липсват достатъчно екарисажи. Сега и двата екарисажа се намират в Източна България, а таксите за транспортиране на тези продукти са високи.

- Нелоялните търговски практики (НТП) са пречка пред всички държави членки в ЕС, не само за България, и в момента се прави проучване от страна на Европейския икономически и социален комитет във връзка с оценяване на Директивата за НТП. Спрямо насоките, зададени от ЕК, оценката се извършва на база три критерия: ефективност, целесъобразност и добавена стойност на участието на гражданското общество. За по-задълбочени интервюта проучвателната група включва 12 държави членки, като е направена извадка от пет държави, сред които е и България.

Суровините

За месопереработвателите има ня-

Единството дава бизнес предимства

Повече от 30 години Асоциацията на месопереработвателите в България (АМБ) обединява фирмите от месната индустрия, като представлява и защитава законите и професионалните интереси на бранша. Асоциацията е преминала през различни етапи в своето развитие - от ентузиазма на учредителите през 1994 г., разочарования, кризи, регулации, нелоялна конкуренция. През всички тези години АМБ предоставя актуална информация и консултации на своите членове по отношение на законите изисквания, иновации, технологии и новини от бранша, което е важно за успешното функциониране на фирмите. Организира семинари, обучения, кръгли маси, които повишават квалификацията на работната сила в сектора. Работи се върху утвърждаването на стандарти за качество и безопасност в производството на месни продукти, което подобря-

ва доверието на потребителите. Преди 31 г. АМБ създаде „Месомания“ и го превърна в най-голямото специализирано изложение за месо и месни продукти в България, което предоставя възможност за установяване на контакти с потенциални купувачи и партньори, сред които търговци, дистрибутори, вносители, доставчици и представители на ХоРеКа сектора.

„Обединени имаме по-силен глас пред институциите и по-големи възможности да влияем върху политиките в областта на месната индустрия с мотивирани становича, да участваме в работни групи и консултативни съвети. Така сме по-конкурентоспособни, независимо че членовете ни са конкуренти помежду си, заедно те имат шанс да се справят по-ефективно с предизвикателствата“, обяснява Дияна Попова, изпълнителен директор на АМБ.

колко важни аспекта: наличност на суровини, качество, цени, регулации, устойчивост и иновации. Всички месопереработватели предпочитат да работят с български суровини. Но те са недостатъчни, тъй като стигат почти само за прясна консумация като разфасовки, мляно месо и месни заготовки в магазинната мрежа. Около 60-65% е българското свинско месо, а говеждото – около 80%, е от други държави от ЕС. Има членове на АМБ, които са затворили цикъла – от фуражопроизводството и отглеждането на свине, чак до месопереработката. Някои завършват цикъла и със собствени търговски обекти. Общо внесено количество прясно, охладено и замразено свинско месо през 2023 г. е с 3.8% по-малко спрямо предходната 2022-а и достига 126 996 т. Водещ доставчик и през 2023 г. остава Испания, следвана от Германия, Франция, Белгия, Унгария, Нидерландия.

Европейска защита за продукти

Със системата на ЕС за географски означения се защитава наименованията на продукти, които произхождат от конкретни региони

и имат специфични качества или репутация, свързана с района на производство. Преди 1989 г. в държавните месокомбинати се произвеждат различни месни продукти, като производството им не е свързано с конкретен регион. Затова България, както и повечето страни от Източна Европа, защитава месните си продукти като храни с традиционно специфичен характер. Постава се акцент върху традиционния подход – начин на производство или състав на продукта, като това не е свързано с конкретен географски регион. България е на второ място по регистрирани храни с традиционно специфичен характер в ЕС, което е заслуга на експерти от МЗХ и на създаденото от членове на АМБ Сдружение за традиционни сурово сушени месни продукти. Тези продукти са с доказана история на производство през годините и са с висока хранителна стойност: „Луканка Панагюрска“, роле „Трапезица“, филе „Елена“, кайсерован врат „Тракия“, Пастърма говежда, луканка „Троянска луканка“ и „Суджук Търновски“. Единствено „Горнооряховски суджук“ е защитен като Защитено географско указание

и това е първият месен продукт, вписан в европейския регистър, разказва Дияна Попова.

Конкурентоспособност

Конкуренцията в сектора е много голяма – както между българските преработватели, така и от чуждестранните продукти на нашия пазар. Нашите месни продукти не са добре познати на европейския пазар и износът обикновено е насочен към места, в които живеят българи. За преработвателите няма достатъчно финансиране. И в предишния програмен период, и в следващия отново подпомагането за преработвателната индустрия е само по една интервенция – Г.2 Инвестиции за преработка на селскостопански продукти и Г.2.1 Инвестиции за преработка на селскостопански продукти, насочени към опазване на компонентите на околната среда.

Път към клиента

Добрите практики са свързани с високо качество, предоставяне на точна и ясна информация за състава на продукта, процеса на производство и произхода на суровините, създаване на силен бранд, който по-

требителите асоциират с качество и надеждност, реклама, която подчертава уникалността на продукта и историята на фирмата, онлайн присъствие: с уебсайт и активни профили в социални медии, където клиентите може да получават информация и да поръчват продукти. Успешните месопереработватели постигат баланс между качество, етика и добра комуникация с клиентите, за да изградят трайни взаимоотношения и доверие. Лоши търговски практики, които влияят както върху потребителите, така и върху изрядните преработватели, са недоялната конкуренция от сивия сектор, в информационното пространство се появяват неверни твърдения за състава на някои месни продукти.

Работната ръка и образованието

Кадрите са ахилесовата пета на бранша. Преработвателите изпитват недостиг и на работници, и на ръководни кадри. Има проблем със средните кадри. Специалностите „Техник технолог в хранително-вкусовата промишленост“ и „Оператор месо и месни продукти“ се изучават в профе-

Постижения на АМБ

- ✓ След отпадане на българските държавни стандарти, АМБ са първите, които съвместно с БАБХ, МЗХ и МЗ разработиха утвърдени стандарти „Стара планина“ за 25 месни продукта, включително стандарти за 5 продукта с ниско съдържание на мазнини и намалено съдържание на натриев хлорид.
- ✓ За да запази традиционните български сурово-сушени месни продукти, със своите специалисти съдейства на Сдружение „Традиционни сурово-сушени месни продукти“ да защити в ЕС седем продукта като храна с традиционно специфичен характер и се нареди на второ място след Полша по брой защитени продукти.
- ✓ През октомври 2024 г. във Варшава по време на годишната среща на членовете на Съюза на търговците на живи животни и месо (UECBV) представителите на фермерите, животновъдите, месопереработвателите и учените обявяват 6 юни за Световен ден на месото.

сионалните гимназии, но след завършване на средното си образование тези млади хора не желаят да упражняват професията. В страната има само две професионални гимназии в София и в Плевен, в които има специализирани паралелки с направление месо и месни продукти, но и за тях няма желаещи. Инженер-технолозите завършват в Университета по хранителни технологии в Пловдив – тези висши кадри също не достигат за предприятията в страната.

Асоциацията опитва да подобри връзката между бизнеса и образованието. През 2019 г. иницира кампания „Дни на българското месо“, която се провежда по време на изложението Месомания, насочена към подрастващото поколение. Провеждат се специализирани презентации, състезания по транжиране, кулинарни конкурси, разпространяват се информационни материали с идеята професията да се популяризира. АМБ търси устойчиво партньорство между бизнеса и образователната сфера. „Надяваме се, че чрез нашите усилия ще успеем не само да повишим знанията и осведомеността относно месната индустрия, но и да вдъхновим младото поколение да се запознае с възможностите за кариера в този сектор“, казва Дияна Попова. Тя уточнява, че недостигът на работна ръка в България все повече налага да се внасят работници от трети страни, сред които Узбекистан, Индия, Непал, Пакистан, Казахстан. Работодателите, които искат да внасят работници, се сблъскват с доста проблеми – твърде бюрократична процедура, скъп процес, огромна регулаторна тежест. ⑩

Кадрите са и наша ахилесова пета, недостигът им налага и месопереработвателите ДА ВНАСЯТ РАБОТНИЦИ ОТ ТРЕТИ СТРАНИ
Д-р Дияна Попова

Храната е ЗДРАВЕ

ДА ЗАПОЧНЕШ НЕЩО НОВО ОТ НУЛАТА –
ПРИМЕРИ ОТ ДВА БЪЛГАРСКИ БРАНДА

Яна Колева

Как да започнем бизнес? С добра идея, с ентузиазъм, с намерението да решим определен проблем или да си осигурим по-добро здраве... В бизнеса е важна нагласата към него. Ако силно вярвате в това, което правите, ще успеете. Ако тръгнете с очаквания за трудности и изпитания, няма да ви се разминат. А ако не сте уцелили нишата и точното време, не е нужно да сте като Сизиф и камъка. Добре е да имате ясен отговор защо сте избрали точно този бизнес, а не нещо друго. Ще се наложите на пазара, ако предложите полезност за хората, ако виждате перспектива и съумеете да изградите нов бизнес модел и да проправите свой път на развитие. Риск винаги има и затова внимавайте с парите назаем, но не забравяйте, че и прекалената предпазливост може да не е най-добър приятел. Много

важно е да получавате удоволствие от това, което правите и тогава малките недоразумения и трудностите ще се преживяват по-лесно. Това, че сте вдъхновени от една идея, не е достатъчно. Трябва да я популяризирате и да работите упорито за нейната реализация. Всички успешни предприемачи обикновено са работили повече от другите. Или просто са имали нещо много повече от тях. В бизнеса е важно качеството. Не започвайте бизнес, ако вашето предложение е с по-лошо качество от съществуващото на пазара. Всички онези, които имат значими бизнес постижения, са вярвали в това до точката на абсурда. Такава увереност се самоподхранва и подклажда вътрешно. Без нея как другите да повярват във вашия продукт или услуга...

Представяме два бизнеса в областта на храните и здравето:

ЕНЬОВДЕН за растителните масла и ползите от тях

Семената са изворът, от който тръгва всичко, без тях природата не може да се възпроизвежда - това напомня серийният предприемач Васил Райчев. Той е създател на бранда „Еньовден“ за ръчно приготвяни студено пресовани масла - от лен, тиква, орех, слънчоглед, кориандър, черен кимион, бял трън, коноп, сусам, кайсия, лешник: „От всяко семе, което съдържа масло, може да се направи извлек. Работим с най-различни семена и ядки и ако се отглеждат в България, предпочитаме местното производство“.

Добро начало

Васил Райчев започва да експериментира с направата на масла в самото начало на пандемията през 2020 г. Чете за тях и се интересува, купува си машина. В началото подарява произведеното, за да получи обратна връзка и да проследи какво е въздействието. Например маслото от

черен кимион бързо нормализира кръвната захар на негов приятел с диабет и ред други заболявания. За Васил Райчев маслата са продукт и знание, което иска да сподели с хората, тъй като малцина са наясно, че това е „течно злато“: „Семето е есенцията на растението, а маслото е най-важната част от семето“.

Храната е лекарство

Васил Райчев е предприемач, осъзнал, че най-големият подарък за всеки е здравето - загубиш ли го, то не се възстановява лесно. Марката „Еньовден“ черпи вдъхновение от разбирането на Хипократ „Храната да е лекарство и лекарство - храна“. Искрата, от която у Васил Райчев пламва огънят на това производство, е интересът му към билките. Преди години си купил земя, посадил лечебни растения, сблъскал се с всички несгоди на желанието да прави нещо на село. Убедил се, че пазарът

Васил Райчев запалва и у сина си Румен предприемаческата искра

нът, важен за черния дроб, остава най-вече в брашното, а то е вторичен продукт след отделянето на маслото. Черният кимион е имуностимулатор и има силно регенеративно действие. В кайсиите ядки се съдържа витамин В17, който убива раковите клетки. Лененото масло е чистач на кръвоносните съдове.

Предай на матък

Още от 3-4-годишен неговият син Румен, който сега е на 12, гледа канали за кулинария и пътешествия. Започват да готвят заедно, после момчето получава позволение да експериментира в кухнята. Избира си да е търговски директор на „Еньовден“, има визитна картичка, прави презентации,

извършва продажби. „Желязото се кове, когато човекът е малък“, уточнява Васил Райчев. А младият предприемач добавя: „Към тази дейност ме влече това, че правя нещо смислено. Така съм полезен за хората, но и за семейния ни бизнес. От баща ми научих, че колкото повече едно нещо се търси, толкова повече се продава. С достъпни цени опитваме да наложим студено пресованите масла на българския пазар като нещо вкусно и полезно“.

на етерични масла е манипулиран, има много нелоялна конкуренция между държавите. Три години „ходил по мъките“, изразходил много енергия и средства, но поне разбрал, че това не е неговата посока. Така се насочил към студено пресованите масла от семена и ядки. Пробив на пазара се надява да направи с разпространяването на информация за техните полезни качества.

Ефект

Маслата се ползват за подобряване

не на здравето, за освежаване вкуса на храната и заради козметичния им ефект. Коноп, лешник, бадем, сусам, кайсия са добри за кожата, но най-забележим ефект дава маслото от ядки на синя слива, което набира голяма популярност напоследък. Време е хората да опознаят ползите от маслата и да ги прилагат съобразно своите нужди. Белият трън е полезен за черния дроб. Масово обаче не се знае, че активната съставка силимарин не е разтворима нито във вода, нито в масло. Силимари-

BEEZZY за мега и жилото

БОРИСЛАВ СТАНИМИРОВ
СИ Е ПОСТАВИЛ
ЗАДАЧАТА ЧРЕЗ
ИНОВАТИВЕН ПОДХОД
И МАРКЕТИНГОВИ
ИНСТРУМЕНТИ ЕДИН
ТРАДИЦИОНЕН ПРОДУКТ
ДА БЛЕСНЕ НА ПАЗАРА

Когато Борислав Станимиров забелязал, че на пазара на пчелни продукти у нас липсват иновативни предложения, го огрява идеята да комбинира с изсушени добавки и да се получи крем мед с различни здравословни съставки. Бързо се заел да разработи рецепти. После стига и до цялостната концепция за бранда BEEZZY. Той е само на 27, от София е и стремежът да е ангажиран с вълнуващи неща го тласнал към предприемачеството. Винаги е влагал сърце във всичко, което прави: работил е в корпоративната сфера, бил е в държавния сектор. Опитът като полицай го научил на дисциплина, обладал стреса, свикнал да реагира адекватно, без да се поддава на паника и първични емоции. Това е особено полезно в бизнеса му днес. Усещането да създава харесван продукт е несравнимо. А то станало възможно заради нежеланието да влезе в „колелото на хамстера“. Пред него е добрият пример на неговия баща, който развива собствен бизнес.

Силата на знанието

Борислав е завършил маркетинг и магистратурата му е по дигитална икономика. Образованието му помага да покаже на практика как да създаде привлекателен продукт и как той да стигне до клиента. Самият той не е израснал в среда на пчелари. Но видял потенциал в това с иновативен подход да предложи нещо, иначе добре познато – чрез бранд, онлайн магазин, привлекателно лого. В тази ниша видял възможност да достигне до по-широк кръг клиенти.

Да събудиш потребителя

Официалният старт на BEEZZY е през пролетта на 2024 г. и този бизнес вече набира сила. Производ-

Борислав Станимиров търси клиенти на изложения и фермерски пазари

ството става в цеха на партньорска компания в региона на Хасково. Интересът на потребителите се събужда с участия на изложения и фермерски пазари, където потребителите имат възможност да опитат. Използват популяризирането чрез онлайн реклами и прилагат инструменти от целия маркетингов микс.

Маратонско бягане

Стартирането на бизнес Борислав Станимиров сравнява с маратон – в началото се иска да вложиш госта, за да получиш възвръщаемост на по-късен етап. Сложно е да изградиш лоялни потребители, които да харесват продукта, особено когато си малка компания и разполагаш с минимален бюджет за реклама. Банките не дават кредити на нови предприятия на ранен етап. Фондовете също избягват да поемат ангажимент в такъв начален стадий. Установил това, Борислав поставя началото с лични средства, впоследствие приобщава и партньор. Визията ще се разширява с постепенното развитие

на бранда. Имат планове за нови продукти. На този етап е рано да се правят дългосрочни планове. Фокусът е върху текущото развитие. Казва, че сладостта на това да си предприемач и да създаваш продукти е, че всичко е в твоите ръце. Когато успееш, цялата слава и успехът са за теб, ако се провалиш, ще си извлечеш уроците и поуките и това допълнително ще те изгради: „Всеки ден усещаме жилото на предприемачеството, то бодее всеки ден по малко“.

Как идва новото

Докато пътувал по една магистрала, го осенило името на бранда BEEZZY. Още в зародиш идеята му била да е нещо, което да се използва и на други пазари. Успехът на BEEZZY ще зависи от интереса и от хората, които им се доверят. Тези супер храни говорят на нов език, те излъчват свежест и са направени в сътрудничество с пчелари, които се придържат към добри практики. Агресирани са към всички, които искат да опитат нещо ново, нещо здравословно. 11

ESG & FRIENDS BUSINESS FORUM

**Sustainable.
Resilient.
Competitive.**

FEBRUARY 18TH 2025
HILTON SOFIA

MEET OUR SPEAKERS

Ellen Wasylina

President and Founder,
Trocadero Forum
Institute, France

Zsófia Beck

Managing Director
& Partner,
Boston Consulting Group

Sven Gentner

Head of unit for
corporate reporting,
audit and credit rating
agencies,
European Commission

Plamen Valnev

Associate Partner,
Audit at KPMG
in Bulgaria

Модерният свинекомплекс, погледнат от високо

© Алени архив

Черните ангели от ГОЛЯМО ВРАНОВО

КАК ЕДИН СВИНЕКОМПЛЕКС НЕДАЛЕЧ ОТ РУСЕ СЪЗДАДЕ ПОРОДА, ЧИЕТО КРЕХКО МЕСО ПРЕВЪЗХОЖДА И НАЙ-ДОБРИТЕ СВЕТОВНИ АНАЛОЗИ

Яна Колева

В България има хора с традиции, амбиции, знания, умения и опит, които с хъс и мерак развиват една трудна, отговорна и много рискова дейност – отглеждане на животни. Щастлива съдба е имал свинекомплексът в Голямо Враново, на 33 км от Русе, да остава в добрите ръце на добри стопани. Той е най-старият в Източна Европа, като и днес продължава да се развива. Само като чува „щастлива съдба“, изпълнителният директор Вихрен

Димитров реагира болезнено заради спомена от 2019 г., когато заради африканската чума е наложено да бъдат загробени всичките техни 38 хил. прасета. Сега, само пет години по-късно, свинекомплекс „Голямо Враново Инвест“ АД не просто се е възстановил от големия шок, но вече има своите забележителни постижения. За тях ще ви разкажем.

Новият хибрид „Черен ангел“ за първи път съчетава полудивата източнобалканска свиня с културни хибриди. Проф. Десислав Балеv, зам.-рек-

тор на Университета по хранителни технологии в Пловдив, разказва, че идеята за възраждане на старите български породи свине се е зародила преди повече от 7-8 години в разговор с Вихрен Димитров. На няколко места в страната е имало запазени такива животни и усилията за сполучлива кръстоска дават резултат: „Получи се много добър хибрид, който в голяма степен се доближава до някогашната представа за българско свинско месо, подходящо и за производството на високочаковствени месни деликатеси“.

Съхраненото знание

„Черен ангел“ е нишов продукт с отлични вкусови качества. Подадени са документи за патентоване на хибрида и за запазване на търговската марка „Черен ангел“. Прасетата са черни, първите от тях са се родили малко след като Ангел, бащата на Вихрен Димитров, си е отишъл от този свят. Той е давал много съвети по създаването на породата. Като ветеринарен лекар е работил и в сферата на генетиката, развивал е трансплантацията на ембриони. По думите на Вихрен Димитров инвитро оплождането в животновъдството е развито доста по-рано от хуманната медицина, като е започнало още преди 30-40 години, което позволява на животновъдството в България да е на много високо ниво.

Път

Свинекомплексът е създаден през 1971 г., когато българското правителство плаща 3 млн. паунда и получава лиценз за индустриално животновъдство. Около половин година английски специалисти обучават персонала, купуват се породисти животни и това дава началото на този комплекс. Основната причина той да продължи работа и през 90-те години на миналия век до наши дни е, че работниците и мениджърите са на ниво. Д-р Миленка Димитрова някога е започнала работа във фермата като ветеринарен лекар. Когато идват годините на прехода, тя вече е натрупала много опит, екипът е добър и в нейно лице хората виждат надежден ръководител. Чрез работническо-мениджърска приватизация през 1998 г. свинекомплексът получава право на нов начин на живот. Сега акционерите са много, д-р Димитрова също е акционер и главен изпълнителен директор.

Пазар

„Източнобалканската свиня е с по-добри качества от именитите породи Иберико и Мангалица. Това пазарно лидерство трябва да се развива“, казва още Вихрен Димитров. Свинекомплексът не работи с търговски вериги, а имат фирмени магазини и продават на крайни клиенти в цяла България. Макар да е син на двама ветеринарни лекари, кариерата на Вихрен Димитров е започнала в туризма и продължава да го влече напред. Тази негова страст му помага чрез контакт с общините

да се гради партньорство, в което хората да може да си купуват месо директно от тях като производител. Участват в много панаири, изложения, фермерски пазари у нас и в съседните страни, имат поява и в Западна Европа. Самият той също продава на щанда, за да получава обратна връзка от клиентите. Препоръчва производителите да се обединяват и да стигат директно до крайните клиенти.

Двигател на развитието

„Успехът е съчетание от много фактори, от късмет и работа. Формулата за развитието на свинекомплекса дава добър ефект не поради, а въпреки

ситуацията и условията в страната. Сами подсигуриваме суровините, купуваме зърно, имаме фуражен цех, кланица. Затворили сме цикъла, но срещаме трудности с намирането на хора за работа“, обяснява Вихрен Димитров. Преди близо три години, когато цената на зърното скача драстично, се налага да продават на загуба. Но това е в рамките на цикличността. Най-големият проблем е, че няма желаещи да работят, след като доста от жителите на района преди години масово заминават в чужбина. Сега има някаква обратна вълна на завръщане, което дава надежди този проблем да се преодолее.

Къде се къса хранителната верига

През погледа на Вихрен Димитров

• Производството на зърно и животновъдството вървят ръка за ръка. България има голям потенциал в свиневъдството. В края на 1989-а са отглеждани 300 хил. свине майки, сега техният брой е около 60 хил. поголовието може да се увеличи пет пъти, с което изцяло да се задоволи търсенето на вътрешния пазар. Но трябва да има целенасочена държавна политика и всички да са като един добър екип в земеделието и цялата хранителна верига.

• Световен проблем е начинът, по който се реструктурира хранителната верига.

• Европейската селскостопанска политика насърчи хората да разчитат на помощи и субсидии и те загубиха ентусиазъм да произвеждат. По-богатите страни плащат на своите производители по-високи субсидии, това прави друга продукция неконкурентоспособна.

• Парадоксът е, че в България финансиране има, но вече няма желание за работа и за развитие. Д-р Миленка Димитрова има гру-

зи трудови навици и макар и на 79 години, продължава да става рано и всеки ден да ходи на работа в нашия свинекомплекс в Голямо Враново.

• Свиневъдството има гарантиран пазар. Парите обаче не се въртят много бързо, макар прасетата да са много плодотворни. Една свиня майка може да даде около 30 прасета на година и ако са средно по 130 кг, това е близо 4 т месо. При говедата цикълът е по-бавен.

• На дневен ред с все по-голяма сила идва създаването на безотпадни технологии и оползотворяването на всичко в кръгов цикъл. Но всеки не може и не бива да се спасява поединично. И

Още за храната и СЕМЕНАТА

ЗАЩО ВСИЧКО, КОЕТО ЯДЕМ, КЪДЕТО И ДА СМЕ ПО СВЕТА, ИМА ЕДНАКЪВ ВКУС. КАК НИ ГО НАЛАГАТ

✎ Георги Георгиев

Струва ли ви се, че каквото и да ядете, то има еднакъв вкус, където и да сте по света – този риторичен въпрос задава Дан Саладино, журналист от BBC с книгата си „Изчезващите храни: Кои са най-застрашените по света и защо трябва да ги спасим“.

Той разбира, че в рамките само на 150 години човечеството с бързи темпове губи създаването от милиони години разнообразие от традиционни сортове, породи, продукти и ястия, заличават се традиционни начини на хранене, както и вкусове, миризми и текстури. Ако в миналото хората са използвали за храна над 6000 расте-

ния, сега те се свеждат до едва 9-10 монокултури и много от породите животни са пред изчезване. Една от причините е, че след Втората световна война, когато в опит милиони хора да бъдат спасени от глад, учениците откриват начини да създават сортове и породи, които дават

високи добиви за кратко време

Това става възможно чрез генно инженерство, повече химикали и много повече вода за напояване, унищожаване на огромни площи гори

за земеделие, отказ от устойчиви култури и породи, естествено адаптирани към конкретни климатични условия. „Пътувах много по света, за да документирам някои от застрашените от изчезване храни, преди да е станало твърде късно“, казва Дан Саладино. Той установява, че:

- Основният източник на голяма част от храната – семената – е под контрола на едва четири корпорации;
- Половината от сирената в целия свят се правят с бактерии или ензими, произведени от една-единствена компания;
- 99% от кравите в млекопреработвателната промишленост са от една порода;
- Всяка четвърта бира на пазара е продукт на една компания, независимо от бранда.

Какво да се направи, за да бъде спасено не само биоразнообразието, но и хората на планетата? Време е

широко да отворим очи

за храната – каква е тя и как стига до магазина. Храненето и въобще животът на съвременното общество все повече прилича на огромен експеримент. Глобалната хранителна система зависи от няколко мултинационални гиганта, които правят изхранването на човечеството много по-уязвимо в случай на катастрофи, болести, вредители, климатични промени и войни. При тъй създадената зависимост имаме удобството да не се интересуваме откъде точно идва всичко, което ядем. Тази хранителна верига лесно може да бъде прекъсната. Но утешителният факт е, че по цял свят има ентузиастични, които полагат усилия да се съхрани огромното разнообразие от храни и начините за тяхното създаване. Защото историята на храната е история на човечеството и на неговото оцеляване!

Проектът на нов регламент

относно производството на семена и посадъчен материал, който подготвя Европейската комисия, предизвиква съпротива и показва, че не всички са готови безапелационно да

приемат онава, което брѳкселската администрация опитва да „спусне“. С призив и визия за семената и посадъчния материал се обявяват множеството организации от цяла Европа и от България, сред които ARCHE NOA, Oxfam, Slow Food, както и българските Сдружение АГРОЛИНК, Фондация Бъдеще 21 век, Биоселена, Национален съюз на градинарите в България. Те поставят четири искания за новото законодателство на ЕС в областта на семената:

1. Запазването и устойчивото използване на адаптиращото се към местните условия разнообразие от култури е първостепенен приоритет.
2. Човешкото право на фермерите и градинарите да събират, използват, разменят и продават собствените си семена да се прилага изцяло.
3. Да се улесни търговията с разнообразни и адаптивни на местно равнище сортове от страна на регионалните производители на семена.
4. Новоодобрените сортове не бива да зависят от пестициди или синтетични торове.

Единодушно тези организации отхвърлят намеренията на Европейската комисия да въведе правила, които

негативно да повлияят

на европейското селско стопанство. „В цяла Европа градинари и земеделски стопани работят, често на доброволни начала, за опазване на генетичното разнообразие на културите. Те допринасят значително за нашата продоволствена сигурност. Но с този регламент ще бъдат наказвани със сложни разпоредби, предназначени за търговския пазар на индустриални хибридни семена“, казва Магдалена Прилер, експерт по политиката за семената в ARCHE NOAH.

Подписалите призова към 27-те министри на земеделието в ЕС подчертават значението на растителното генетично разнообразие. Според тях старите и местните сортове са не само част от нашата история и културна култура, но са и ключови за устойчивото земеделие в условията на климатична криза. Те настояват да се вземат мерки за

спешно спасяване на традиционните семена, след като вече 75% от растителното генетично разнообразие в селското стопанство е безвъзвратно загубено. „Оцеляването на

старите сортове

буквално виси на косъм – косъм, който може да бъде прекъснат, ако новото законодателство бъде прието. Старите сортове са добра основа за нови сортове и българските учени най-добре биха могли да ги създадат вместо вноса и зависимостта от чужди компании. Хранителният суверенитет позволява всяка страна да може да се изхранва сама, без да зависи от внос, а редките и местните сортове са възможност за малките производители и хората по селата да произвеждат сами храната си, както е било винаги досега. Земеделските култури са адаптирани към конкретно място и чрез семената стопаните пазят разнообразието на растенията“, подчертава д-р Светла Николова от Сдружение АГРОЛИНК.

Но даваме ли си сметка за семената и как се оказва

контрол

точно над тях... „Когато продавате истински оръжия, вие контролирате армии. Когато контролирате храната, вие контролирате обществото. Когато контролирате семената, вие контролирате живота на Земята. И причината да искат да се освободят от последния дребен фермер е, че той е последният свободен човек на тази планета. Всеки друг е зависим от нещо. Но дребният фермер може да произвежда с малко семена в ръцете си, с парче земя, с ума си, със слънчевата светлина и с известно количество вода. Ето защо независимостта на дребния фермер е такава заплаха за тези, които искат да контролират последната жива система“. Това е послание от филма „Семената на Вандана Шива“ – жената, която е сред пионерите, поставили началото на глобалното движение за семената. Благодарение на нея в Индия няма ГМО храни.

Да, храната е не просто история на човечеството, но и залог за неговото оцеляване. ☞

Георги Примов, Дарина Марчева, Диана Харлова и Марта Джамбазова (от ляво надясно) - на ключови позиции в „ТЕД БЕД“, имат амбиция дейността да се разраства чрез иновации

Приемственост в МЕБЕЛНОТО производство

В ТРИ КОМПАНИИ
В ПЛОВДИВ И
ПАЗАРДЖИК
УСПЕШНО РАБОТИ
МОДЕЛЪТ ДЕЦАТА
НА ОСНОВАТЕЛИТЕ,
ДОБРЕ ОБРАЗОВАНИ,
ДА СЕ ВКЛЮЧВАТ В
УПРАВЛЕНИЕТО

▲ Татяна Явашева

Какво е общото между три мебелни компании, базирани в района на Пловдив и Пазарджик? Желанието, амбицията и визията да продължават да се развиват, да покоряват нови пазари с нови продукти - това е характерно и за трите бизнеса. Друг знаков момент е, че и в трите производства има приемственост на поколенията

ята в този семеен бизнес, което дава нова енергия и по-широка перспектива. Посещението в техните производствени бази е част от кампанията „Мебелите на България: традиции и иновации“, организирана от Бранишовата камара на дървообработващата и мебелната промишленост.

„ТЕД БЕД“ е производител на матраци, топ матраци и спални продукти. Компанията е създадена през 1994 г. и ус-

пява да се наложи със своя стремеж към висок комфорт и качество. ТЕД - това са първите букви в имената на собствениците - баща и синове Тодор, Елин и Димитър Тодорови. Отдавна надскочила времето на „примитивните“ матраци, днес компанията с лекота прескача граници и континенти. В рамките на следващите три години

ще разшири присъствието си в Южна Корея

като целта е да постигне 10% пазарен дял с инвестиция от 300 хил. евро. На този пазар ТЕД е от 2010 г. Чрез партньорство с една от най-големите вериги хипермаркети е привлякла 2% от местното потребление. Сега плановете са да имат собствен офис, който да се ръководи от местен човек, чрез което да се гарантира по-голямо пазарно проникване. Фирмата изнася

в над 30 страни, сред които Германия, Франция, Нидерландия, Дания, Гърция, Хърватска. Над 40% от продукцията се реализират в чужбина и близо 60% в нашата страна, като около 8% от оборота се дължат на онлайн продажбите.

Близо 67 млн. лв. е оборотът за 2023 г. Реализирани са около 650 000 артикула от целия им асортимент в над 1500 точки за продажба. Всеки ден се произвеждат по около 2500 матрака. Работи се на една смяна, но имат капацитет за три, уверява производственият директор Георги Примов.

Стъпка при преминаването към кръгова икономика е

технологията
„Нулев отпадък“

чрез която компанията рециклира 95% от остатъчния материал и го влага обратно в производството. Друга специална технология дава възможност матраците да се компресират и навиват на ролка, което ги прави по-компактни и спестява 3,5 пъти обем при транспорт. В България все още няма инсталации за рециклиране на матраци, а дори и в Европа те са рядкост. Затова фокусът е към внедряване на технологии, които оставят по-малко отпадък в околната

среда. През 2022 г. в експлоатация е въведена фотоволтаична централа с мощност 2,6 MWp, а вече компанията разполага и с парк за съхранението на соларна енергия с капацитет от 15 MW. „Инвестицията за осигуряване на възобновяема енергия е около 15 млн. лв. и тя се прави с цел „ТЕД БЕД“ да е енергийно независима“, коментира собственикът на фирмата инж. Елин Тодоров. И още от казаното от него: „Съумяваме да контролираме много добре всички разходи. Ръстът в обема не е какъвто ни се иска, но ръстът в маржа е неоспорим. Устояваме в условия, когато фалира водещ германски производител на матраци с многогодишна история“.

„ТЕД БЕД“ е компания, която
сама създава иновации,
но и въвежда новостите

Отскоро в търговските зони може да се тества американска технология с изкуствен интелект, чрез която да се определя най-подходящият модел матрак за всеки клиент. Сензори, монтирани на специална постелка, отчитат натиска на тялото върху матрака.

Качественият матрак може да издържи дълги години, без да губи своя комфорт и поддръжка. Но все пак от

хигиенна гледна точка е добре да се сменя. Препоръчително е това да става на осем години, напомнят от фирмата производител.

Пловдивската компания, добила известност с марката **КУХНИ ДИАЛОГ**, си е налязала като непосредствена задача да изгради

шоурум с обучителен център

в непосредствена близост до действащата фабрика, като ще инвестира 2 млн. лв., информира Елена Желязкова, търговски управител и съосновател на фирмата. Предвидено е да има пространство за професионалната подготовка на млади хора, за споделяне на опит и практики от дизайнери. Очак-

ва се строителството да трае около година и половина.

„Диалог“ е компания, основана от Елена и Илко Желязкови. От близо две години техният син Александър вече е в бизнеса и работи като бранд мениджър. През 1994 г. Елена и Илко наследяват семейната дърводелска работилница от родителите на Илко и започват да изработват мебели от масив - врати, дограма, секции, гардероби, кухненско обзавеждане. Клиенти на „Желязков и син“ са най-вече приятели на семейството. Постепенно разбират, че кухнята е сложен продукт заради голямата комплексност и разнообразие на материали, аксесоари, уреди и заради услугите за проектиране, производство и монтаж. През 2003 г. вземат решението

да се фокусират в изработването

само на кухненска мебел и така регистрират фирма „Диалог“ ЕООД. През същата година отварят своя първи шоурум в Пловдив, а през 2010 г. откриват собствен шоурум и в София. С обхващане на всички дейности - от проекта до монтажа - успяват да предложат качество с европейски стандарт, което е на оптимална цена за българския пазар. Тяхното намерение е да предлагат кухни с модерен дизайн, каквито се изработват от водещите производители в Европа. Така се насочват към контакти с италиански производители на материали и компоненти за кухни. Сега произвеждат кухненски модули основно за Южна България, но се ангажират и с изработване на индивидуални проекти.

През 2011 г. изграждат съвременна база в Пловдив, където и до момента е производството.

Разширяват пазарите

и се заемат постепенно да обновяват машините: „Специализирахме в производство и продажба само на кухненски мебели за дома. В рамките на 13 години - от 2010 г. до 2023 г., продажбите ни се увеличили 7 пъти и за 2023 г. оборотът от продажби е 6,7 млн. лв. Инвестирахме близо 3 млн. лв. в сгради, машини и разработване на нови модели кухни. Имаме модерен производствен процес, използваме съвременни машини, технологии и софтуер“, казва Елена Желязкова. За избора на качествени материали и компоненти

Благой Ангелов разширява производствените мощности на „Колорадо“, след като неговата дъщеря Цветослава вече работи рамо до рамо с него

си сътрудничат с италиански производители, а също и с австрийски фирми. „Държим да изпитаме тук, на място, всяко новаторско решение и всяка нова технология, за да гарантираме на своите клиенти високо качество“, посочва Елена Желязкова.

„Диалог“ е сред най-активните пловдивски фирми, които

подкрепят дуалното обучение

Сключили са договор с Професионалната гимназия по вътрешна архитектура и дървообработване „Христо Ботев“ в Пловдив. Първите ученици започват обучение чрез практика през 2019 г. и 15 ученици вече имат завършена подготовка, като само един е започнал работа при тях. „Диалог“ проявява активност и в други важни направления. Така например е въведена система за разделно събиране и предаване на отпадъците. Дървесните остатъци от производството се предават на „Кроноспан“ за вторична преработка. Изградена е фотоволтаична централа, която задоволява производствените потребности.

МЕБЕЛНАТА ФАБРИКА „КОЛОРАДО“ в Пазарджик през тази година въвежда нова автоматизирана линия за производство на корпусна мебел. Инвестицията е за близо 4 млн. лв. и се очаква ефектът от нея да доведе до увеличение на производството с около 60-70% при същия брой хора,

които са около 200 души. Продукцията на семейната фирма се

изнася в девет европейски страни

- Германия, Гърция, Кипър, Франция, Италия, Холандия, Испания, Румъния, а вече и Полша. Основателят на компанията Благой Ангелов и дъщеря му Цветослава планират да разширят още позициите си в износа.

„Колорадо“ разполага с общо три фабрики за изработка на мека мебел, модулни мебели и лакирани МДФ мебели. Компанията е създадена от Благой Ангелов през 1997 г. Всичко тръгва от малък склад и една производствена линия със само шестима служители. През 2005 г. Ангелов купува стар завод за мебели и постепенно го модернизира, за да е в крак със съвременните европейски стандарти. През 2017 г. „Колорадо“ придобива още една фабрика и добавя в продукцията си гама МДФ продукти. Най-голям дял - около 1/3 от общата продукция, са модулите за хол, следвани от обзавеждането на спални и кухненските мебели. От 2018 г. насам са инвестирани около 12 млн. лв. за подобряване на производството и организацията на работа. Средствата са вложени и във фотоволтаици. Но по думите на ръководството

най-сериозната инвестиция е в кадрите

Имат служители, които са още от основаването на фирмата, като

и част от техните деца също работят във фабриката. „Осъзнаваме, че хората са нашият най-ценен ресурс“, казва Цветослава Ангелова. Тя информира, че компанията има социална политика, отворена към осигуряване на заетост за хора от уязвими групи, включително със заболявания и в неравностойно положение. „Колорадо“ инвестира в обучение на нови кадри и залага също на дуалното образование, тъй като един от големите проблеми и при тях е недостигът на квалифицирана работна ръка. Търсят решение чрез автоматизация на част от производството, защото напоследък се очертава като

трайна тенденция

традиционните професии в мебелното производство да не са привлекателни за хората.

„Колорадо“ не разполага със собствени магазини. „Работим за частни марки, по тяхно задание правим модели, които нямаме право да продаваме другаде. Партнираме си с големи български търговци, които си имат техни модели и само те ги предлагат. Така 80% от продукцията се разработват ексклузивно по поръчка. Останалите 20% са с марка „Колорадо“, казва Благой Ангелов.

„ТЕД БЕД“, „Диалог“ и „Колорадо“ са три семейни компании, чиито основатели са обнадядени, че бизнесът се поема от техните деца, за да го развият с нова сила. ⑩

Елена Желязкова е доволна, че с включването на техния син Александър бизнесът на „Кухни Диалог“ се развива с нов заряд

VOVOX

и новите изисквания за екодизайн

ВРЕМЕ Е ДА СЕ МИСЛИ ЗА КРЪГОВИЯ ЖИВОТ НА ВСИЧКО, КОЕТО ПРОИЗВЕЖДАМЕ, НАПОМНЯ ПРОФ. ВАСИЛ ЖИВКОВ

С VoVoX всеки може да направи удобни мебели по свой дизайн

Яна Колева

Бързо, лесно и удобно за пренасяне и монтиране, за разглобяване и за рециклиране – това са някои от характеристиките, на които се очаква да отговарят съвременните мебели. Реализирането на такава концепция най-често не е никак бърз и лесен процес. А докато извървите пътя от добрата идея до пазарната реализация, забравете за удобството. Показателен пример за всичко това е VoVoX със своите засега седем международни награди, най-нова сред които е BIG SEE Product Design Awards 2024 / Winner. Тези престижни отличия са добра индикация, че продуктът е интересен и за пазара. Но какво е VoVoX? Това е

революционна концепция

в мебелите „Направи си сам“, която обединява иновация, функционалност и екологичен дизайн. Създадената през 2021 г. от г-р инж.-дизайнер Боряна Петрова и проф. г-р Васил Живков многофункционална система е проектирана да отговори на изискванията на днешния гъвкав начин на живот, предлагайки решение, което се съгласява и разглобява без никакви инструменти.

Модулният дизайн на VoVoX разчита на леки, но издръжливи плочи на дървесна основа, които формират конструктивните елементи на системата. Те са тънки и здрави, което допринася за устойчивост-

та и лесната употреба. Минималистичният подход намалява броя на конструктивните и свързващите компоненти и опростява процеса на монтаж и демонтаж. Отличителна черта на VoVoX са неговите многофункционални съединителни елементи. Те позволяват прикрепването на врати или гърбове към всяка кутия за съхранение, предлагайки гъвкавост за модифициране на системата след първоначалното съглобяване. Потребителите може да променят позицията на тези елементи или да добавят нови, създавайки разнообразни дизайнерски комбинации в зависимост от индивидуалните предпочитания и изисквания на пространството. Ключов момент при разработването на VoVoX е

отговорността към околната среда

Двата материала - шперплат и пластмасови съединителни елементи, може да отидат за рециклиране. В този модел е вложена идеята за практичния дизайн. Плочите са с дебелина от 9 мм, те са два пъти по-тънки от стандартните плочи, които се използват в мебелите. Това означава 50% по-малко суровина, а същевременно и олекотяване на изделието.

VoVoX е типичен пример за изследователска работа, прераснала в продукт чрез приложение на получе-

ните резултати. Всичко тръгва от дисертацията на Боряна Петрова за конструирането на мебели от тънки материали, която тя прави в Лесотехническия университет. Двамата с нейния научен ръководител проф. Живков решават чрез 3D принтиране да създадат съединителните елементи. Доразвиват идеята, след което тази разработка е

регистрирана като полезен модел

и като дизайн в Службата на Европейския съюз за интелектуална собственост в Аликанте. Върви се към индустриално внедряване, но пътят не е никак бърз и лек. Висока е цената на 3D принтираните пластмасови съединителни елементи и за да стане продуктът масов, е нужно друго решение. Планират с плодливска мебелна фирма да се пристъпи към внедряване, след като вече по европейска програма проектът е получил одобрение. „В подобна ситуация единият път е самофинансиране, другият е подкрепа от външна организация или програма, трети вариант е да се намери реализатор на продукта“, обяснява проф. Живков. Той ни въвежда и в актуалния тренд: „Относително чисти линии на силуета на мебелите. Елементи на масивна дървесина, фурнири или имитация, за да се вкара усещане за топлина и уют.

Тенденция към минимализъм и олекотяване на конструкциите, декориране чрез мрамор или керамични материали. Цветовете се менят всяка година, сега се търсят топли и пастелни нюанси. Екодизайнът става все по-важна тема.

Кръговата икономика

се стреми към повече суровина от възобновяеми източници, използване на по-малко материали, по възможност те да са рециклирани и рециклируеми, конструкциите да са олекотени и мултифункционални, да са по-дълготрайни и по-надеждни“.

Темата за рециклирането излиза на все по-преден план. Ако се произвеждат и ползват мебели с кратък

живот от само няколко години и ако няма система, която да ги вкарва отново в производството, това означава да замърсяваме природата. Така ще се депонират отпадъци на сметищата, вместо да ги намалим до минимум. В ЕС само 10% от отпадъците отиват на сметищата, докато у нас това е над 65% от всичко, което сме превърнали в боклук. Проф. Васил Живков напомня, че след 2028 г. мебелите ще трябва да имат дигитален паспорт, в него ще има индикация за степента на екодизайн. През следващите 4 г. предстои ЕС да определи единни правила за проектиране на устойчивите мебели, които да подлежат и на кръгова употреба. Съвместната работа на много и различни заинте-

ресовани страни ще трябва да доведе до

ново отношение

към обзавеждането, удряването на живота и рециклирането му, когато то стане неизползваемо. Нужна е добре организирана система за оползотворяване на отпадъците и яснота за събирането на старите мебели. Проблем е, ако те се изгарят в нечиичи печки, вместо на специализирани места, но най-добрият вариант е да влязат в кръговата икономика на повторното използване.

Време е да се мисли за оползотворяването на всичко, което е станало ненужно. Колкото по-подготвени сме, толкова по-леко ще приемем промените, които ЕС ще наложи в един момент. Държавата, общините, обществото ще трябва да намерят новия подход чрез работеща система, като ще трябва да се създадат нови бизнеси. Икономически лостове ще решат проблема. Навярно ще се изградят центрове за депониране на стари мебели, годните за повторна употреба може да се реновират и реставрират и това да даде добри резултати. Големите компании, известни с това, че налагат тенденции в производството, че са носители на новости и на иновации, именно те може да са

лидерите в оползотворяването

и даването на нов живот на мебелите, като в това се включва и рециклирането. Ще се очаква посоката, която Форумът за екодизайн към Европейската комисия ще зададе. Не е далеч денят, когато производителите не само на мебели ще трябва да се съобразяват с изискванията за екодизайн, тоест с това дали продуктите може да се рециклират, какъв е екологичният им отпечатък, достатъчно издръжливи ли са, подлежат ли на поправка и поддръжка. Доброто намерение зад всичко това е да живеем и да работим така, че да оставим нашата планета на хората след нас в по-добро състояние, отколкото е тя в момента. ⑩

Проф. г-р Васил Живков

ЦЕРБ и високоволтовите електрически машини

ПОДДРЪЖКАТА ДНЕС СПЕСТЯВА РЕМОНТА УТРЕ,
УВЕРЯВА Д-Р ИНЖ. ДИМИТЪР БЕЛЕЛИЕВ

Тони Григоров

Добрата поддръжка удължава живота на машината. Навременната поддръжка предотвратява големите повреди. Поддържаната машина е надеждна машина. Редовната поддръжка е най-добрата застраховка... Представяме ви Централна енергоремонтна база ЕАД (ЦЕРБ):

ЦЕРБ е структуроопределяща група от компании в България и в региона. Тя е една от малкото, които предлагат сервизна дейност, ремонт и поддръжка на високоволтови електрически машини. Неин основен фокус са трансформатори и генератори. Създаването на такава организация изисква огромни инвестиции и усилия в обучението на персонала: „Трудно се устоява на съвременните предизвикателства, сред които е

липсата на държавна подкрепа

за бизнеса в България, недостигът на работна ръка, която е функция на държавната политика в страната, няма и разбиране на национално ниво кои сектори трябва да се поддържат и развиват. Но ЦЕРБ продължава да се разраства и да добавя нови дейности към основната ни ангажираност, сред които изграждане на подстанции, създаване на Високоволтова изпитвателна лаборатория, Лаборатория за вибродиагностика и балансиране, Център за контрол на метали, Централна химическа лаборатория. Занимаваме се и с промишлено строителство. Всичко това ни позволява да разширяваме своята специализация. Провървя ни със собственика и затова ЦЕРБ успешно мина през периоди, в които нямаше икономическа логика такава дружество да съществува“,

казва г-р инж. Димитър Белелиев, председател на Съвета на директорите на ЦЕРБ и председател на БАСЕЛ.

Основният бизнес на ЦЕРБ намира

добра почва за работа

в Гърция, страните от бивша Югославия, има обекти в Албания, а през тази година поема ангажименти и в Румъния. Работили са в Ливан, Грузия, Сирия, Русия и Украйна, но в последните години са се насочили изцяло към региона. Бизнесът им в България не се развива силно, тъй като у нас липсва разбирането, че е по-добре да инвестираш в поддръжка, отколкото в тежък ремонт и покупка на нови съоръжения, както обикновено се случва. Най-често ги търсят след тежки аварии. По-големите енергийни предприятия нямат ясна визия какви проекти ще реализират в близките пет години и за ЦЕРБ е по-лесно да работи в чужбина, защото там има плановост, контрол и честна игра.

Какво се случва

В системата на НЕК разполагат с около 90 хидрогенератора. За да се поддържат в изправност, годишно трябва да се ремонтират по три от тези съоръжения. Иначе всяко възстановяване след тежка авария струва много скъпо. За последните 10 години е направен само един ремонт в мрежата на Електроенергийния системен оператор, където има около 1000 трансформатора. Вкарват се свежи пари за инвестиции в нови мрежи, а не се отделят средства за поддръжка. Системите имат технологични

Д-р инж. Димитър Белелиев

ЦЕРБ В ЧИСЛА

75+ години от създаването на компанията
32 млн. лв. е оборотът за 2023 г.
250 души работят в дружеството

параметри и предписания и ако не се прави обслужване през определен период от време, рано или късно те ще се повредят. За всяка машина и съоръжение има предписание след какъв период от време да се направи ремонт. В момента тези предписания не се спазват и съоръженията се експлоатират, докато не се счупят. Две са изискванията за безаварийната им работа: правилна експлоатация и поддръжка. Но и двете не се изпълняват. ①

Борислав Данков

метрореклама

+359 882 425 848 office@metroreklama.com

Рекламни съоръжения в цяла България!

www.metroreklama.com

ОТКРИЙТЕ НЕОГРАНИЧЕНИТЕ ВЪЗМОЖНОСТИ НА ВЪНШНАТА РЕКЛАМА!

» в Софийското Метро

» Брандиране на Автобуси

» Видимост в големите Търговски Вери

» Билборд съоръжения в Градска среда и по Републиканските пътища

Защото е важно рекламата да е на правилното място!

Адвокатът, който обича числото 24

В ПРОФЕСИОНАЛНАТА СИ ПРАКТИКА ЯВОР
ХАРИЗАНОВ Е ИЗБРАЛ ДА ОБСЛУЖВА БИЗНЕСА, НО
НЕ КАТО ГО ЗАЩИТАВА В СЪДА, А ПРЕДПАЗВАЙКИ ГО
ОТ ТАКОВА РАЗВИТИЕ

✍ Яна Колева

Адвокатът има само една форма на капитал - своята репутация. Явор Харизанов държи на своето добро име и като адвокат се насочил към търговското право по няколко причини. Заседанията по делата в София се бавят много и това не отговаря на неговата вътрешна динамика. Териториалният фактор също е от значение - домът и офиса му са в непосредствена близост до Агенцията по вписванията и това е изиграло определяща роля, когато през 2010 г. започва адвокатската си практика. Развитието на технологиите предизвиква него и още няколко колеги да създадат платформата BezGishe.bg. Основен фокус в тяхната работа е учредяването на търговски дружества и последващото им корпоративно обслужване, като работят с български и международни клиенти. Имат специализация в инвестициите в недвижими имоти.

„Този бизнес е динамичен, тъй като много от младите юристи се захващат именно с дейности в тази сфера.

Конкуренцията

е голяма, прави се ценови гъмпинг с по-ниско качество на услугата. Ние сме насочени към малкия бизнес. Хората първо идват при нас и по този признак си приличаме с общопрактикуващите лекари. Търсят ни предприемачи, които тепърва

навлизат в света на бизнеса. Даваме им А и Б-то на търговската дейност и разясняваме какво е това да имаш фирма, защо е важно да отделиш личното от фирменото имущество. Опитваме се да ги запознаем с основни правила - например колко е важно да имат добър счетоводител, за да не платят скъпо за лош избор“, разказва адв. Харизанов. Той и колегите му насочват клиентите как да формират капитала, казват им защо харесват числото 24 - то е достатъчно малко и отговаря на желанието им да се придържат към предвидените минимума. То е и гъвкаво, тъй като се дели по равно на 2, 3 и 4. Това осигурява повече спокойствие, че в бъдеще може да поделят дяловете така, както им е удобно. Ако фирмата е със 100 лв. уставен капитал, не би било възможно да са трима и да имат цели равни дялове. Ще се наложи да са в режим на съсобственост за стотния дял. Има доста на пръв поглед маловажни неща и те може никога да не се окажат важни, но добрата адвокатска репутация изисква клиентите да са наясно с редица възможни обстоятелства.

Тънкостите

в тази работа са много. Всичко изглежда просто, но спецификите трябва да се познават, а те се учат и с опита. Понякога, когато дойдат двама съдружници в бъдещ бизнес, започват да излизат неща, които те не са обсъдили. Ако не се

разберат преди подписването на дружествения договор, се залагат проблеми напред: „Трябва да се изяснят много подробности и ние консултираме клиентите дори против нашия интерес, тъй като те понякога се отказват, след като не могат да постигнат консенсус по определени въпроси“. Но това също е част от цената на добрата репутация.

Статистически повечето фирми са ЕООД. Ако обаче се влиза

в съдружие

е препоръчително предварително с добър адвокат да се направи оценка на риска. Така например чл. 137 от Търговския закон определя с какво мнозинство се взимат решенията на Общото събрание. Такова решение е назначаването на управител, който да говори и да се подписва от името на дружеството. В дружествата с ограничена отговорност има много силен личен елемент и сме зависими от нашия съдружник, като при липса на обща визия за бизнеса може да се стигне до неприятни ситуации. Често се учредяват съдружия с чужденци и при определени обстоятелства чужденецът напуска страната. Фирмата може и да не работи, но съдружниците фигурират в Търговския регистър. Ако в един момент местното лице бъде поканено да заеме висок държавен или общински пост, то не може да се отпише по бързата процедура без съгласието на другия съдружник.

Бумът в недвижимите имоти

не стихва все още. И адв. Харизанов предупреждава: „На купувача му трябва адвокат, а не на продавача. Продавачът има нужда от добър брокер. Без адвокат може да си купите „котка в чувал“ и после да има

те тежки последици, придобити срещу много пари“. Затова професионалният му съвет е, когато се купува недвижим имот, особено на зелено и с кредит, да ползвате адвокат. В договора може да има клаузи, които да не са от ваш интерес. Когато инвестирате голяма сума финансови средства, не разчитайте на коректността на строителя или на компетентността на брокера. Те нямат интерес да ви предупреждават за рисковете. Само опитният в недвижимите имоти адвокат безпристрастно ще представи всички

рискове и последици

от това, в което се впускате. В някои сделки може да се появят и други наследници, може да е направено дарение, което да се оспори.

„По-добре да се допитате до специалист, вместо с чисти намерения да се хвърлите в нещо, което да ви съсипе финансово“, коментира адв. Явор Харизанов.

Не е тайна, че брокерите, особено ако не ви познават, винаги продават най-доброто. Адвокатът обаче с професионално око може да установи, че паркоместото в задния двор или някоя тераса на покрива не върви заедно с апартамента. Куп проблеми може да се стоварят на главата на коректния купувач, за които той не си е и помислял.

Има

два вида адвокати

- едните ви представляват в съда, а другите имат за цел да ви предпазят от такова развитие. „Ако с

мой клиент се наложи да отидем в съда, значи, че в нещо съм се провалил. Консултациите, които давам, целят да се избегне това“, признава адв. Харизанов. Разбира се, че най-ценно е да не стигате до съд, но - животът крие изненади, това също може да се случи. Тогава адвокатът трябва по най-добър начин да защити вашия интерес. Но попрището, което Явор Харизанов е избрал, е да помага всеки бизнес още от ден първи да стъпи на здрава основа. Що се отнася до решението за покупката на недвижим имот, то често е водено от емоции. Затова е важно да не платите за „пясъчни кули“ и да не приемете мечтаното за истинска реалност. Не слагайте подпис под договор с интерес по-голям от тримесечния ви доход, без да сте чули „Да!“ от вашия адвокат. ☐

Как се работи на „ТИХИЯ ФРОНТ“

МИНАЛОТО ПРЕЗ ПОГЛЕДА НА АЛЕКСАНДЪР ТРИФОНОВ - 35 ГОДИНИ СЛЕД ПАДАНЕТО НА ЖЕЛЯЗНАТА ЗАВЕСА

▲ Георги Георгиев

Авантюра и предизвикателство, тайното винаги привлича. Признанието за талант, компетентност и знания в областта на техниката и възможността те да бъдеш използван по най-добър начин в полза на държавата - това се оказва огромното предизвикателство, което кара Александър Трифонов да каже „ДА“ през 1970 г. и да започне дейност на „тихия фронт“: „Онова време беше интересно, имах и удовлетворението, че моят труд намираще приложение, а България беше авторитет в развитието на нови технологии“.

Всичко има своята малка предистория. Дипломната работа на Александър Трифонов във Висшия машино-електротехнически институт „Ленин“ (сега Технически университет - София) е свързана със специална учреденска телефонна централа, разработена от Siemens, като нейният лиценз е купен от българска страна. Да продължи да работи в същото русло за него е безинтересно. Приема да стане част от научно-техническото разузнаване с очакването

само небето да слага табан

на неговите възможности за развитие. Минава през специално обучение, учи и немски език. После е изпратен като представител на ВТО „Изотимпекс“ в търговското ни представителство в Австрия, където освен по специалните поръчки, работи наравно с останалите. За цялостното си представяне е получил много висока оценка и е награден с орден „Червено знаме на труда“. Как е издържал на високото

напрежение и как се е справил с всичко, днес той няма отговор. Има обаче силно задоволство, че с работата си е дал принос към електрониката и електротехническата индустрия, към военната област. Оказва се точният човек, в точното време и на точното място. „Съдба“, казва днес той с голяма доза сантимент.

Сега - 35 години след падането на Желязната завеса, Александър Трифонов разкрива съществуването на свой

холограмен образ

- неговият двойник Жаров. Книгата „Разговори с Жаров. Хроника на един живот в две измерения“ е от над 500 страници и съдържа спомени, факти, архивни документи, лични оценки и анализи на време, хора, отношения, обвързаности. Към книгата има и флашка с филм, създаден с документални кадри от миналото, заснети лично от него.

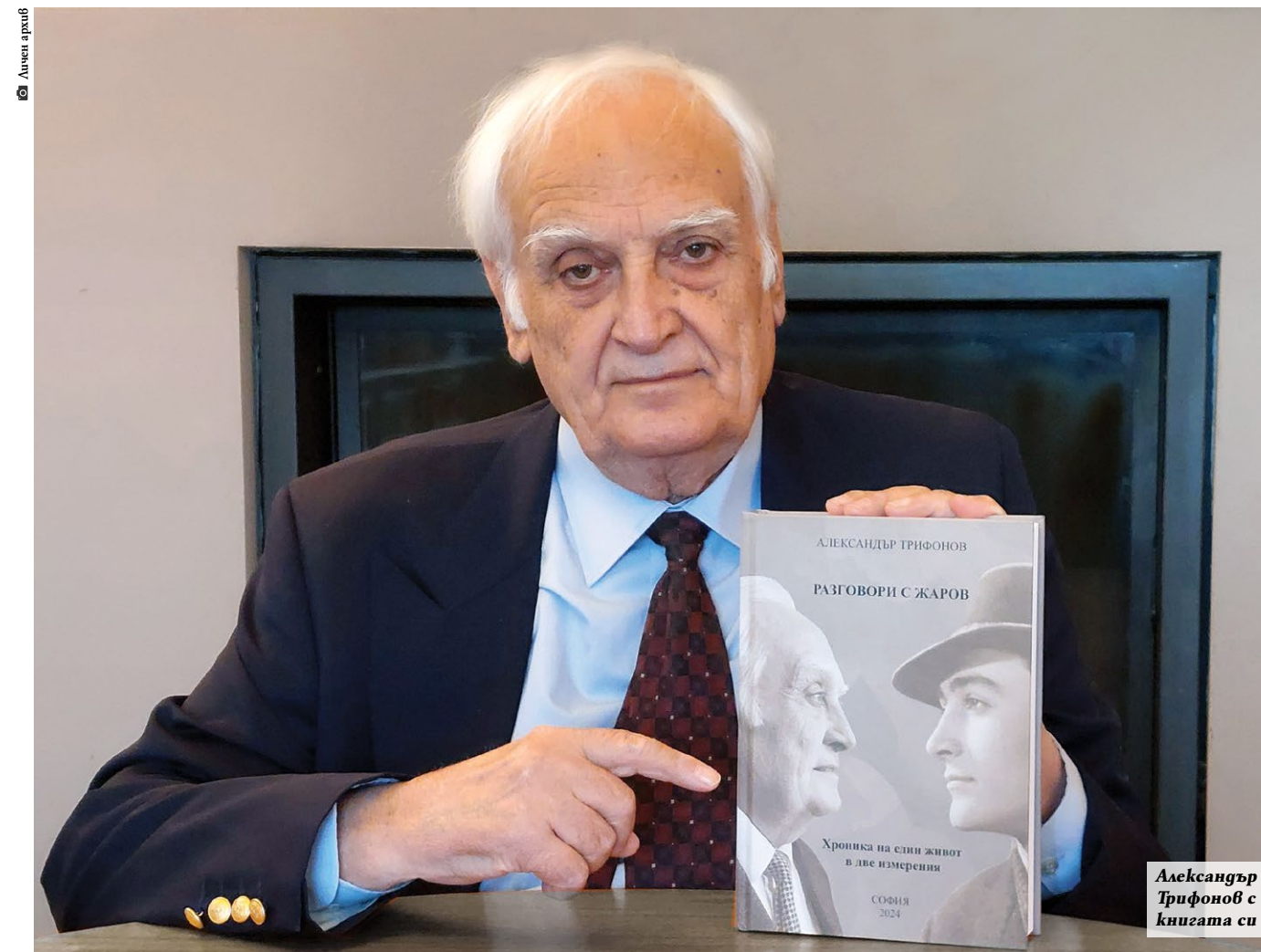
„Разузнаването е може би най-престижната професия, сравнима с космонавтиката, защото разузнавачът, както и космонавтът, трябва да отговаря на определени и строги изисквания, да е готов да рискува своя живот и благодеяние, срещу предизвикателства и опасности да изпълни задачи в непозната и често недружелюбна обстановка. Такива личности са всеотдайно подготвени, те от никоя страна не са считани за престъпници, а са уважавани, за разлика от някои български правителства и предатели на националната сигурност. В това се убедих сам и се надявам да убедя и читателите на тази книга“ - пише Александър Трифонов в този свой труд на

живота.

И преди, и сега е активна личност, необичаен човек с висок морал и отговорност. Изобретател. Иноватор. Човек, предан на съзидателните идеи, на развитието, на напредъка и прогреса. Той е дори сред първите автори на списание „Икономика“ през 1990 г. В книгата е приложено факсимиле от неговата статия „Съвременно развитие на процеса „Обновление“. Да, Александър Трифонов буквално е

**научно-техническа
енциклопедия**

Минал през трудности и победи, през върховете и спадовете на социалистическата икономика, бил е свидетел на голям подем, съпроводен от съпротива и грешки на хора, но и на безмилостната разруха и разграбване, а също на опитите да се създава бизнес и икономика отвъд идеологическите постулати. Затова решава да сподели своята истина, своя поглед, своите преживявания, свързани с „оновата“ и с „това“ време, с мисията на човека от научно-техническото разузнаване - където вододелят е 1989 г. От дистанцията на времето той стига до извода, че не е възможно за едно поколение да се изгради работническа класа със съзнание за принадлежност към фирмата, за която работи. Тогава отговорността за развитието на всяко предприятие се е носела от неговото ръководство, от Градския комитет на БКП и от съответното министерство. В годините на прехода обаче вижда как политиката стана инструмент за реализиране на него без покритие, на удовлетворяване на финансовата алчност и дори за разправа с конкуренти. Далеч, твърде далеч сме от онова, което Марк Тулий Цицерон е постановил: „Нека благосъстояние на хората да бъде върховният закон“.

Двете измерения на една икономика

• България имаше авторитет на държава със силен вътрешен ред. И беше търсена като партньор в наука, техника, производство - и от Изток, и от Запад.

• Една част от изобретенията, които в „онези“ години правихме, бяха продуктувани от това да преодолеем дефектите на определени наличности и ние извличахме ефект от това. Неволята ни караше да правим по-съвършени неща.

• Съветските специалисти признаха нашето превъзходство в определени области. Те констатираха, че българските лазери са по-добри от техните. В изчислителната техника имаме големи постижения. В селското стопанство бяха ни признали за сила и все още казват „български перец“ на най-вкусния червен пипер.

• Имахме специализация в областта на каростроенето и развитието можеше да продължи с

вкарването на нови технологии. Но изведнъж беше сложен край на голямото производство на кари в цялата страна. Останаха само малки фирми.

• Бяхме развили умения в израстването на кристали за електронната промишленост, приборостроенето и за военни приложения.

• България беше сила на международния пазар за продажба на ноу-хау и лицензи. Сега държавата не се интересува от такива възможности. Няма съдействие за реализирането на патенти и полезни модели, липсва рисковото финансиране, с което да се прескочи „Долината на смъртта“.

• Преходът, започнал преди 35 г., има и своите шансове. Той даде възможност да се очистим от всичко, което не беше доходно. Големият проблем е, че много от добре печелещите предприятия бяха източени и фалирани. Имаше заводи с

уникални технологии и оборудване, които бяха унищожени.

• Хубавото на новото време е, че нямаме онези ограничения, които стяха бизнеса и икономиката. Но не се възползваме от т. нар. офсетни сделки, срещу които да придобиваме технологии, когато купим нещо голямо - например самолети и военна техника.

• В годините на социализма България беше достигнала 25-о място като индекс на ООН за икономическо развитие в света, а през 2023 г. е на 71-во място, тъй като не се даде възможност учени и изобретатели да са в авангарда на икономическото обновяване. Проучване на Института IMD от Швейцария ни постави на 58-о място от 67 страни по конкурентоспособност за 2024 г.

• България може да се възроди, ако се постави ясна цел и посока за развитие. ☐

БАТ БЪЛГАРИЯ

насърчава отговорното поведение

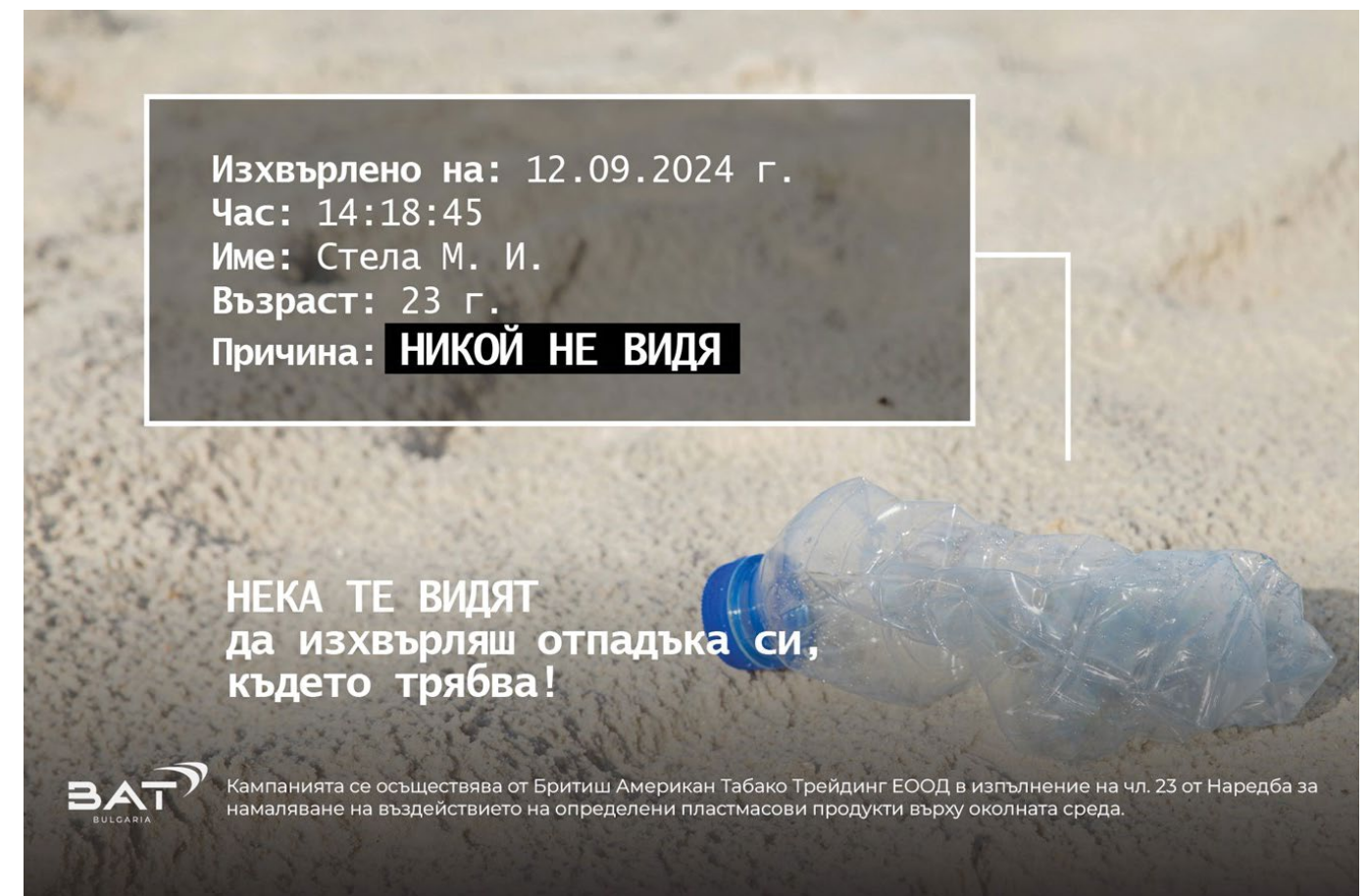
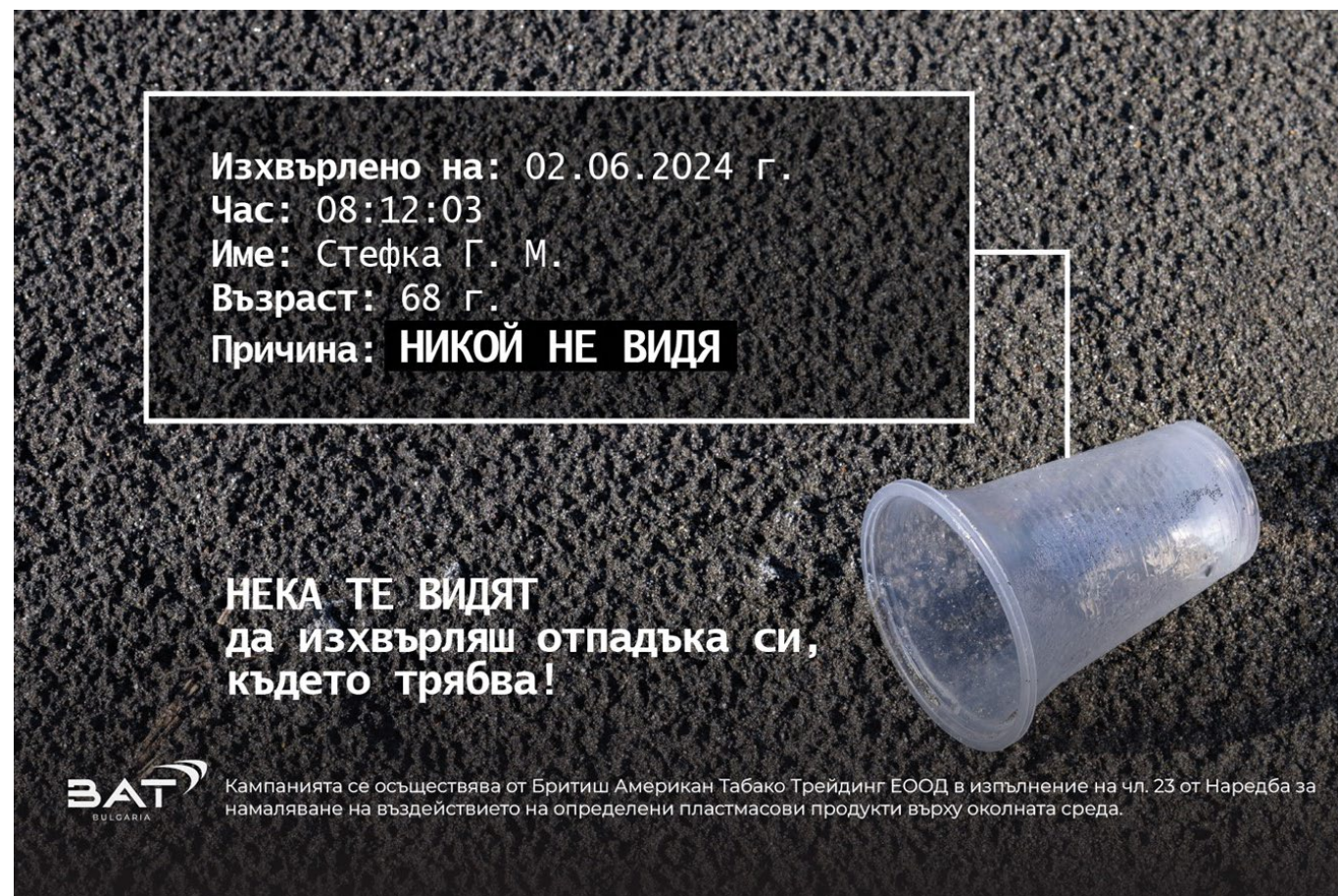
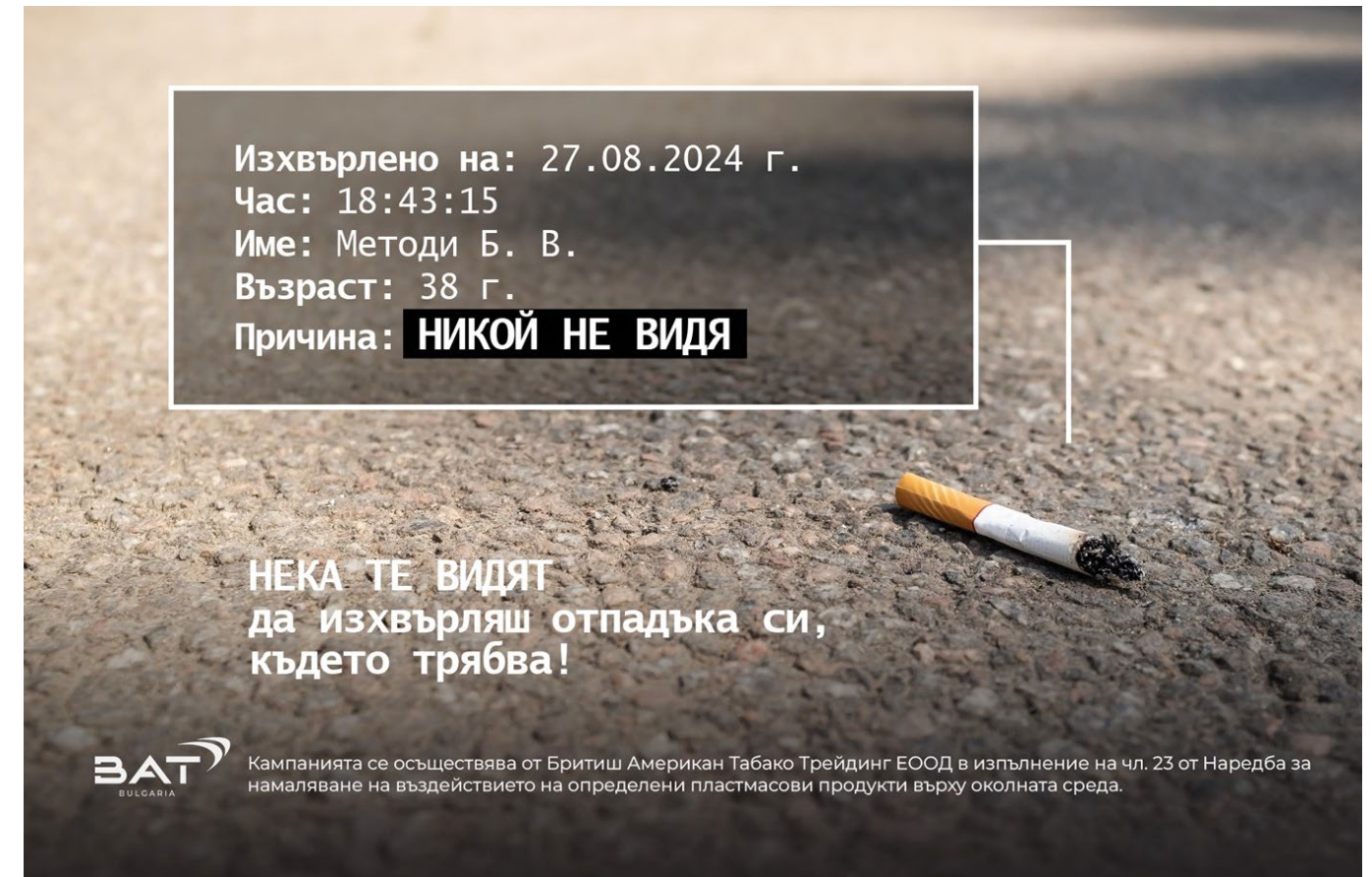
КАМПАНИЯТА „НИКОЙ НЕ ВИДЯ“ ИЗОСТРЯ ВНИМАНИЕТО ВЪРХУ НЕПРАВОМЕРНОТО ИЗХВЪРЛЯНЕ НА ДРЕБНИ ОТПАДЪЦИ

БАТ България насърча своята годишна програма за насърчаване на отговорното поведение с превенция срещу изхвърлянето на дребни отпадъци и опазване на околната и градската среда. Компанията стартира информационна инициатива „Никой не видя“, с която акцентира върху факта, че небрежно хвърлените дребни отпадъци не остават невидими, а напротив – те са не само забележими, но и трупайки се с все по-бързи темпове, се превръщат в негативен отпечатък за населените места и природата ни.

С кампанията се обръща внимание, че голям процент от хората изхвърлят неправомерно дребни отпадъци с идеята, че един фас повече например или друг дребен отпадък няма да имат съществено значение, особено ако се изхвърлят без никой да разбере. За целите на информационната кампания на БАТ България са разработени няколко визии, които онагледяват различни ситуации на проблема със замърсяването с дребни отпадъци, както и възможното негово решение с насърчаване на отговорното поведение.

Информационната кампания на БАТ България „Никой не видя“ призовава за изхвърляне на дребните отпадъци на обозначените за това места, както и тези за общ битов отпадък. Това е важна стъпка към изграждането на по-чиста и по-здрава среда за всички.

Кампанията „Никой не видя“ се осъществява от Бритиш Американ Табако Трейдинг ЕООД в изпълнение на чл. 23 от Наредба за намаляване на въздействието на определени пластмасови продукти върху околната среда. ⑩

Навици на високоефективните хора

Стивън Кови ни учи как в непрестанния ход на промените да изградим собствената си устойчивост

За да постигне успех в живота си, човек трябва да знае на какво всъщност се дължи успехът – това твърди Стивън Кови. Той е световноизвестен автор и е създал репутация на един от най-влиятелните експерти по въпросите на управлението, лидерството и семейството. Издал е няколко бестселъра, сред които се откроява „Седемте навика на високоефективните хора“. На голям успех се радват и другите му книги: „Първите неща – първи“, „Лидерство чрез принципи“, „Всекидневни размисли за високоефективните

хора“, „Фактори на проби- ва“, „Принципът на силата“, „Десетте природни закона за организация на времето и живота“, както и „Същността на лидерството“. Списание „Тайм“ го нарежда сред 25-те най-влиятелни личности на обществения живот в САЩ. Завършил е бизнес администрация в Харвард и има защитен докторат. За него Брайън Трейси казва, че отваря ума ни към вечните неща – ценности, семейство, човешки отношения, общуване. Да, животът си върви и времената се променят, но основополагащите принципи остават.

Wikipedia

Има три константи в живота - промяната, изборът и принципите.

Мечтите не работят, докато вие не работите.

Посей мисъл – пожъни действие, посей действие – пожъни навик, посей навик – пожъни характер, посей характер – пожъни съдба.

Най-бързо от всичко учиш в три случая - до 7-годишна възраст, на тренинги и когато животът ти е притиснал в ъгъла.

Лидерите не са родени и не са направени от някого - те създават себе си сами.

Начинът, по който виждаме проблема, е проблемът.

Ако искаш да промениш света, започни със себе си.

Единствената истинска грешка е тази, която не ни е научила на нищо.

Слабостта на слабите прави силните още по-силни.

„Бързи поправки“ не съществуват. Изграждането и поправянето на отношенията са дългосрочни инвестиции.

Задоволените нужди не мотивират. Само незадоволените правят това.

Ефективността не зависи от това какви усилия влагаме, а от това дали тези усилия са насочени в правилната посока.

BOTANICALS™

Открийте още комплекти LEGO® BOTANICALS™ на comsed.net

ДАЙ ЛЮБОВ, КОЯТО Е СЪЗДАДЕНА ДА ПРОДЪЛЖИ

MATTEL и ненадминатият триумф на куклата Барби

В СВОЯТА 80-ГОДИШНА ИСТОРИЯ БРАНДЪТ ПОКАЗВА, ЧЕ УСПЕХЪТ ИМА СВОЯТА ВИСОКА ЦЕНА И ТОЙ НЕ Е САМО НИЗ ОТ НЕВЕРОЯТНО ТОЧНИ ПОПАДЕНИЯ

Тони Григорова

Куклата Барби има популярност в цял свят. Тя изгрява на пазара през 1959 г. и завладява сърцата и умовете на деца и родители. И в тези над 65 години присъствие е не просто част от големи преживявания, а има и над 200 професионални превъплъщения - от Барби принцеса или лекар до астронавт и дори президент. Направена е колекция на Барби със скафандри и космическа станция и така куклата „каца“ на Луната няколко години преди самите астронавти. Има и други специални колекции, например пресъздаващи известни жени от историята. Русокосата красавица е създадена от компанията за играчки Mattel, основана от Рут Хендълър и нейния съпруг Елиът през 1945 г. в гаражна работилница в Южна Калифорния. Именно Рут е творческият дух, дал живот на тази кукла.

Пазарен усет

Историята на Барби и компания

та Mattel е история за възхитителен пазарен усет и умели маркетингови стратегии, но и за съмненията, които предшестваха всеки голям успех. През тези над 65 щастливи години на съществуване познатата на всички кукла успява виртуозно да лабира между детските желания и възгледите на родителите за играчките. В своя бурен живот неостаряващата красавица сменя националности, професии, антуража си от домашни любимци, от аксесоари и обкръжение, кандидатства се за президент, спечелва привързаността на малки и големи и устоява на критиките. С неодобрение се посрещат пропорциите на фигурата ѝ, които дават невярна представа на момичетата за нормалното женско тяло, но не само това, списъкът е доста по-голям.

Символ

Куклата Барби си отвоюва правото да е своеобразен символ на женската красота и модата, на независимостта и луксозния живот. Чрез нея се утвърж

дава идеята, че жените могат да постигат всичко. С Барби са свързани едни от първите реклами за деца. Дългият списък от онова, което за една кукла се оказва възможно, намери израз във филма „Барби“, който постигна достоен за своята героиня успех. При появата му през 2023 г. се стига до недостиг на розовата боя в световен мащаб, тъй като розовите колекции стават хит. Продажбите на куклите на Mattel имат бум заради рекламираната в продължение на месеци лентата. И макар Барби да е обвинявана във формиране на консуматорско отношение към живота, макар да е наричана пошла, вулгарна, празноглава и налагаща лош вкус, трябва да признаем, че за нея се говори като за реална личност. Това я превърна в един от културните феномени на XX век с незалязваща слава и до днес.

Създателката

„Майката“ и създателка на куклата Барби е Рут Хендълър. Тя е най-малката дъщеря в семейството на полски еврей,

които емигрират в САЩ в началото на XX век. Консервативните ѝ родители мечтаят дъщеря им да се омъжи, да има деца и да се грижи за домакинството. Те са изненадани от амбициите на Рут, която избира да получи образование в колеж и да изучава промишлен дизайн. През 1938 г. тя се омъжва за своя състудент Елиът Хендълър и им се раждат две деца – Барбара и Кенет. Това дава успокоение на нейните родители. Но историята има свое развитие.

Пазарна ниша

В средата на 40-те години Рут напуска работата си като секретарка в едно от холивудските филмови студио и двамата със съпруга ѝ основават компания за производство на дървени рамки за картини и фотографии. Елиът се занимава с дизайна и изработката на моделите, а Рут отговаря за рекламата и продажбите. Остатъчната дървесина от рамките се изхвърля, но се ражда идея как да се оползотвори, като се произвеждат мебели за кукли. Рут е наблюдавала как дъщеря им Барбара опитва да прави столчета и креватчета за куклите от кубчета и празни кутийки. Започват да произвеждат миниатюрни кукленски мебели и за изненада те се оказват по-доходоносен продукт от рамките за картини.

Образ и подобие

Бизнесът се разраства и семейство Хендълър има нужда от партньор и финансиране. Привличат своя семеен приятел Харолд Матсън, към когото всички се обръщат с Matt. Новата компания е основана през януари 1945 г. и е наречена Mattel Creations, като името Mattel включва по нещо от имената на двамата мъже - Matt и El. Бизнесът е фокусиран върху мебелите за кукли, детски музикални инструменти и пушки. Рут продължава да е в сянка. Тя обаче забеляз

ва, че Барбара проявява голям интерес към хартиени кукли, които приличат на възрастни. Тя ги облича в различни тоалети и ги гримира. Рут вижда огромна празна пазарна ниша за кукли с външен вид на пораснали момичета, а не на бебета и деца. Елиът се отнася скептично към тази идея и отхвърля подобна възможност като безперспективна. Но през 1956 г. по време на екскурзия в Швейцария Рут вижда на витрината на магазин необичайна пластмасова кукла – блондинка с пичуци форми и ексцентрично облекло, която всички наричат Лили. Рут се вдъхновява да създаде нейно подобие, еталон за женственост, на който момичетата да подражават, и се захваща да създаде аналог за американския пазар.

Вдъхновение в розово

В края на петдесетте години на върха на славата си в Холивуд е актрисата Джейн Мансфийлд, тя е приемана като сексимвол на Америка. Когато се омъжва за Мистър Вселена Мики Харгитай, тя превръща тяхното ново имение в показно за медиите място. Снимките на дръжките интериорни решения не слизат от страниците на светските списания и цяла Америка въздиша по този идиличен свят. Всичко в „Дома на любовта“ е в розово, в украсата присъстват сърца, амурчета, купидони. Затова и първата кукла Барби е копие на Джейн Мансфийлд. Нейният дом възпроизвежда дома на Джейн и Мики. Първите дрехи и аксесоари за куклата са поръчани на известни модни къщи. През 1958 г. Рут Хендълър патентова куклата, наречена Барби в чест на нейната дъщеря Барбара.

Роду се звезда

Преди да започнат продажбите, Рут прави социологическо проучване, като кани 100 майки и 100 момичета от раз

лични възрасти и демонстрира пред тях новия продукт. Повечето от майките категорично не одобряват тази кукла, а техните дъщери са във възторг, намират Барби за прекрасна и искат да я имат. Това дава тласък на Рут да я демонстрира по време на ежегодното изложение на детски играчки в Ню Йорк през март 1959 г. Първоначално куклата струва три долара, а аксесоарите към нея се продават отделно и са доста поскъпи. Това е още един маркетингов ход на Рут Хендълър. По нейно настояване е предприет друг рискован ход - почти всички налични средства на компанията са вложени в телевизионна рекламна кампания. И много бързо са продадени над 300 хиляди бройки. Куклата Барби става най-продаваната играчка в историята на компанията.

Революция в света на играчките

През 1960 г. Mattel представя говорещата кукла Chatty Cathy и прави революция в индустрията на играчките, пазарът през 1960-те и 1970-те години е наводнен с говорещи кукли. През 1961 г. Mattel представя куклата Кен, в която Барби е влюбена, и той става неин партньор в голямото пътешествие. Според лезендата за живота на Барби тя го среща на снимачната площадка на холивудски филм. Кен носи името на Кенет, другото от децата на основателите на Mattel. Добра находка, умело прилагана в годините, е, че Барби и Кен разказват истории и имат най-различни външащи превъплъщения, с които поддържат интереса. Но Mattel не е само кукли.

Разрастване

Компанията става публична през 1960 г. и е листната на Нюйоркската фондова борса 3 години по-късно. През 60-те години Mattel също придобива редица компании с подобно мислене. През май 1968 г. са пуснати играчките за момчета Hot Wheels. В създаването участва екип от изобретатели, който включва ракетен учен и дизайнер на автомобили. През тази година излиза и друга кукла - Кристи, приятелката на Барби. Това е първата тъмнокожа кукла. През 1969 г. става ребрандиране и производителят на играчки Mattel Creations е вече само Mattel и логото е „червено слънце“ с надпис MATTEL. През 1970 г. Hot Wheels сключват споразумение за спонсорство с двама състезатели, като автомобилите им жълта Volkswagen и червен Duster

През 2024 г. куклата Барби стана на 65 г.

Рут Хендлър със своите кукли Барби през 1961 г.

Филмът „Барби“ също се превърна в хит

са възпроизведени като играчки Hot Wheels.

Първите стават излишни

През май 1970 г. Mattel сформира съвместна компания за производство на филми Radnitz/Mattel Productions с продуцента Робърт Б. Радниц. Това дава тласък за целодневно развлечение, което да придружава най-известните телевизионни реклами на играчки, а по-късно влиза в партньорство с Mehra Entertainment. Играта с карти Uno е изобретена през 1971 г. и е придобита от Mattel през 1996 г. През 1971 г. Mattel купува The Ringling Bros. и Barnum & Bailey Circus за 40 млн. долара и продава цирковата корпорация през декември 1973 г. Въпреки че е печеливша, Mattel показва загуба от 29,9 млн. долара за 1972 г. През 1974 г. разследване показва, че Mattel са издавали фалшиви и подвеждащи финансови отчети, което води до освобождаването на Елиът и Рут Хендлър от компанията, основана от тях. Артър С. Спър, тогава вице-президент на Mattel, поема контрола над компанията през 1975 г. и я връща към печалба за две години. Рут Хендлър продава акциите си през 1980 г.

Нагоре-наголу

Mattel дебютира своята линия Electronics през 1977 г. с изцяло електронна ръчна игра. През 1980 г. представя и първата разнообразна линия с испаноговоряща кукла и първата афроамериканска Барби. През 1982 г. излиза линията на He-Man и Masters of the Universe от екипът физурки, това вдъхновява мисериял от комикси от три издания, анимационен сериал и филм с действие на живо. В началото на 80-те години Mattel произвежда системи за видеоигри под свои собствени марки и по лиценз на Nintendo. През 1985 г. компанията започ-

ва телевизионната рекламна кампания на Барби „Ние, момичетата, можем да направим всичко“. През 1986 г. Барби влиза в списъка с известни личности, нарисувани от Анди Уорхол.

Базираните в Ню Йорк фирми за рисков капитал E. M. Warburg, Pincus & Co. и Drexel Burnham Lambert инвестират няколко милиона долара в Mattel през 1984 г., за да помогнат на компанията да оцелее. Продажбите на линията с екипът физурки Masters of the Universe са в спад, което води до загуба от 115 млн. долара през 1987 г. Mattel осигурява лицензионни и спонсорски права от The Walt Disney Company за нова линия плоски играчки за бебета и деца в предучилищна възраст през 1988 г., спонсорира атракции и разработва и продава играчки в три тематични парка на Disney, договаря и изключителните права за продажба на кукли, плоски герои и детски играчки, базирани на герои на Дисни.

Игри за малки и големи

Mattel купува The Learning Company (преди SoftKey) през 1999 г. за 3,5 млрд. долара, но през следващата година я продава на загуба. През 2000 г. Mattel подписва сделка с Warner Bros., за да получи основния лиценз за играчки с марка „Хари Потър“. Договорът е разширен през 2002 г. и на Mattel са дадени правата за производството на играчки Superman, Batman, Wonder Woman, Flash, Justice League и Looney Tunes за всички пазари с изключение на Азия. През 2001 г. е създадена първата кола Hot Wheels в реален размер - Twin Mill. Произведени са двайсетина коли в реален размер и всички те са въведени в Hot Wheels Garage of Legends. През 2002 г. компанията затваря последната си фабрика в САЩ и прехвърля цялото производство в Китай. Последва верига от събития, които довеждат до

разпространението на милиони опасни играчки, включително замърсени с олово, голяма част от които са изтеглени от пазара. На 11 юни 2010 г. Mattel пуска Monster High, модна линия за кукли, включваща добре познати на тийнейджърите чудовища като Дракула, Франкенщайн, Клеопатра, Горгона, Върколак и Мумията.

Рут Хендлър си отива от този свят на 27 април 2002 г. в Лос Анджелис, огорчена, че е станала жертва на финансови машиниции, от които нищо не разбира. Съпругът ѝ Елиът приключва своя земен път през юли 2011-а на 95-годишна възраст.

В крак с технологиите

През януари 2015 г. членът на борда на директорите Кристофър Синклер замени главния изпълнителен директор Брайън Стоктън, след което 2/3 от висшите ръководители подават оставки или са уволнени. На 21 януари 2016 г. Mattel придобива Fuhu, производител на таблети Nabi и друг технологичен хардуер, в процедура по несъстоятелност за около 21 млн. долара. На 30 март 2016 г. Mattel сформира подразделение за „старши ръководители“, наречено Mattel Creations, за да централизира продукцията си на мултиплатформено съдържание. В последното десетилетие компанията усеща как всичко е на подвижни пясъци и търси начини да е в крак с предизвикателствата на новите технологии и новото поколение деца.

В годините Барби търпи еволюция и с охота приема всичко ново, за да е желана, мечтана и купувана. Mattel в 80-годишната си история минава през своите върхове, кризи, спадове, изпитания и възход. Барби остава ненадмината по своя успех и е емблема на бранда. ⑩

× ВСИЧКО ЗА СИНА МИ ×

ВСЯКА НЕДЕЛЯ | 21:00 |

• Б.Н.Т. •

Васил Найденов: Дълъг живот има МУЗИКАТА, КОЯТО ВЪЛНУВА

ИЗКУСТВОТО СЕ НУЖДАЕ ОТ ПОДКРЕПА И ДЪРЖАВАТА
НЕ БИВА ДА СЕ ОТТЕГЛЯ ОТ ТАЗИ ФУНКЦИЯ

✍ Татяна Явашева

Васил Найденов... Споменем ли това име и в ушите ни започва да звучи „Адаптация“, „И утре е ден“, „А дали е така“. „По първи петли“, „Любовта продължава“, „Сбогом, моя любов“, „Бързаш, няма време“, „Едва ли всичко пак ще се повтори“... Да кажем, че е певец, изпълнител,

композитор, аранжор, е недостатъчно. И преди, и сега той остава любимец на поколения българи. Пътува много из страната, с музиката и с присъствието си покорява сърцата. Беше специален музикален гост на церемонията „Мистър и Мисис Икономика 2024“. Разлюля залата. Поканихме го за среща с нашите читатели. И ето го – Васил Найденов!

- Г-н Найденов, с коя песен символично да започнем този разговор?

- „Бог се роди, Колего“ – тази песен на Стефан Димитров по текст на Маргарита Петкова е една от най-хубавите коледни песни в България.

- Наричат ви легендарния Васил Найденов и това е най-често срещаното определение за вас. Как се става легенда и звезда на музикалния небосклон в България – имате ли вече този отговор?

- Нямам такива претенции. Това е приоритет на по-младите у нас, между тях има голямо боричкане и състезание кой е по-голям от другия.

- Но вие сте го спечелили това състезание, щом имате признание като „легендарен“...

- Нормално е да има състезание, използват се най-различни средства. Не съм от вчера в този занаят и мога да направя точна съпоставка. С Богдана Карадочева и Йорданка Христова си говорихме наскоро, че хората от нашето поколение, въпреки състезанието, повече намирахме общ език помежду си, можехме да си честитим празници. Времето сега е по-различно, но това извине-

ние не важи. И в парламента се оправдават, че времето е такова. Но е въпрос на морал, на самооценка, на култура, на поведение. Нашето поколение също имаше своите проблеми, решавахме ги. Ние по друг начин гледахме на света и на отношенията между нас.

- С какво в това по-различно време печелите в напреварата?

- Не мога да кажа дали печеля, или губя. Нашето поколение мина през доста перипетии. Ние бяхме навлезли в международен пазар, макар и държавите да бяха социалистически. Но няма да бъдеш поканен, ако нямаш публика. В Източна Германия, Чехословакия, Унгария, Куба, Съветския съюз нашата професия е безпощадна, иска се да пълниш залите. Имахме излаз навън и това беше възможност да докажем себе си и да имаме дивиденди от международните изяви. Днес това не се случва, въпреки огромния шум, който се вдига. Пазарната икономика трябва да почива на здрави основи.

- Имате ли днес излаз на външния музикален пазар?

- Прекъснахме връзките с предишния социалистически пазар. Правил съм по 120 концерта в Русия. Лили Иванова имаше много концерти

там. Източна Германия беше много гостоприемна. У нас се канеха много чуждестранни артисти. Като върнем назад времето на Иван Славков, Найденов Андреев и на всички, от които зависеше например новогодишната програма, ще видим, че тук идваше плеяда от най-именитите в света, като Прешърс Уилсън, Глория Гейнър, Тина Търнър, Бони М. Преди години Хачо Бояджиев, Нено Цонзаров, Младен Младенов, Васа Ганчева бяха двигатели на новогодишните програми и част от тази продукция се продаваше в чужбина. Правеше се обмен с източноевропейската телевизия. Имахме създадени традиции, но този обмен секна, сега се води друг вид политика. Тя се отрази не само на музиката, но и на износа на плодове, зеленчуци и консерви, даде отпечатък на много неща, които се изнасяха от България. Пренебрегнахме този огромен пазар, а той е много по-близък до нас – и езиково, и културно, и териториално. Малко трудно ще превземем Холивуд и Бродуей, тъй като те имат други традиции. Не говоря с носталгия към соцa. В подкрепа на демокрацията съм пъл безплатно на много концерти. Но като си направя равностойка, не съм убеден,

че България спечели много от тази промяна – поне не в областта на музиката.

- През предишните 45 години сте правили кариера и име, имате и добри, и лоши спомени. За тези 35 години какво ще кажете?

- Това е част от моя живот. И тогава имаше миропомазани, шуробаджанащината не си е отишла и до днес. Това старо съвсем не е забравено. От гледна точка на музиката и изобщо на изкуството по онова време имаше друг излаз, а за него преди години не сме си давали сметка. Въпреки че бяхме социалистически лагер, че Културният отдел на ЦК на БКП ни наблюдаваше, въпреки че не трябваше да нося кецове и обеци... Кецовете ги сложихме за първи път с Косьо Марков от „Тангра“. Нашето поколение въведе мода. Наричаха ме Васко Кеца. Да, имаше негативни страни, животът не е бил розов. Но „математиката на живота“ и днес показва и плюсовете, и минуси.

- „Времето е наше“ – как от днешната си позиция гледате на този лозунг, роден в зората на де-

мокрацията?

- Това е много хубав израз. Но по онова време един политик ме беше видял и коментира какви хубави снимки сме си направили в синьо пред плакат с такъв надпис. И ми каза: „Времето е ваше, но парите са у нас“. После това беше тръгнало като виец из цялата страна. Тогава го приех като игра на думи, но през годините разбрах, че времето не е чак толкова наше.

- Принавате, че имате честта да пеете за най-богатите хора в страната. Как го постигнахте?

- Разбира се, така е през последните десетина години, и то не само в България. Хора, които имат финансови възможности, ме харесаха. Те са в контакт помежду си и когато допаднеш на един, получаваш и следващо предложение от друг. Канят ме на лични и на фирмени празненства. И Елтън Джон е пъл пред шейховете и монарси. С някои станахме лични приятели. Но не съм си позволявал да искам спонсорства и дивиденди. Изкуството трябва да се подкрепя, държавата не бива да се оттегля от

тази функция.

- „Времето е такова“ – как вие не се подгадохте на това житейско оправдание?

- Много хора и преди, и сега оправдават свои житейски избори точно с това. Не го приемам. Човек трябва да живее с достойнство. Може да му е по-трудно, но има начин да се докаже в работата и на други места. Да, вратите се отварят по друг начин, когато си „в играта“. Тя ми е ясна. Въпросът е дали човек е готов да продаде душата и достойнството си. И в днешно време е важно човек да оставя достоен пред себе си поне.

- Направихте кариера и име още по онова време. Как в тези 35 години съумяхте да не станете демодет?

- Това с демодето е удобно оправдание в нашата професия. Хора, които не са написали една песен, не са направили един аранжировка, те обясняват кое е модно и кое – демодет. Сред тях са такива, които ръководят парада в даден момент. Да даваш акъл отстрани е лесно. Умение е

с работата си да устоиш на времето и на предизвикателствата.

- Как успяхте да преминете от едното време в другото, как издържате „изпита“, щом и днес сте сред най-харесваните в шоу бизнеса?

- Имах голям шанс да работя с кадри автори на музика, на текст, аранжори, музиканти. Нашата професия е групова. Днес много млади хора имат самочувствието на композитори, но невинаги самочувствието създава музика, която да оцелее във времето. Давам си сметка, че в моя репертоар са песни, оцелели доста години. Прави чест на хората, с които съм работил, че са създали част от тази музика. Другата част съм я писал аз. Мога да призная, че почти не съм писал едно към едно песните,

които са ми давали. Сред малкото изключения е „Адаптация“. Каквато ми я даде Митко Щерев, такава я изпях във филма. Другите ги преработвам, но за това се иска музикална култура. Искате да разбирате от аранжировки и да притежавате добро чувство за импровизация. Генералността на тази музика е в нейната простота. Простите неща в живота са най-сложни.

- Днес рядко правите нова музика. Защо?

- Бързо мога да произвеждам нови и нови песни. Това, че не ги правя, не означава, че не го мога. Отблъсна ме фактът, че радиата почти не пускат българска музика. А и има „познат“ механизъм, за да звучиш в ефира. Нас ни слагат в несериозния коридор на поп музиката. Но и сред нея има неща, които се пеят 50-100

и повече години.

- Но вие си имате ваша аудитория. Защо заради нея не създавате свои нови песни?

- Част от тази аудитория трябва да ме подкрепи преди години, когато с Иван Димитров от „Музикаутор“ искахме да се въведат 33% българска музика в плейлиста на радиата. Но то не се прие под претекст, че е посегателство върху демократичността. Става обаче дума за чиста търговия – когато произвеждаш домати и краставици, а дори и песни, докато те не се появят на пазара, хората не знаят какви са вкусовете им качества. Като отидеш в Гърция, Турция или Румъния – бързо разбираш къде си, ориентиращ се по музиката, която там звучи. Сигурно и те във фонотеките си имат произведения от цял свят, но те дават предимство на родната си музика. Не съм краен националист, но трябва да отстояваме националната си култура.

- Как изглежда музикалната индустрия в България през вашия поглед?

- Това е много сложен въпрос. Даже забавен, защото тази индустрия е наречена забавна, тя понася всякакъв модел тежести. Отделил съм се от нея. Вече се ползват продуценти, но липсват хубавите песни. Превъзпитаха се цели поколения. Попфолкът не е само музика, а е начин на мислене, естетика, обличане, манталитет, поведение. С него израснаха 2-3 поколения и той скоро няма да изчезне. Наложил се тотална всеядност. Едни опитват да наложат своя вкус, други просто искат да печелят много пари. Не бива на първо място да се слагат парите и комерсиалното да ни се насажда. Опорочихме думата комерс – тя означава търсене и предлагане, някой да купи продукт, изкуство. За да има продаваемост, трябва да има и пускаемост в ефира. Как някой да купи изкуство, ако то не се предлага и не стига до хората. Институциите обаче проявяват особено нехайство към всичко това.

- Вие какъв модел избрахте? Имате си импресарио...

- Човекът, който е мой импресарио, преди години беше помощник-режисьор и посредник между мен, групата, с която

работя, и клоновете на Обединение „Музика“. С него вървим заедно отдавна. За да съм точен спрямо себе си, се отделих и почти спрях да произвеждам българска музика. На 2-3 години пускам песен, обикновено музика за филм. Имам голям брой успешни филмови песни и продължавам да ме търсят. Ограничих се в правенето на видеоклипове. Избрах най-трудния вариант, той обаче е духовно най-лесният, тъй като ме спасява от музикални, но и от човешки компромиси.

- Защо според вас сега у нас рядко се раждат хитове и шлагери?

- Факторите са много. Някога се учихме и вдъхновявахме от най-великите в музиката и израствахме със Стиви Уондър, Арета Франклин, „Бийтълс“, „Чикаго“, „Ролинг Стоунс“. Това обогатява музикалната култура, чувството за импровизация и за аранжировка става по-голямо. Сега компютрите предоставят огромни възможности, ставаш робот и вземаш много неща наготово. На Балканите не върви да си „като“ някой от място далечно, тъй като тук си имаме наша вълна, която раздвижва нашата кръв.

- Адаптация вече години наред е сред най-споменаваните думи. От каква адаптация имаме нужда сега?

- По отношение на музиката трябва да се адаптираме към истинските неща. Имаме изключителен фолклор, имаме прекрасни български музиканти и инструменталисти. Да не забравяме, че Милчо Левиев, отивайки при един от най-известните музиканти Дон Елис, е представил неравноделни български размери и така става джазмен от световна величина. Не бива да гледаме само с очите на търговци. Търговията ще дойде с времето. Някога ми казваха, че аз съм въвел в българския език новата дума адаптация. Същото се твърдеше и за „Казано честно всичко ми е наред“. От това излязоха много модификации

на предавания и на какви ли още не неща.

- „Казано честно всичко ми е наред“ – това твърдение какъв мост хвърля към днешния ден?

- Автор на този сатиричен текст е Петър Софрониев. Имаше игра на думи, която не изпях: „Хей, човече, ти, който си въобразяваш, че всичко ти е наред, съвсем не си в ред“. Тази песен стана хит и продължава да живее. Сега големият проблем е, че повечето песни показват бедност на езика, думите не се изпояват добре, не се изговарят разбираемо. Разчита се на досещане.

- Малкото момче, което не спира да мечтае – така ви нарече ваш приятел. За какво мечтаете?

- Мечтая да станем по-добри. Да се вслушваме в хората до себе си. Ако тези правила се въведат сред всички управляващи, сред политиките, ще има обществен ефект. Но

и те са огледало за народа. Затова е хубаво да си дадем сметка колко преходен е животът. Някои правят милиони и милиарди, но не съм убеден, че всички те са много щастливи.

- Какъв завършек да дадем на този разговор?

- За да приземим хората около нас, в това число пари и властимащите, нека да казваме нещата така, че да бъдем чути. Оптимистично е, че сутрин се събуждаме. Оптимистично е, че когато се огледаме, ще видим и много свестни хора около нас. Оптимистично е, че въпреки бомбардировки и войни поникват цветове. Природата е над всичко. Всеки не само да наблюдава и да се грижи за собствените си успехи, но и да проявява социална ангажираност. Вместо да прекланяме глава, да допринасяме светът да върви към по-добро. ☺

Нови книги от Сиела

„Високо“

от Владимир Николов

Искрена, неудобна и смела, „Високо“ разкрива неподправения образ на спортиста, съпруга, бащата и лидера Владимир Николов. На човека, който оформя чрез своите чест и морал образа на българския спорт за поколения напред. Написана в съавторство с журналиста Виолета Цветкова, автобиографията разкрива вдъхновяващата история на едно обикновено българско момче, изкачило „волейболния Еверест“, но завинаги останало вярно на родината си, своето момиче и ценностите, които неговите лични бuditелни са му предали.

„Прави каквото трябва“

от Райън Холидей

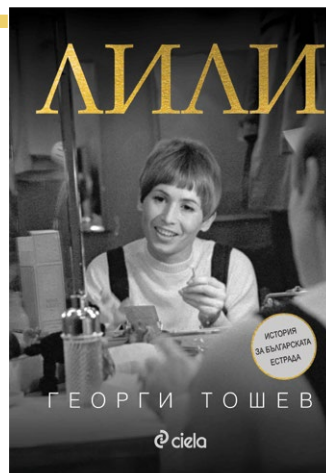
В третата книга от поредицата на Райън Холидей за стоическите добродетели – „Прави каквото трябва“, той обръща внимание на една добродетел, която често се игнорира, защото е може би най-трудната за постигане и изисква най-големи лични жертви. Това е справедливостта. В книгата той проследява истории на активисти за правата на човека, американски президенти, революционери, писатели.

„Лили“

от Георги Тошев

В традицията на най-добрите световни хроники, „Лили“ не е биография, а документ за времето, в което се ражда българската естрада и най-голямата ѝ звезда. Като базира своя документален поглед на редица архивни документи, спомени на хора, попаднали в близкото обкръжение на Лили Иванова, както и на правени през годините интервюта със самата нея, Георги Тошев умело разкрива човешкото лице на певицата, предизвикателствата на съдбата и изборите, които е направила, за да продължава да владее с финес сцената. Луксозното издание с твърди корици е допълнено с редица фотографии, които се публикуват за първи път.

„Минимализъм“

от Ралица Генчева

Нямате нужда от безброй нови вещи и огромен списък с постижения, за да сте щастливи. Всъщност, както ще разберете от страниците на „Минимализъм“ от Ралица Генчева, много по-лесно е да намерите щастие, когато имате по-малко. Опитайте да разчитате всичко излишно и освободете място за щастие.

www.comsed.net

Silverlit®

Време за
ИГРИ!

Добре дошли в магнетичния ESTE FITNESS & SPA

ТОВА ДОБРЕ ПОЗНАТО МЯСТО НА ЛУКСА В СТОЛИЦАТА ВЕЧЕ 8 ГОДИНИ ПОДДЪРЖА НАЙ-ВИСОКИ СТАНДАРТИ В ПОСТОЯННО ПРОМЕНЯЩИЯ СЕ СВЯТ НА УСЛУГИТЕ ЗА ЗДРАВЕ И БАЛАНС

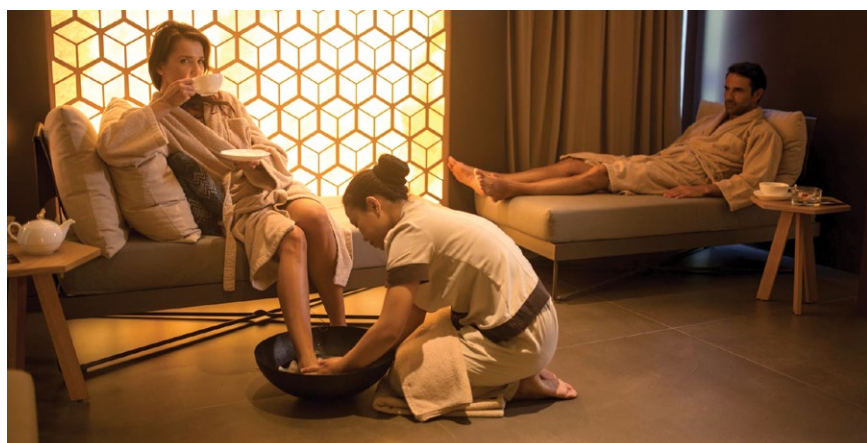
Тони Григорова

В ESTE FITNESS & SPA ще получите най-добрата услуга... Лично може да се убедите, че това място на лукса се отличава от другите на пазара и с това, че предлага всичко в сърцето на града – СПА, фитнес и уелнес център, събрани заедно. Тук всичко е перфектно: от замисъла до ежедневната реализация. Едно наистина съвършено място, на което се държи на качеството и уюта, на добрата информираност и на отличната поддръжка. „Нашиите клиенти търсят не просто релакс, а цялостно изживяване, което да отговори

на техните индивидуални нужди. Това включва не само процедурите, но и атмосферата, качеството на продуктите и вниманието, което получават. Гостите могат да се отпуснат сред комфорт и елегантна атмосфера“, казва Надя Халачева, управител на ESTE FITNESS & SPA.

За отлично здраве

Тук всеки може да получи най-доброто в сегмента FITNESS & SPA, като всяка услуга е елемент от пъзела на отличното здраве. Има възможност да избирате от цял букет от ритуали, масажи и индивидуални процедури и да останете напълно удовлетворени, тъй като се поддържа високо ниво във всичко, което се предлага, след като то е добре изпитано. Може да се доверите на авторските масажи, както и на всяко предложение, включено в

широкото портфолио от услуги.

Високо ниво

И тъй като ESTE FITNESS & SPA е тръгнал пръв у нас в изграждането на луксозен образци, сега гургу в тази област го следват. Но този център пази своето високо ниво и поредно доказателство за това са двете отличия през октомври 2024 - LUXURY FITNESS SPA на глобално ниво и BEST SPA THERAPIST в европейски мащаб, с които затвърждава своята водеща позиция в луксозния сегмент. Те бяха връчени на бляскава церемония, състояла се в Аяна Resort Bali, един от най-елитните курорти на екзотичния остров Бали. ESTE FITNESS & SPA впечатлява световната аудитория още през 2018 г., когато печели наградата GLOBAL SPA OF THE YEAR, признание за най-добрия луксозен СПА център в света. Според Надя Халачева ключът към успеха е не само в качеството, но и във вниманието към детайла: „Всяка награда е резултат от неуморния труд и предаността на целия екип, който винаги съумява да предложи изживяване, надминаващо очакванията на клиентите“.

Клиентът е бог

Когато някой не просто се стре-

ми да бъде във форма, а наистина го постига, той става вдъхновяващ пример, видим и за околните. В ESTE FITNESS & SPA са гостували холивудски звезди, но отношението към всички клиенти е еднакво: уважение и внимание, независимо от техния статус. Правило номер едно в екипа е гостите да не се делят на известни и по-малко известни, на повече и по-малко богати. Тук всеки клиент е бог и всеки трябва да бъде обслужен по най-добрия начин с цялото внимание, което му е нужно да получи. А с персоналното отношение да се усеща наистина специален. Има и VIP зони, които са въпрос на избор от всеки.

Всеотдаен екип

Членовете на екипа на ESTE FITNESS & SPA са внимателно подбрани, те са високо мотивирани, далеч не само финансово. Добрият пример е от решаващо значение и тук всеки е готов да постигне професионални върхове и да развие своя потенциал. Избират се отговорни и лоялни кандидати, които са и добри хора. „Качествата са важни, професионализмът се развива, когато човек има заложби и желание“, уверява Надя Халачева. Вече осем го-

дини, откакто ESTE FITNESS & SPA съществува, тя остава управител, отдаден на работата. Като професионалист го развива с визията за лукс и уют, но и с грижа за здравето и красотата, за хармонията и баланса на своите клиенти. Любовете към това, което прави, е двигателят в работата на Надя Халачева. Тя, както и всеки от нейния екип, е творец в онова, което прави тук. Безспорен факт е, че умело се комбинират модерни решения с традиционни СПА практики.

Иновативен подход

Всичко в ESTE FITNESS & SPA е на изключително високо ниво. Не пропускайте да се възползвате от масажите и мануалната терапия. Тук се прилага холистичен подход към грижата за здравето, който гарантира видими и трайни резултати. Терапевти използват иновативни методи и оборудване, което позволява съчетаването на съвременни технологии с природни продукти за оптимални резултати. „Нашиите гости търсят не просто релакс, а пълнота на изживяването. Това включва не само процедурите, но и атмосферата, качеството на продуктите и вниманието, което всеки получава“, уточнява Надя Халачева.

ESTE FITNESS & SPA остава елитният български СПА център, който продължава да е водещ в индустрията със своите висококачествени услуги и все по-примамлив лукс. С всяка следваща година ESTE FITNESS & SPA доказва, че иновациите, професионализмът и отдадеността са ключът към успеха както на българската, така и на международната сцена.

Мястото за релакс е добре известно - ул. „Николай Хайтов“ 3Б в столичния квартал „Изток“, в затворения кооператив ESTE HOME & SPA. ☺

СКУЛПТУРАТА и нейното човешко присъствие

Татяна Явашева

Когато творя, времето спира и това е висша форма на медитация. Моделирането е най-приятният творчески процес в скулптурата, тогава от парче кал създаваш образ и се чувстваш като продължение на Божиите ръце. Вдъхваш живот. Държиш между пръстите си малка вселена, която може да променяш. После може да имаш и контакт с хората, тъй като чрез своите възприятия те влизат в твоя свят. Скулптурата не е конкретно послание, а е въздействие - така Евгений Лагутен обяснява защо за него изкуството е времеви континуум.

Път

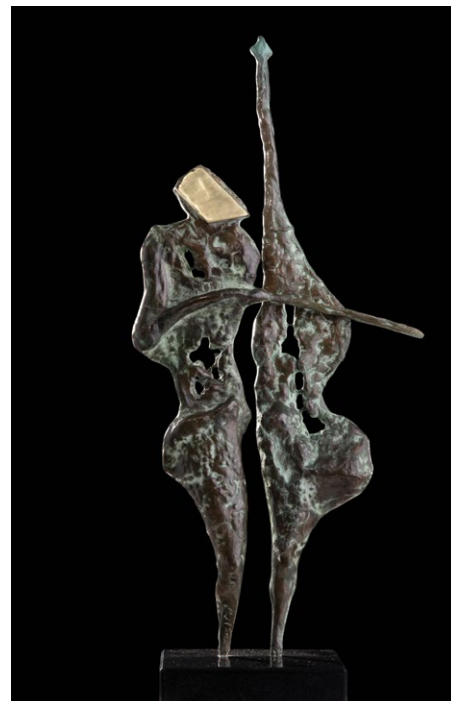
Роден е в Брянск, но от 5-годишен Евгений Лагутен пребивава основно в България, като в определени периоди е живял, учил и работил в чужбина. От 8 години се е заселил в с. Локорско край София, където си е направил удобно ателие. Важен за него житейски факт е, че през 90-те години прекарва известно време в Лихтенщайн при именития барон Едуард фон Фалц-Фейн, братовчед на неговата баба. От този аристократ, който е изтънчен ценител и колекционер, получава представа за голямото изкуство, но и пласък да поеме в такава посока.

Информационната матрица

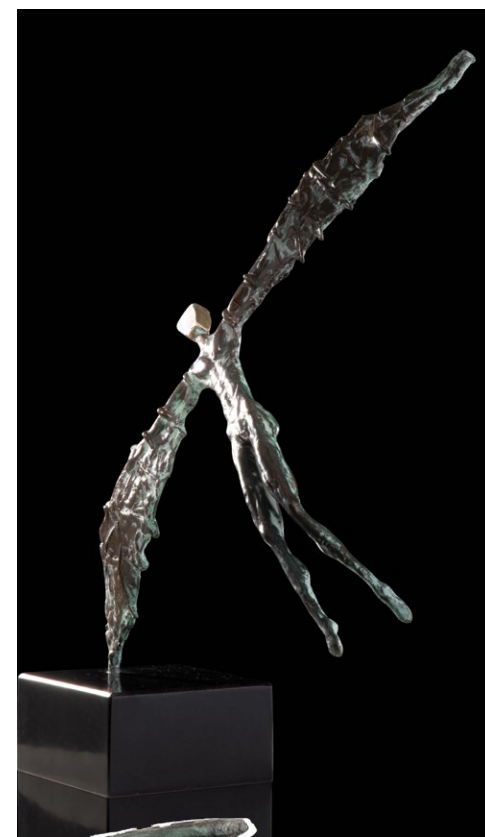
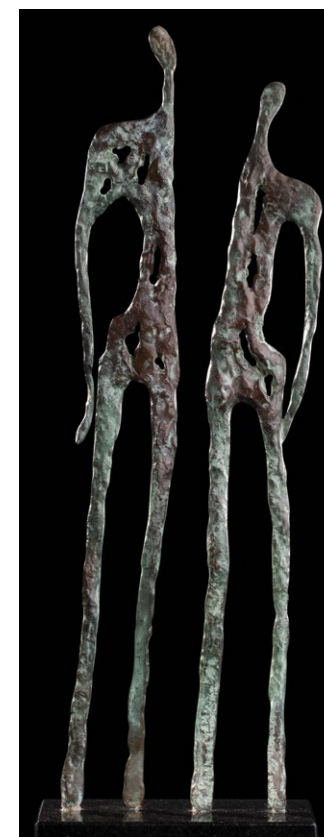
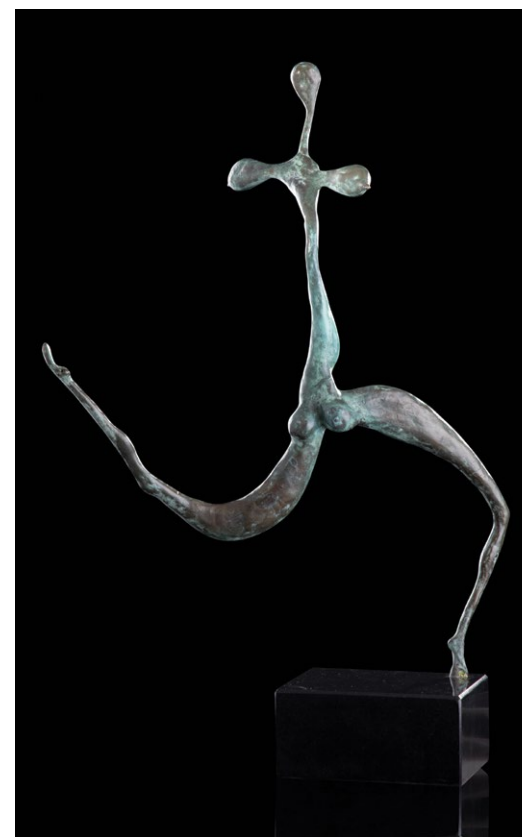
„Колкото по-навътре в

• ГАЛЕРИЯ •

КАК ИЗКУСТВОТО
ДА ОЦЕЛЕЕ ПРИ
ЛИПСАТА НА ПАЗАР
В БЪЛГАРИЯ Е
ВЪПРОС, НА КОЙТО
ЕВГЕНИЙ ЛАГУТЕН
ПРОДЪЛЖАВА ДА
ТЪРСИ ОТГОВОР

изкуството навлизам, толкова повече не разбирам съвременното „изкуство“, което предизвиква когнитивен дисонанс и обръква зрителя, то не просто „провокира“, а изкривява представите за красота, изящество, хармония и баланс. Прави се подмяна на информационната матрица и вкарване в „Прозорец на Овертон“, твърди Евгений Лагутен. Чрез онова, което той създава, би искал да възстанови за днешния човек рухналите мостове на истинската връзка с изкуството: „Много неща се наричат „изкуство“, тази дума губи стойност, тъй като всичко важно вече е казано и отдавна е направено. Но в съвременната супердинамика на тази празна стена не се появяват класически образи. Свръхпредлагането на арт произведения обръква и формира в човешки-

те глави калейдоскопични възприятия и няма как по правилен начин да свържат парчетата и да градят обща картина в представите си“. В противовес на това му се иска „да забие пирони“, на които да закачи своето изкуство.

Територия

Скулптурата е класически занаят, който буквално е мръсен. Някои се опитват да му придадат възвишена нотка, други - романтичен нюанс, но в същината си това е тежка къртовска работа. Авторските произведения на Евгений Лагутен са леко деконструирани, имат форма, текстура, ритъм, пластичност. Образът не е напълно завършен и зрителят може да го довърши чрез въображението си: „Скулптурата е голяма отговорност и се чува на автори, които надценяват възможностите си и поемат поръчки за монументални произведения, които ще са на публични места. Парите застанаха в изкуството като главна движеща сила. Сега най-голямото „изкуство“ на всеки български автор е да оцелее поради липсата на пазар“.

Потокът

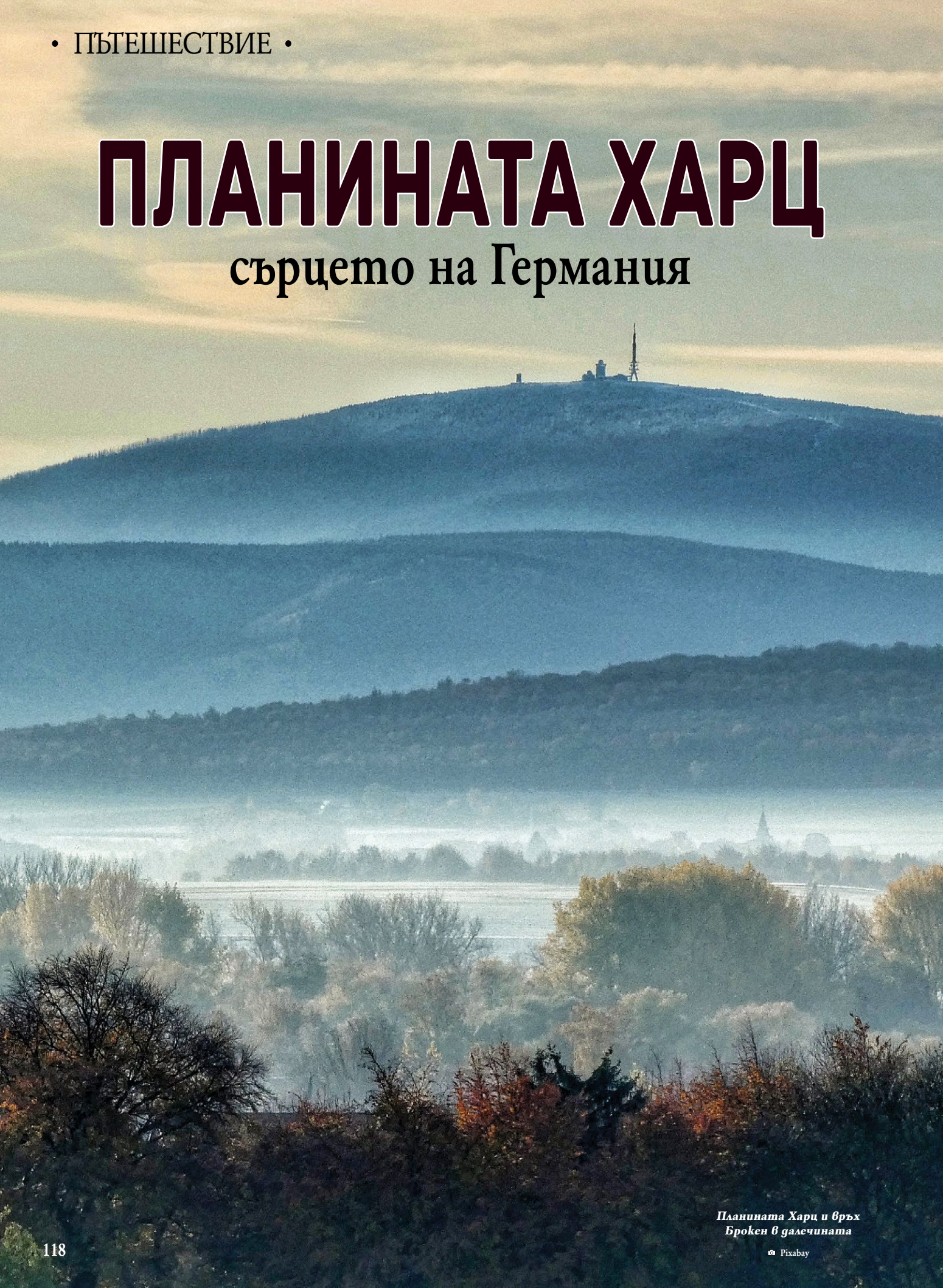
Евгений Лагутен не е автор, добил популярност чрез медиите. Намерил е обаче своя ниша - прави скулптури по поръчка на клиенти, без да му се налага да приема компромиси със занаята и с добрия вкус. Учил как се създава изкуство не в художествена академия, макар че има и такова време в неговия живот, а в ате-

лиетата на двама най-добри леяри, работил е с известни български автори и е развил професионализъм от висока класа. По образование е финансист, има и специализация по банково дело, тъй като „скулптура къща не храни“. Затова така добре познава и задкулисието в целия процес на търговията с изкуство. Той е от стар род и за него има понятия като чест, достойнство, респект. Ето защо не иска да се позиционира на пазара по какъвто да е начин: „Променям се и помъдрявам с годините. Разбирам защо нищо не е, каквото е било. „Големият поток“ е встрани от България, но и тук под слънцето има място за хора, които създават своите визии за изкуството и за живота. Скулптурата е занаят, който и в дигиталната ера ще има своето човешко присъствие“.

ПЛАНИНАТА ХАРЦ

сърцето на Германия

Планината Харц и връх Брокен в далечината

© Pixabay

СУРОВАТА Й ПРИРОДА Е ВДЪХНОВЯВАЛА ХАЙНЕ И ГЬОТЕ В ОТКРИВАНЕТО НА ЕСЕНЦИЯТА НА НЕМСКАТА ДУША

✦ Цветозар Йолов

Много ми се щеше планината Харц, разположена в географския център на Германия, всъщност да се казва Хери. Но животът не ни раздава винаги такива удобни „жокери“. Причината за това мое странно желание за една буквичка разлика е, че „хери“ на немски означава сърце, а пък „харц“, според речника, е смола. И от там, сещате се – географски център, сърце, ех, метафорите сами се пишат, но уви!

Сигурно не сте чували за тази планина, а и няма как тя да заема голямо място в световния имажинериум с нейния „чутобен“ връх от 1114 метра, но пък за средния немец тя има много романтично място пак там, в сърцето му. Това плато, само 100 километра дълго и 30 широко, събира много от най-доброто, което прави Германия – привлекателна и като остров на сред околните равнини претендира да носи алпийска душа. Нещо, което не бихте подозирали, когато сте долу в някое от средновековните градчета, окръжени периметъра му като перлена огърлица. От там дори изглежда смешно. Каква ти планина, та то има вид на низ скромни селски баири! Но навлезеш ли навътре, се откриват прекрасни борови гори, сгушени долини и гранитни фигури, които навремето са вдъхновили Гьоте да реши, че на най-високия връх Брокен всяка година вешици си устройват сборище в мистичната Валпургиева нощ на 30 април, за да попречат на идването на пролетта – сцена, описана в непреклонния „Фауст“.

Влакът, който води туристите до Брокен

© Pixabay

Но ако все пак не можете да бъдете на Брокен точно тази нощ и изпуснете вешиците, то поне със сигурност не изпускайте възможността да посетите върха, като стигнете до там със специална теснолинейка, дърпана от парен локомотив. Аз поне не знам друг връх, който да си има гара. Ако не сте във физическа кондиция за дълги преходи из гори и планини, теснолинейката всъщност си е много добра опция да се порадвате на гледките на Харц от уюта на вагона. Има цели три маршрута, като освен до Брокен, влаковете имат и за крайни точки различни градчета и в северното, и в южното подножие на планината.

Всички те са типични колоритни немски градчета в пълния смисъл на онова, което се разбира, когато си помислим за типичната гледка на пощенска картичка (съществуват ли още такива?). Ако сте заклети любители

на онези старинни дървени къщи с високи стръмни покриви, без които като фон на никой коледен базар не може да му се получи неповторимата атмосфера, то тогава сте на правилното място.

С влака може да стигнете до Кведлинбург, който от мнозина се счита за един от най-добре съхранените градове с типична ренесансова архитектура от XVI век, наброявайки 2100 къщи в така наречения „фахверк“ стил. А пък чудният замък-манастир се издига импозантно над града, така както го е правил и преди 1000 години – нищо не се е променило в това отношение.

Както Кведлинбург така и Гозлар, разположен по-на запад, са увековечени като обекти на световното културно наследство на ЮНЕСКО. Вторият град също не страда от липса на множество „фахверк“ сгради, на някои от които фасадите са започнали да придобиват асиметрични извивки и наклони под тежестта на времето. Сигурно би било страшно да си представим да живеем в тях, но пък създават илюзия за артистична красота, гледани отвън.

Гозлар, който също може да се похвали с над хилядолетие съществуване, е изживял своя разцвет някъде през XI-XVI век. По това време местните бюргери не е трябвало да плащат данъци на разни местни феодалы, тъй като са били директни поданици на императора на Свещената Римска империя, което правело града им свободен като статут. Местната икономика е била неразривно свързана с рудниците в

Бившата мина Рамелсберг

© Pixabay

Харц и не ви трябва да идете далеч, за да се потопите (буквално) в земните недра и да усетите малко от това какво е било да си миньор.

В периферията на Гозлар може да посетите бившата мина Рамелсберг, която е впечатляваща с това, че когато е затворила през 1988 година, е оперирала в продължение на хиляда години. Това я прави най-дълго експлоатираната мина в света. От рудата са се добивали мед, сребро, олово и цинк, от които са се правели оръжия и монети в Гозлар, превръщайки го в своеобразен важен индустриален център още през Средновековието.

Говорейки за монети, тук е моментът да спомена една необичайна атракция в Гозлар, която повечето хора дори и не забелязват. Става въпрос за малка статуя на човече, което трябва да потърсите на една от стените на ложата на гилдията на текстилните търговци - красива червеникава сграда от XV век на главния площад.

За разлика от пикаещото момченце в Брюксел обаче, човечето на Гозлар (датиращо от 1494 г.) изпълнява пред очите на зрителите долу една друга телесна функция. И за да бъде всичко още по-озадачаващо, от дупето му излизат монети, а то въпреки това не изглежда доволно. От там и името на фигурата - Dukatenmännchen, или Човечето с дукатите. Сигурно си мислите, че това е някаква странна средновековна препратка към монетосеченето, с което е бил известен градът. Всъщност е странно средновековно предупреждение към лихварите и към техните длъжници. От гледна точка на XXI век, свободни сте да интерпретирате посланието както си решите.

Но да се върнем към рудниците, с които Харц е станала известна. Рамелсберг е цял комплекс, пазещ различни миньорски технологии от XII век насам и по този начин също е вписан в списъка на световното културно наследство като важен музей на инженерната и индустриалната мисъл на човечеството. За да успеете да разгледате всичко, ще ви трябва поне един цял следобед, за да можете и да

се присъедините и към трите тура с гудовете. Те ще ви пресъздадат усещането какво е било да си миньор там. Спокойно! Няма да ви връчат кирка и парче динамит. Но пък за един от туровете трябва да се качите на запазеното миньорско влакче, което всеки ден е транспортирало работниците до тунелите. Пътуването трае пет минути, но не е за клаустрофобични хора, тъй като вагончетата са доста малки и без светлина. Мен лично това пътуване ме накара да се замисля как ли ще да е било, ако така започваше моят работен ден и знаех, че няма цял ден да видя слънце. Ако все пак не страдате от клаустрофобия и чувствате влечение към тъмни места, имам и още един съвет за вас - най-добре е да отидете през лятото, ако не говорите немски, понеже по някаква странна причина само тогава има турове и на английски. Между другото, сигурно сте чували как едно време са ползвали канарчета в мините, за да проверят за наличие на фаталния възроген монооксид. Тази практика всъщност идва точно от този район, където местните даже са отглеждали специална порода от тези сладкопийни птички, наречена, разбира се, Харц.

И това са само малка част от куртизите на този край. Всъщност, за да разгледате малката, но мистична планина, се изисква време - дори да стигне-

Гледка от Гозлар

Wikipedia

Човечето с дукатите

Wikipedia

те го там може да изисква малко търпение. Регионът е далеч от модерните индустриални немски метрополиси. Там, където Хайне и Гьоте са се качвали преди векове, за да открият есенцията на немската душа през призмата на суровата природа, мисля си, че там не е и нужно да се стига много лесно. Така е по-добре. ☺

Панорама на Кведлинбург с катедралата на върха на замък

► **панорама** ◀

Питаме главните герои

ПЕТЪК | 21:00 ч. | БНТ 1

СПИСАНИЕ
ИКОНОМИКА

ИДВА ЛЕСНО ДО ВАС
И ПРЕЗ 2025 Г.

Абонирайте се в
ДОБИ ПРЕС

• e-mail: ABONAMENT@DOBIPRESS.BG

• тел. 02/963-30-81

*Насладете се на
кулинарни шедьоври и комфорт
в Este Restaurant!*

+359 879 814 323 | restaurant@este.bg | Николай Хайтов 3А, София